

ЗЕЛЕНА КНИГА

ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖ

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

EU4Business

FORBIZ

Створення кращого
бізнес-середовища

BRDO

Офіс ефективного
регулювання

Липень-2020

ОФІС ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

info@brdo.com.ua, office@brdo.com.ua
+38 (044) 332 49 12, +38 (094) 832 49 12
Київ, вул. Хорива, 55-К
www.brdo.com.ua

Офіс ефективного регулювання BRDO заснований у листопаді 2015 року для сприяння ефективному регулюванню й поліпшенню економічної свободи в Україні (з пріоритетом для малого/середнього бізнесу). Саме з цією метою реалізуємо інклюзивний та відкритий процес оптимізації регуляторних відносин, який спонукає до взаємної довіри та партнерства держави й бізнесу.

Документ підготовлено експертами Офісу ефективного регулювання.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Ірина Грузінська, Альона Смагіна, Віталій Жигadlo, Олександр Перепелиця

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Олексій Дорогань, Ольга Кравцова, Роман Кобець, Вадим Загарій

ПРЕАМБУЛА

Підготовка та публікація Зелених книг є поширеною практикою стимулювання і організації професійних дискусій щодо актуальних проблем і шляхів їх вирішення. Як правило, публікація Зеленої книги з певної проблематики є передумовою наступного етапу — розробки документу, в якому формуються основи державної політики, спрямованої на розв’язання виявлених проблем.

ПЕРЕДУМОВОЮ СТВОРЕННЯ ЦІЄЇ КНИГИ СТАЛИ ТАКІ ЧИННИКИ:

- кризовий стан систем зрошення та дренажу України;
- стратегічна важливість забезпечення ефективного функціонування інфраструктури систем зрошення та дренажу для України;
- необхідність перегляду регуляторного поля та вирішення ключових проблем, що гальмують розвиток інфраструктури систем зрошення та дренажу.

Дослідження присвячене пошуку та аналізу проблем застосування інструментів, що регулюють системи зрошення та дренажу України, зокрема аналізу інфраструктурної складової: проблеми доступу до спільного ресурсу, державної підтримки, статусу та визначення права власності, тощо.

Виокремлення такої проблематики дозволить системно підійти до реформування системи державного регулювання, прибрати невиправдані бар’єри, оптимізувати процедури, виправити помилково чи надмірно застосоване регулювання, імплементувати найкращі світові практики. Результатом впровадження запропонованих підходів до розв’язання проблем стане ефективна експлуатація чинної мережі систем зрошення та дренажу відповідно до світових тенденцій та реалій сучасності.

Зелена книга сформована на основі аналізу стану законодавства України станом на 30.06.2020.

ЗМІСТ

ПРЕАМБУЛА	3
ВИКОРИСТАНІ СКОРОЧЕННЯ	5
РЕЗЮМЕ	6
1. ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ УКРАЇНИ	7
1.1 Бізнес-процеси системи зрошення та дренажу.....	7
1.2 Характеристика інфраструктури системи зрошення та дренажу	7
1.3 Аналіз заінтересованих сторін	18
2. ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ	19
2.1 Нормативно-правове регулювання системи зрошення та дренажу	19
2.2 Аналіз інструментів регулювання	22
2.3 Матриця регулювання	24
3. АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ І ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СИСТЕМ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ	29
3.1 Перелік та аналіз ключових проблем.....	29
3.2 Аналіз чинної державної політики з розвитку системи зрошення та дренажу та концепція змін до неї.....	51
4. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	58
4.1 Міжнародні зобов'язання України	58
4.2 Аналіз систем зрошення на рівні країн-членів Європейського Союзу.....	60
4.3 Види спеціалізованих водогосподарських організацій за дослідженням FAO	66
5. РЕГУЛЯТОРНІ КЕЙСИ	69
5.1 Водокористування	69
5.2 Користування надрами	80
5.3 Будівництво нових систем і реконструкція наявних систем	90
5.4 Експлуатація меліоративних систем, в т.ч. консервація систем.....	107
5.5 Моніторинг й інвентаризація зрошуваних та осушуваних земель	116
5.6 Роботи, пов'язані з водогосподарськими системами	119
ДОДАТКИ	121

ВИКОРИСТАНІ СКОРОЧЕННЯ

ЄС — Європейський Союз

КМУ — Кабінет Міністрів України

МІНЕКОЕНЕРГО — Міністерство енергетики та захисту довкілля України

МІНЕКОНОМІКИ — Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

МІНЮСТ — Міністерство юстиції України

ДЕРЖВОДАГЕНТСТВО — Державне агентство водних ресурсів України

ДЕРЖЛІСАГЕНТСТВО — Державне агентство лісових ресурсів України

ДЕРЖГЕОКАДАСТР — Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру

ДЕРЖГЕОНАДРА — Державна служба геології та надр України

ДКЗ — Державна комісія України по запасах корисних копалин

ООН — Організація Об'єднаних Націй

ФАО — Продовольча та сільськогосподарська організація Організації Об'єднаних Націй

ДДХ — Документ дозвільного характеру

UAA — Використовувана сільськогосподарська територія (Utilised agricultural area) — це загальна площа сільськогосподарської території, яка використовується для заняття ріллею, постійними пасовищами, постійними культурами та городами, якими користуються суб'єкти господарювання незалежно від типу землекористування

NUTS 2 — Номенклатура територіальних одиниць для статистики (The Nomenclature of territorial units for statistics) — географічна номенклатура, що поділяє економічну територію Європейського Союзу (ЄС) на три рівні регіонів (NUTS 1, 2 та 3 відповідно), від більших до менших територіальних одиниць

GAEC — Хороші сільськогосподарські та екологічні умови (Good agricultural and environmental conditions) — відносяться до набору стандартів Європейського Союзу (описаних у Додатку II до Регламенту Ради № 1306/2013, визначених на національному чи регіональному рівні), спрямованих на досягнення сталого сільського господарства

РЕЗЮМЕ

Аграрний сектор економіки України на сьогодні перебуває на стадії високого розвитку.

Сільськогосподарські товаровиробники, що впроваджують сучасні системи зрошення, здатні збільшити урожайність на **30%-50%** залежно від культур.

За інформацією Держводагентства станом на 2017 рік, в Україні обліковується **5485,3 тис. га меліорованих, у тому числі 2178,3 тис. га зрошуваних і 3307,0 тис. га осушуваних земель**, з відповідною інфраструктурою (водосховища, магістральні та розподільні канали, захисні дамби, насосні станції, колекторно-дренажна мережа та інші гідротехнічні споруди і об'єкти тощо).

Найявні водогосподарська та меліоративна інфраструктури (забезпеченість водними ресурсами, пропускна здатність магістральних та розподільних каналів, кількість та продуктивність різних за призначенням насосних станцій тощо) є достатніми для забору та подачі води для поливу сільськогосподарських земель не менш як **1,5-1,8 млн гектарів**, відведення надлишкових вод у весняний період з території площею **понад 3 млн гектарів** та водорегулювання на площі **понад 1 млн гектарів**.

Однак, переважна більшість інфраструктури була побудована за часів СРСР і лише незначна її частина є модернізованою.

За експертними оцінками, вартість реконструкції та модернізації всіх систем зрошення та дренажу України може сягати **3 млрд дол. США**.

При цьому, здійснення заходів з модернізації зрошувальних та дренажних систем дасть можливість щороку додатково отримувати **близько 10 млн тонн зернових, близько 3 млн тонн технічних культур загальною вартістю не менше 100 млрд гривень**.

На ринку існує багато проблем, а відсутність «розумного» регулювання для їхнього вирішення створює передумови для виникнення «сірих схем» підключення до систем зрошення та дренажу.

Крім того, існують проблеми:

зношеності систем і їхньої фізичної застарілості

використання води без відповідних дозвільних документів

неефективності державної політики у цій сфері

невизначеності правового статусу систем та права власності на них

неефективності управління бюджетними коштами, які спрямовані на розвиток та поліпшення екологічного стану зрошувальних та осушувальних систем

недосконалості бюджетного законодавства **щодо фінансування бюджетних установ**, зокрема Державного агентства водних ресурсів України, що дозволяє залучати для фінансування цієї діяльності лише кошти Державного бюджету України

Існування цих проблем не дозволяє залучати інвестиції, створює негативні екологічні наслідки, а з відкриттям ринку землі, через невизначеність права власності на меліоративну систему, можуть створюватись умови для рейдерських захоплень земель.

Розвиток систем зрошення та дренажу є дуже актуальним для агровиробників в умовах зміни клімату та виникнення посух та паводків, збільшення продуктивності врожайності, підвищення рівня експорту продукції, а також є привабливим для іноземних інвестицій, які потрібні для розвитку економіки в цілому.

Дослідження спрямоване на аналіз застосування та функціонування систем зрошення та дренажу в аграрному виробництві з метою врегулювання відносин між державою та суб'єктами господарювання, пов'язаних з відкриттям ринку землі.

1 | ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ УКРАЇНИ

1.1

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

1.2

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФРАСТРУКТУРИ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

Глобальне потепління за останні роки почало негативно впливати на процес вирощування сільськогосподарських культур. Через надмірну засуху вирощування сільськогосподарських культур у зоні степу і південного лісостепу без зрошування є майже неможливим, і це негативно впливає на продуктивність та урожайність аграрного виробництва.

Водночас система зрошення та дренажу на сьогодні в Україні є застарілою, адже будівництво такої системи здійснювалося за часів Радянського Союзу. Починаючи з моменту проголошення незалежності України, колишні землі колгоспів були розподілені між їхніми членами на десятки та сотні невеликих приватних фермерських паїв. Як наслідок, порушилась цілісність меліоративної системи, яка тепер розташована на поділених приватних земельних ділянках.

Однак, фактично за законодавством України ця система перебуває в державній власності, а повноваження щодо управління системою покладено на Держводагентство України. Тобто експлуатація, утримання, реконструкція, модернізація таких систем повинна фінансуватися за рахунок коштів державного бюджету.

Водночас, Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 № 1253 «Про затвердження Порядку безоплатної передачі у комунальну власність об'єктів соціальної сфери, житлового фонду, у тому числі незавершеного будівництва, а також внутрішньогосподарських меліоративних систем колективних

сільськогосподарських підприємств, реорганізації цих підприємств та передані на баланс «підприємств- правонаступників» встановлена безоплатна передача у комунальну власність внутрішньогосподарської меліоративної мережі.

Однак це стосується лише мережі з об'єктами інженерної інфраструктури, що **не підлягали паюванню** в процесі реформування колективних сільськогосподарських підприємств. Правовий статус тих, що підлягали паюванню, на сьогодні не визначений, тобто вони залишаються нічийними. Також, де-юре всі внутрішньогосподарські мережі залишилися у власності держави, а отже, положення Постанови не були виконані.

Щодо меліорованих земель

Станом на 01.01.2020 в Держводагентстві відсутня повноцінна та систематизована інформація про стан та експлуатацію меліоративних систем, їхнього розподілу за власниками, стан їхнього зношення, місце розташування, що не сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень щодо їхнього використання та оновлення.

Дані проведених інвентаризацій меліоративної системи України ніколи не вносились в Публічну кадастрову карту України, оскільки цього не вимагає ані закон, ані концепції розвитку меліоративних системи України. Це спричинило численні зловживання як з боку держави, так і з боку приватних осіб.

В Порядку ведення державного водного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.1996 № 413, вказано, що до державного водного кадастру заносяться відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод, а саме: **споруди для забору та транспортування води**. Однак, на інтерактивній карті водного кадастру відсутні дані у відкритому доступі щодо відповідних споруд.

Останні дані інвентаризації меліоративних систем, що здійснювалася Держводагентством, актуальні станом на 01.01.2017. Однак, ці дані інвентаризації різняться з даними моніторингу земельних відносин України, який здійснювався в 2016-2017 роках, що свідчить про відсутність систематизації даних та неповноцінність інформації, яка використовується державою для прийняття управлінських рішень.

Так, за даними інвентаризації в Україні обліковувалося **5 485,3 тис. га** меліорованих, у тому числі **2 178,3 тис. га** зрошуваних і **3 307,0 тис. га** осушуваних, земель з відповідною інфраструктурою (водосховища, магістральні та розподільні канали, захисні дамби, насосні станції, колекторно-дренажна мережа та інші гідротехнічні споруди і об'єкти тощо). Наразі наявний потенціал інфраструктури достатній для поливу не менше **1,5-1,8 млн га**, відведення надлишкових вод у весняний період з території площею понад **3,0 млн га** та водорегулювання на площі понад **1,0 млн га**.

Джерело: Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року

В той же час, за даними «Моніторингу земельних відносин в Україні: 2016-2017» станом на 01.01.2017 Україна фактично мала всього **1 693,7 тис. га** зрошуваних земель (на **484,6 тис. га** менше, ніж інвентаризація), з них не поливалося **1 226,0 тис. га**, або **72,4%**. Площа осушуваних земель — **3 028,9 тис. га**, при цьому **229,0 тис.** не використовувалися у с/г виробництві, що становить **7,6%** від загальної площі осушуваних земель.

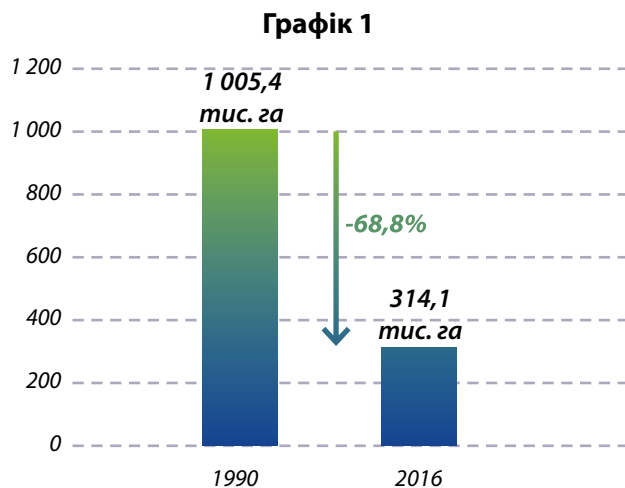
Джерело: <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>

Щодо характеристики інфраструктури систем.

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ СИСТЕМИ

У 1990 році основні магістральні канали та системи зрошення України поливали **1 005,4 тис. га** зрошувальних земель. Однак в 2016 році їхня частка значно скоротилась і становила **314,1 тис. га**, тобто фактично площі зменшились на **68,8%**. У той же час **691,3 тис. га** попросту не поливаються.

На сьогоднішній день, Головний Каховський магістральний канал має найбільші потужності: за 2016 рік ним поливалось **215,5 тис. га** зрошувальних земель.

Це свідчить про недостатнє використання потенціалу зрошувальних потужностей. Так, потужність наявних насосних станцій дозволяє подавати на поля по **831,5 куб. м** води на секунду, а використовується — **232,8 куб. м** на секунду, тобто **менш ніж на третину потужності**.

Найбільшими можливостями для розширення площ поливу характеризуються зрошувальні системи Північно-Кримського каналу, а також Каховська, Інгулецька, Дунай-Дністровська. Додаткові можливості розширення площ поливу від Північно-Кримського каналу, у зв'язку з анексією АР Крим, якнайшвидше можуть бути реалізовані в межах Херсонської області.

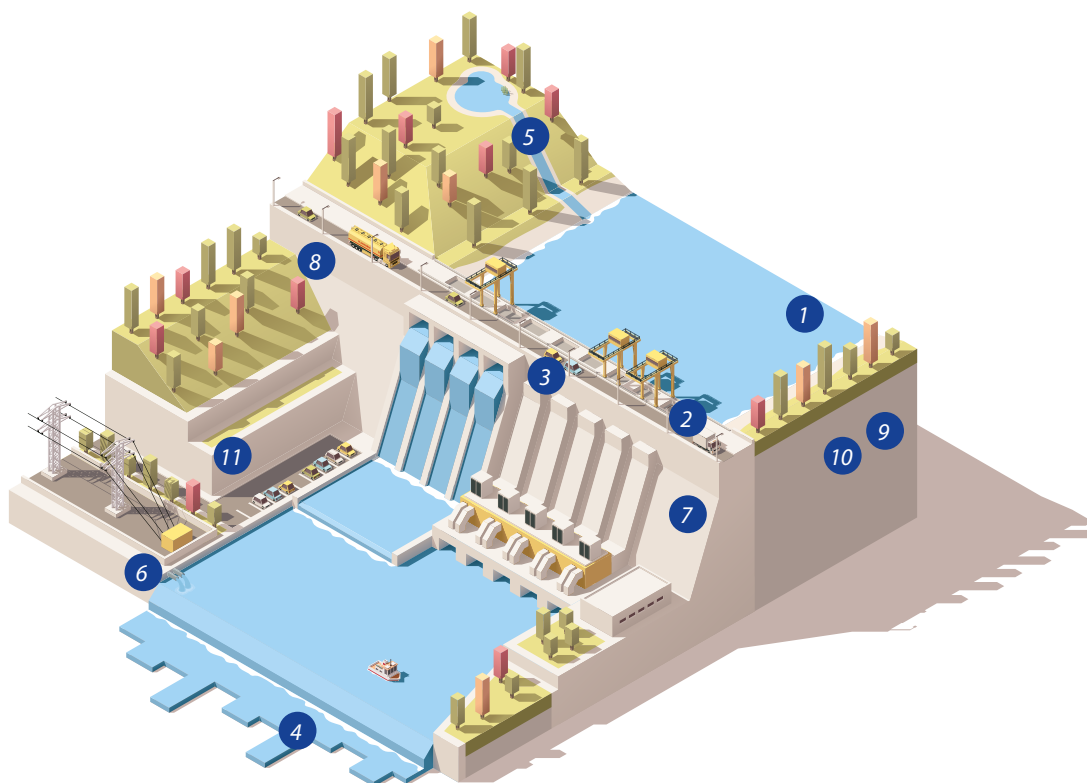
**Таблиця 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ МАГІСТРАЛЬНИХ КАНАЛІВ
ТА СИСТЕМ ЗРОШЕННЯ УКРАЇНИ**

Найменування каналу, системи	Наявність зрошуваних земель, тис. га			Потужність ГНС (споруд), м ³ /с		
	поливалося в 1990 р.	факт. в 2016	не поливається	проектна	фактично використовується	резерв
				встановлена		
Північно-Кримський канал, в т.ч.	444,7	53,9	390,8	<u>294</u> 380	65,9	<u>228,1</u> 314,0
АР Крим	343,0	13,6	329,4			
Херсонська область	101,7	40,3	61,4			
Головний Каховський магістральний канал, в т.ч.	326,0	215,5	110,5	<u>530,0</u> 360,0	134,0	<u>396,0</u> 226,0
Херсонська область	250,0	188,7	61,3			
Запорізька область	76,0	26,8	49,2			
Канали Інгулецької ЗС, в т.ч.	122,1	13,1	109,0	<u>62,4</u> 44,1	12,0	<u>50,4</u> 32,1
Херсонська область	18,8	3,8	15,0			
Миколаївська область	103,3	9,3	94,0			
ЗС Одеської області, в т.ч.	112,6	31,6	81,0	47,4	20,9	26,5
Дунай-Дністровська	45,0	0,9	44,1	20,1	8,5	11,6
Татарбунарська	30,0	13,0	17,0	13,8	5,2	8,6
Нижньо-Дністровська	37,6	17,7	19,9	13,5	7,2	6,3
Всього:	1005,4	314,1	691,3	<u>933,8</u> 831,5	232,8	<u>701,0</u> 598,6

Джерело: Міністерство екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

Малюнок 1. СКЛАД ТА КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВОДОГОСПОДАРСЬКОЇ-МЕЛІОРАТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

- 1 Водосховища **175 шт.**
Сумарний об'єм водосховищ **1767,95 млн м³**
- 2 Захисні дамби **3,8 тис. км**
- 3 Гідротехнічні споруди **41 тис. од.**
- 4 Протяжність каналів **42 тис. км**
- 5 Протяжність відкритої осушувальної мережі **7,7 тис. км**
- 6 Протяжність колекторно-дренажної мережі **44,4 тис. км**
- 7 Насосні станції **2,3 тис. од.**
Сумарна потужність насосних станцій **2,9 тис. МВт**
Сумарна продуктивність насосних станцій **6,2 тис. м³/с**
у т.ч. зрошувальні насосні станції **1,7 тис. од.**
- 8 Дренажні насосні станції та свердловини **1,2 тис. од.**
- 9 Пільдерні насосні станції **211 од.**
- 10 Осушувально-зволожувальні насосні станції **31 од.**
- 11 Захисні насосні станції Дніпровського каскаду **31 од.**

Джерело: дані Міністерства екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

СИСТЕМИ ДРЕНАЖУ більшою мірою розташовані на Поліссі на загальній площі **3,2 млн га**. Дренажна інфраструктура включає **835** осушувальних систем однієї дії на площі **1,7 млн га**, **585** осушувально-зволожувальних систем двох дії на площі **1,1 млн га** та **251** польдерну систему на площі **0,4 млн га**. Площа осушуваних земель, що використовуються в сільськогосподарському виробництві, складає **2,774 млн га**, найменші площі розташовані в Чернівецькій області, а найбільші — в Житомирській області.

Джерело: дані Міністерства екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

Таблиця 2. ДРЕНАЖНІ МЕЛІОРАТИВНІ СИСТЕМИ¹

Область	Загальна площа осушуваних земель, млн га	Кількість меліоративних систем, шт.	Питома вага осушуваних земель у загальній площі с/г угідь, %	Площа систем двосторонньої дії, млн га	Площа осушуваних земель, які використовуються у с/г виробництві, млн га
Вінницька	0,057	162	3,3	0,003	0,056
Волинська	0,416	191	33,0	0,156	0,346
Житомирська	0,425	109	24,0	0,188	0,354
Закарпатська	0,185	7	40,5	0,002	0,168
Ів.-Франківська	0,195	27	30,9	-	0,194
Київська	0,188	64	9,6	0,083	0,153
Львівська	0,513	108	36,8	0,036	0,173
Рівненська	0,390	285	41,7	0,234	0,320
Сумська	0,106	64	5,7	0,078	0,096
Тернопільська	0,165	47	15,7	0,010	0,163
Хмельницька	0,117	124	14,0	0,024	0,116
Чернівецька	0,121	170	15,0	-	0,042
Чернігівська	0,300	176	14,3	0,241	0,271
Всього	3,184	1534	26,4	1,059	2,774

Джерело: дані Міністерства екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

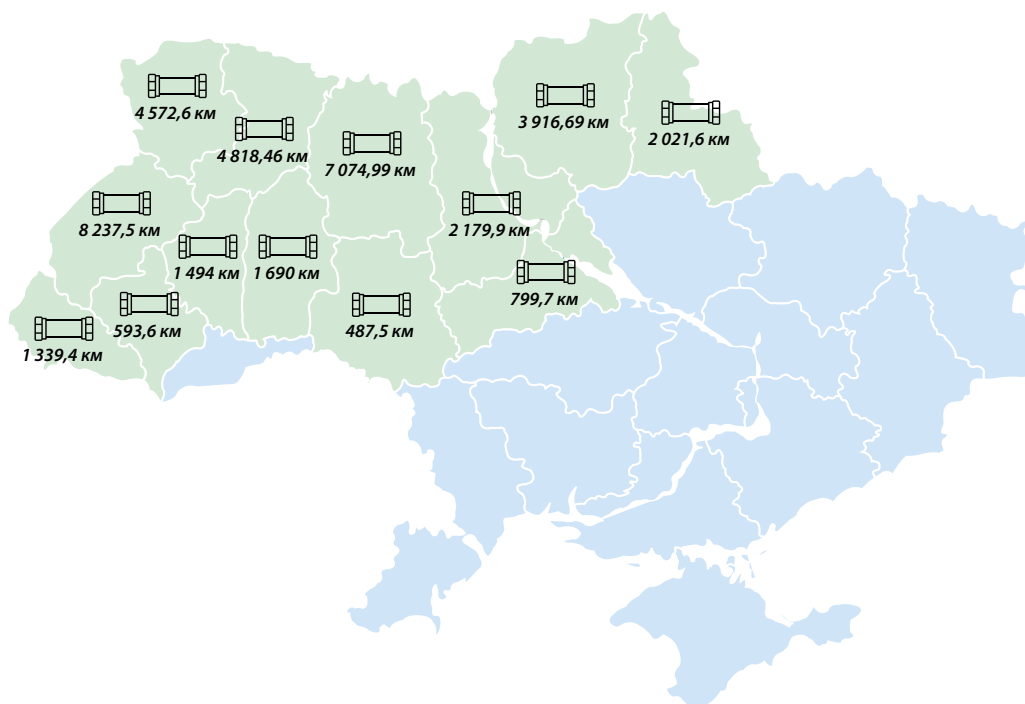
Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

¹ Інформація не відображає дані всієї території України. Останні дослідження містять інформацію виключно про південну та західну частини України. Звіт підготовлено Управлінням охорони земельних та водних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України.

МІЖГОСПОДАРСЬКІ ЗРОШУВАЛЬНІ МЕРЕЖІ та об'єкти інженерної інфраструктури, що їх обслуговують, включаючи колекторно-дренажну мережу, які знаходяться у державній власності, працездатні, проте перебувають у незадовільному технічному стані, адже нормативний термін їхньої експлуатації практично повністю вичерпано. Вони потребують проведення заходів з модернізації та реконструкції міжгосподарської мережі.

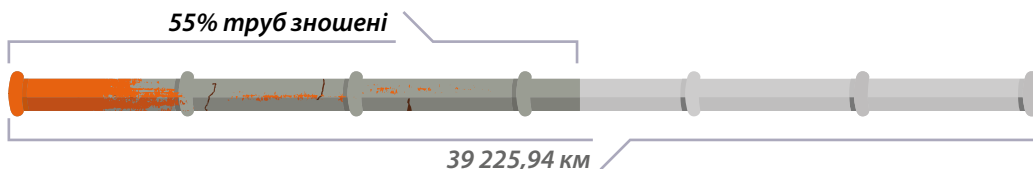
В Україні загальна протяжність міжгосподарської мережі складає **39 225,94 км**. Найбільша протяжність каналів у Львівській — **8 237,5 км** та Житомирській — **7 074,99 км** областях. Одночасно, канали Львівської області мають значну протяжність систем, що потребують ремонту, — **3 986,2 км**, що складає майже половину — **48%**.

Малюнок 2. ПРОТЯЖНІСТЬ КАНАЛІВ МІЖГОСПОДАРСЬКОЇ МЕРЕЖІ¹

Загальна зношеність елементів інженерної інфраструктури міжгосподарських меліоративних систем внаслідок їхньої довготривалої експлуатації сягає **55%**.

Малюнок 3. ЗНОШЕНІСТЬ МІЖГОСПОДАРСЬКИХ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ¹

¹ Інформація не відображає дані всієї території України. Останні дослідження містять інформацію виключно про південну та західну частини України. Звіт підготовлено Управлінням охорони земельних та водних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України.

Таблиця 3. ТЕХНІЧНИЙ СТАН МІЖГОСПОДАРСЬКОЇ МЕРЕЖІ¹

Область	Протяжність каналів, км	Кількість насосних станцій, шт.	Кількість гідротехнічних споруд, шт.	Потребують ремонту		
				канали, км	насосні станції, шт.	гідротехнічні споруди, шт.
Міжгосподарська мережа						
Волинська	4572,6	44	2581	2078,9	15	1004
Житомирська	7074,99		6566	1312,42		1684
Закарпатська	1339,4	34	1108	1027,2	15	712
Івано-Франківська	593,6		325	178,5		104
Київська	2179,9	26	1759	549,96	9	1266
Львівська	8237,5	14	4871	3986,2	10	2206
Рівненська	4818,46	94	3425	1930	42	1026
Сумська	2021,6		2124	1179		738
Тернопільська	1494	1	781	286	1	239
Хмельницька	1690		818	470		58
Черкаська	799,7		474	292,55		474
Чернігівська	3916,69	8	2266	1514,02	8	1178
Вінницька	487,5		206	73,2		21
Всього:	39225,94	221	27304	14877,9	100	10710

Джерело: Міністерства екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКІ МЕЛІОРАТИВНІ МЕРЕЖІ в радянський період були і де-юре до цього часу залишаються власністю держави, незважаючи на їх передачу в управління органам місцевого самоврядування постановою *Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 № 1253². Тобто фактично маємо невизначеність та неврегульованість їхнього правового статусу.

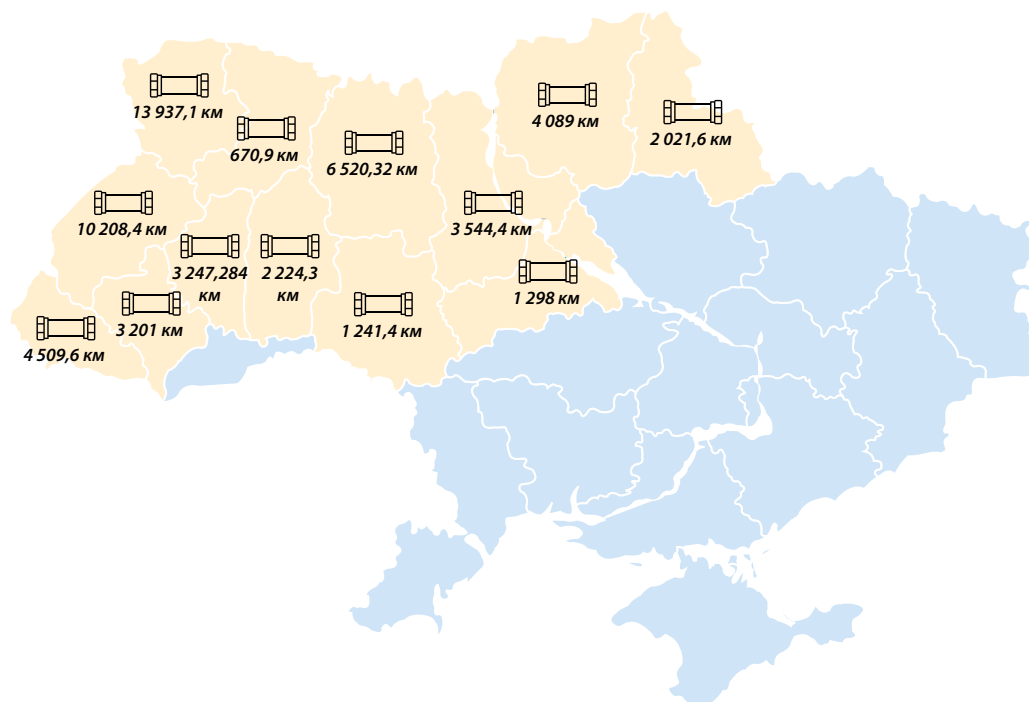
Загальна протяжність внутрішньогосподарських меліоративних систем складає **56713,3 км**. Найбільша їхня частка розташована у Волинській області — **13937,1 км**, тобто $\frac{1}{4}$ від загальної протяжності. Однак вся протяжність каналів Волинської області потребує ремонту.

У незадовільному стані також перебувають канали таких областей: Львівської — **59,8%**, Житомирської — **46,9%** та Закарпатської **49,3%**.

¹ Інформація не відображає дані всієї території України. Останні дослідження містять інформацію виключно про південну та західну частини України. Звіт підготовлено Управлінням охорони земельних та водних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України.

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1253-2003-%D0%BF#Text>

Малюнок 4. ПРОТЯЖНІСТЬ КАНАЛІВ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОЇ МЕРЕЖІ¹

Таблиця 4. ТЕХНІЧНИЙ СТАН ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ¹

Область	Протяжність каналів, км	Кількість насосних станцій, шт.	Кількість гідротехнічних споруд, шт.	Потребують ремонту		
				канали, км	насосні станції, шт.	гідротехнічні споруди, шт.
Внутрішньогосподарська мережа						
Волинська	13937,1	28	12832	13937,1		12832
Житомирська	6520,32		6650	3064,2		2676
Закарпатська	4509,6	10	4471	2225,1	10	2470
Івано-Франківська	3201		4223	1276,2		1185
Київська	3544,4	1	4522	2357,28		2969
Львівська	10208,4	1	8388	6109,7		5340
Рівненська	670,9	1	424	377,8	1	260
Сумська	2021,6		2124	1179		738
Тернопільська	3247,284		2253	1559		1025
Хмельницька	2224,3		1887	804		462
Черкаська	1298	1	999	1298	1	999
Чернігівська	4089		3593	2035,1		2043
Вінницька	1241,4		834	467,1		100
Всього:	56713,3	42	53200	36689,5	12	33099

Джерело: Міністерства екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року.

Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

¹ Інформація не відображає дані всієї території України. Останні дослідження містять інформацію виключно про південну та західну частини України. Звіт підготовлено Управлінням охорони земельних та водних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України.

Внутрішньогосподарські меліоративні системи перебувають у державній, комунальній власності, а також на балансі у приватних осіб. Так, частка комунальної власності складає половину від всіх систем — **53%**, приватної — **25,7%**, а державної — **3,5%**.

На балансі приватних фермерських та колективних господарств перебуває **454,8 тис. га**, найбільші площі таких земель розташовані в Запорізькій області — **99,2 тис. га**, а найменші в Кіровоградській області — **0,9 тис. га**.

Також відзначимо значний обсяг внутрішньогосподарських меліоративних систем, що перебувають без власника, — **18%**.

Таблиця 5. БАЛАНСОВИЙ РОЗПОДІЛ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ ЗА ВЛАСНИКАМИ, ТИС. ГА¹

	Наявність зрошуваних земель загалом	В комунальній власності	На балансі приватних фермерських та колективних господарств	Без власника	В державній власності
Вінницька	23,8	16,2	1,2	5,1	1,3
Волинська	0,5			0,5	
Дніпропетровська	198,7	71,7	31,3	87,7	8
Донецька	122,3	49,9	63,5	8,5	0,4
Закарпатська	0,9	0,9			
Запорізька	240,7	68,7	99,2	55,6	17,2
Київська	43,9	20,4	20,5		3,1
Кіровоградська	40,7	31,7	0,9	6,1	2
Луганська	54,1	16,4	15,4	22,3	0,021
Миколаївська	190,3	122,5	41,9	21	4,9
Одеська	226,9	181,6	39	2,1	4,1
Полтавська	50,8	20,9		29,9	
Сумська	1,2		1,2		
Харківська	82,4	4,3	29	44,8	4,3
Херсонська	426,8	323,6	76,7	9,3	17,2
Хмельницька	1,3		1,3		
Черкаська	63,2	9,9	33,7	19,3	0,3
Всього	1768,5	938,7	454,8	312,2	62,821

Джерело: Державне агентство водних ресурсів за інформацією <https://latifundist.com/spetsproekt/491-tochka-rosy-kak-vylechit-ukrainskie-polya-ot-obezvozhvaniya>

У Закарпатській області, за незначних обсягів внутрішньогосподарських меліоративних систем, **100%** площ перебуває у комунальній власності. У Кіровоградській, Одеській та Херсонській областях цей показник становить більше **70%**. На балансі приватних фермерських та колективних господарств у Сумській та Хмельницькій областях перебуває **100%** внутрішньогосподарських меліоративних систем. Поряд з цим, варто звернути увагу, що **100%** площ внутрішньогосподарських меліоративних систем, розташованих у Волинській області, не мають власника. У Полтавській та Харківській областях цей показник становить більше **50%**.

¹ Інформація не відображає дані всієї території України. Останні дослідження містять інформацію виключно про південну та західну частини України. Звіт підготовлено Управлінням охорони земельних та водних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України.

Аналіз вартості будівництва системи зрошення.

Незважаючи на значну кількість організаційних, регуляторних, економічних проблем, будівництво систем зрошення залишається головним важелем для нарощування потенціалу сільськогосподарських виробників.

Навіть за умов функціонування застарілих систем, каналів, насосних станцій, невизначеності тарифів, значних втрат води аграрії й діла інвестують значні кошти в розвиток зрошення в Україні. Адже в залежності від культури, інфраструктури та погодних умов система зрошення може підвищити врожайність на **20-30%**.

Так, можна взяти за приклад будівництво систем зрошення на **100 га** угідь для таких сільськогосподарських культур, як картопля та морква, та поррахувати приблизну затратну частину. *Додаток 3.*

Для спринклерної системи зрошення вартість сягатиме **300-500 тис. дол. США**, а крапельної — **150-200 тис. дол. США**. Дощувальна система зрошення на **100 га** обійдеться приблизно **200-300 тис. дол. США**.

Витрати на оплату праці, метеостанції, трубопроводи, насосні станції, електроенергію обраховуються окремо. У результаті, для побудови такої зрошувальної інфраструктури на **100 га** потрібно від **315 до 650 тис. дол. США**.

Джерело: дані компанії «Green guild group»

Враховуючи такі значні витрати для будівництва систем зрошення, вирішення поточних проблем галузі та створення привабливих інвестиційних умов має бути пріоритетом для держави.

1 Метеостанція — **2.5 тис. дол. США** (обслуговує радіус **1.5-2 км**)
Передачік до метеостанції — 250-300 дол. x 10 штук =
2.5-3 тис. дол. США

Магістральні **трубопроводи** діаметром 300 мм 30-50 дол/м x 1.5 км =
45-75 тис. дол. США

Насосна станція 320 кубометрів/годину — **5.5 тис. дол. США**

Електроенергія (дизельний генератор на 100 кВт (15 л/год дизельного палива) — **60 тис. дол. США**

1 поливна x 100 га = **12 людей**

В результаті, для побудови зрошувальної інфраструктури на **100 га** для вирощування картоплі, моркви, потрібно: **315-650 тис. дол. США**

Джерело: дані компанії «Green guild group» від імені президента компанії Завгороднюка Сергія

АНАЛІЗ ЗАІНТЕРЕСОВАНИХ СТОРІН

До заінтересованих сторін ринку належать водогосподарські організації, власники систем зрошення та дренажу, наукові установи, асоціації та об'єднання, а також суб'єкти господарювання, що використовують системи зрошення та дренажу.

Таблиця 6

Група заінтересованих сторін	Рівень впливовості на публічну політику	Активність сторони щодо впливу на публічну політику ринку	Чисельність сторони
ВОДОГОСПОДАРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ <ul style="list-style-type: none"> Збереження цілісності систем Забезпечення ефективного функціонування систем Участь у розробці нормативно-правових актів 	середній	висока	<ul style="list-style-type: none"> 12 басейнових управлінь водних ресурсів 14 регіональних офісів водних ресурсів 4 управління каналів 3 державні підприємства
ВЛАСНИКИ СИСТЕМ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ <ul style="list-style-type: none"> Збереження цілісності систем Забезпечення ефективного функціонування систем із мінімальною затратною частиною на їх утримання Залучення державної підтримки на ремонт та модернізацію систем 	низький	середня	n/a
НАУКОВІ УСТАНОВИ <ul style="list-style-type: none"> Залучення інвестицій з метою розвитку наукової діяльності Участь у розробці нормативно-правових актів 	низький	середня	<ul style="list-style-type: none"> Інститут водних проблем і меліорації та ін.
НАЦІОНАЛЬНІ АСОЦІАЦІЇ (ОБ'ЄДНАННЯ) <ul style="list-style-type: none"> Лобювання інтересів членів асоціацій Сприяння у встановленні єдиних правил на ринку для всіх учасників Участь у розробці нормативно-правових актів 	низький	низька	<ul style="list-style-type: none"> Громадська спілка «Асоціація водокористувачів» Громадська спілка «Професійна асоціація екологів України» Українська асоціація підприємств водопровідно-каналізаційного господарства «Укрводоканалекологія» ГС «АВК ЗРОШЕННЯ» та ін.
СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ <ul style="list-style-type: none"> Збільшення продуктивності с/г культур Мінімізація витрат на утримання систем зрошення та дренажу Одержання доходів від реалізації с/г продукції Залучення інвестицій 	низький	середня	<ul style="list-style-type: none"> 1112 суб'єктів зрошення

Найбільший рівень інтересу та впливовості на політику на ринку мають водогосподарські організації, що в першу чергу обумовлено їхнім широким функціоналом у сфері зрошення та дренажу та тим, що більшість систем перебуває в державній та комунальній власності. Так, наприклад, до функцій басейнових управлінь віднесено підготовку та видачу технічних умов, необхідних для проведення інженерних робіт на землях водного фонду, надання рекомендацій щодо поліпшення стану зрошуваних і осушуваних земель, послуги, пов'язані з будівництвом систем та відбору проб води і ґрунтів.

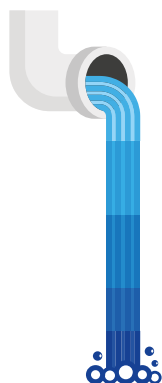
Власники систем і суб'єкти господарювання, що використовують системи зрошення та дренажу, та національні об'єднання мають низький рівень впливовості на публічну політику через низьку самоорганізацію, неможливість реальної участі у формуванні державної політики, незалученість до процесу прийняття управлінських рішень у сфері.

2 | ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

2.1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

Малюнок 5

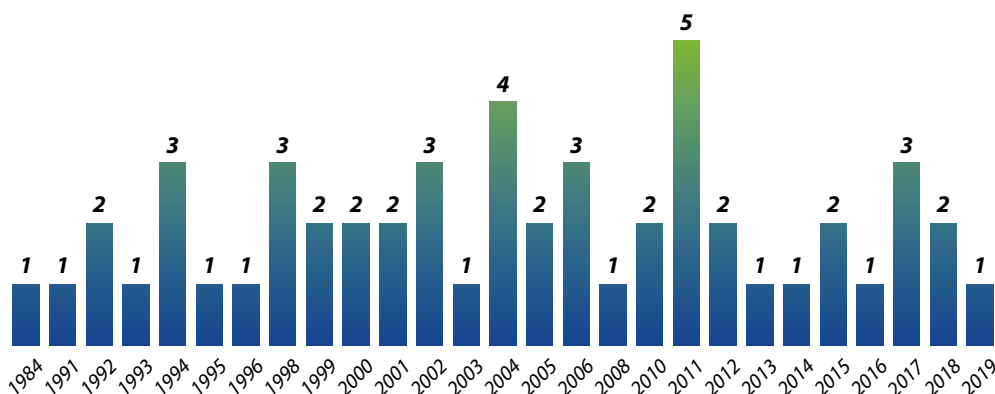

Система зрошення та дренажу в Україні регулюється **53** актами, з них:

- 1** Указ Президента України;
- 22** Законів України (в тому числі **5** кодексів);
- 19** актів Кабінету Міністрів України;
- 10** актів ЦОВВ;
- 1** Постанова Верховної Ради України.

Повний перелік актів, що регулюють ринок наведено в Додатку 1.

Малюнок 6. ДОКУМЕНТИ ПО РОКАХ

Серед актів, що регулюють ринок, є такі, що можуть бути визнані неактуальними та/або незаконними.

Зокрема:

НЕАКТУАЛЬНІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАВЕРШЕННЯМ ФАКТИЧНОГО ПЕРІОДУ ДІЇ

- 1) Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1704 «Про Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь на період до 2010 року».
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2006 № 863 «Питання розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь».
- 3) Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.1993 № 537 «Про розвиток меліорації та поліпшення екологічного стану меліорованих земель у 1994-2000 роках».
- 4) Порядок фінансування з державного бюджету витрат на меліорацію земель у 2001 році, затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України Міністерства фінансів України Міністерства економіки України від 02.04.2001 № 137/154/69.

НЕАКТУАЛЬНІ ЗА ОЗНАКОЮ ПЕРІОДУ ПРИЙНЯТТЯ

- 1 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII.
- 2 Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 № 8074-10.

НЕАКТУАЛЬНІ ЗА ОЗНАКОЮ НЕВІДПОВІДНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВУ

- 1 Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР, в частині надання погоджень забудови площ залягання корисних копалин, що **не відповідає вимогам Закону України «Про адміністративні послуги»**.
- 2 Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.200 № 1389-XIV, **не відповідає процедурно Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»**. Наприклад, до прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» питання проведення державної екологічної експертизи проектної документації регулювалося Інструкцією про здійснення державної екологічної експертизи, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 7.06.1995 року № 55 та Законом України «Про екологічну експертизу». **На сьогодні чинне законодавство не передбачає такого інструменту регулювання в Законі України «Про оцінку впливу на довкілля», однак в Законі України «Про меліорацію земель» він передбачений.**
- 3 Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 № 187/98. Адміністративні послуги визначаються виключно законами, якими встановлюються перелік і вимоги до документів, необхідних для отримання адміністративної послуги. **Водночас Закон «Про відходи» не містить вимог щодо видачі дозволу на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, передбачених Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806.**
- 4 Закон України «Про угоди про розподіл продукції» 14.09.1999 № 1039-XIV. Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» передбачено виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. **Діяльність з пошуку (розвідки) та експлуатації родовищ корисних копалин не потребує ліцензії.**
- 5 Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2013 № 236 «Про затвердження Порядку проведення експертизи проектно-кошторисної документації на створення та зрощення багаторічних насаджень». **Не відповідає Закону України «Про насіння і садивний матеріал», оскільки проведення експертизи проектно-кошторисної документації на закладення багаторічних насаджень передбачалося в Законі і діяло до 01.01.2016 року.**
- 6 Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами» від 15.12.1994 № 116. **Статтею 38 Водного кодексу України передбачено, що Порядок розробки нормативів гранично допустимого скидання та перелік забруднюючих речовин, що нормуються, встановлюється Кабінетом Міністрів України.**
- 7 Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 15.12.1994 № 116 «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами». **Не відповідає Водному кодексу України, оскільки в ст. 38 кодексу передбачено, що Порядок розробки нормативів гранично допустимого скидання та перелік забруднюючих речовин, що нормуються, встановлюються Кабінетом Міністрів України.**

НЕАКТУАЛЬНІ ЗА ОЗНАКОЮ СУДОВОГО ОСКАРЖЕННЯ

- 1) Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами». Постановою Окружного адміністративного суду міста Києва від 11.11.2016 р. у справі № 826/15532/16 визнано незаконною та скасовано постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 і 615, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 06.04.2016 р. № 277 в частині внесення змін до: пунктів 15, 19, 22 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615, в частині слів «наявності в заявника боргу із сплати загальнодержавних податків та зборів станом на останній звітний період». Ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду від 17.01.2017 р. у справі № 826/15532/16 постанову Окружного адміністративного суду міста Києва від 11.11.2016 р. у справі за адміністративним позовом публічного акціонерного товариства «Укрнафта» до Кабінету Міністрів України про визнання незаконною та скасування постанови від 06.04.2016 № 277 в частині — залишено без змін).

НЕЗАКОННІ АКТИ

- 1) Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами» за ознакою відсутності підстави для прийняття.

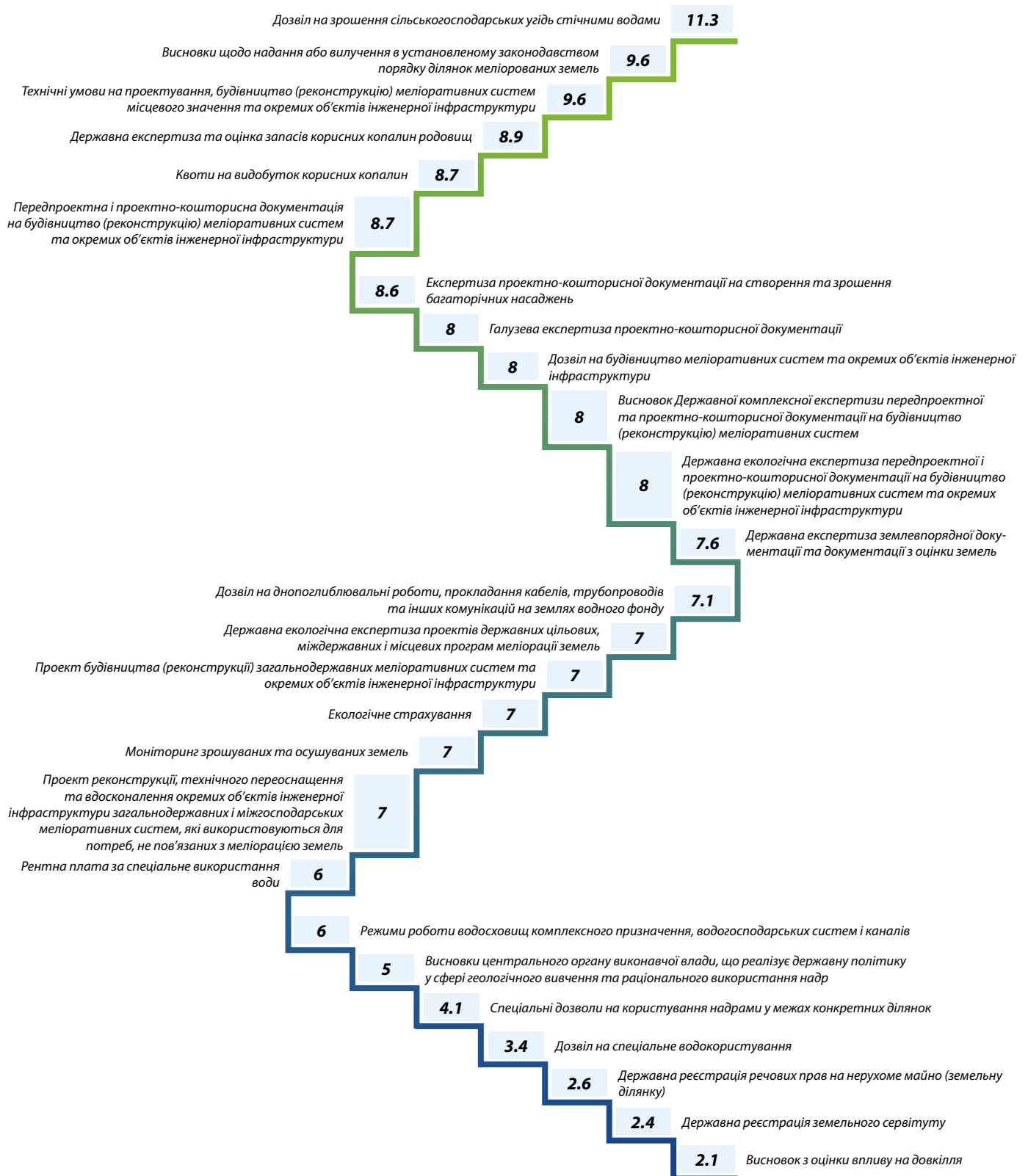
В результаті аналізу нормативно-правових актів встановлено, що лише **1** акт є незаконним. Однак, фактично **14** з **53** нормативно-правових актів ринку є неактуальними, що складає майже **26,5%** і є вагомим показником в оцінці ефективності діючого регулювання.

АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ

Ринок зрошення та дренажу регулюється **47** інструментами, передбаченим чинним законодавством України.

Малюнок 7. ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗА ОЦІНКОЮ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ:

ОЦІНКА КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ здійснюється за бальною системою, шляхом підсумовування балів за результатами анкетування, згідно з методикою *Rolling Review*, розробленою Офісом ефективного регулювання. Якщо сукупна кількість балів 5 і більше, то інструмент потребує додаткової антикорупційної оцінки та рекомендується до відповідного виправлення за ознакою високого корупційного ризику.

Малюнок 8. НЕМОЖЛИВО ОЦІНИТИ КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ТАКИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ:

- Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти
- Умови експлуатації меліоративних систем у разі приватизації майна сільськогосподарських підприємств
- Екологічний аудит
- Наряд-допуск на роботу в насосній станції
- Розпорядження на роботу в насосній станції
- Порядок поточної експлуатації насосної станції
- Акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації
- Акт про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- Пропозиції щодо необхідності проведення розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем
- Звіт про консервацію (розконсервацію) державних меліоративних систем (зрошувальних, осушувальних)
- Погодження Держводагентства, щодо передачі окремих конструктивних елементів меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації до іншої меліоративної системи
- Повідомлення щодо консервації зрошувальних та осушувальних систем
- Акт демонтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при консервації
- Наказ Держводагентства (басейнового або обласного управління водних ресурсів) щодо проведення консервації (розконсервації) державних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- Акт про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- Книга історії полів
- Пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів
- Податкові, кредитні та інші пільги у разі впровадження маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води
- Пільги при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища
- Позичка для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища
- Інвентаризація меліорованих земель і систем

Отже, **44,6 %** інструментів регулювання мають високі корупційні ризики (5 і більше балів), лише **10,6%** не є корупційними, а **44,8%** неможливо проаналізувати через відсутність законодавчо закріплених процедур їхньої реалізації. Крім цього, через високі корупційні ризики більшість інструментів регулювання є недружніми для бізнесу.

МАТРИЦЯ РЕГУЛЮВАННЯ

Таблиця 7

Бізнес-процес: ВОДОКОРИСТУВАННЯ	
Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення раціонального та комплексного використання водних ресурсів, забезпечення водою населення і галузей економіки з урахуванням екологічних вимог та інтересів усіх водокористувачів, безпечних умов життєдіяльності населення, захисту від шкідливої дії вод, захисту водних ресурсів від забруднення та виснаження шляхом встановлення оптимальних режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів з урахуванням прогнозу водності 	<ul style="list-style-type: none"> ● Режим роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів (ст. 76 Водного кодексу України)
<ul style="list-style-type: none"> ● Стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> ● Рентна плата за спеціальне використання води (ст. 255 Податкового кодексу України, ст. 30 Водного кодексу України) ● Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти (п. 240.1.2. Податкового кодексу України, 30 Водного кодексу України) ● Податкові, кредитні та інші пільги у разі впровадження маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води (ст. 30 Податкового кодексу України, п. 4 ст. 29 Водного кодексу України)
<ul style="list-style-type: none"> ● не визначено 	<ul style="list-style-type: none"> ● Дозвіл на спеціальне водокористування (ст. 49 Водного кодексу України, п. 1 Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321) ● Висновки центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр (ст. 49 Водного кодексу України) ● Дозвіл на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами (ст. 65 Водного кодексу України, абз. 6 ст. 31 Закону України «Про меліорацію земель»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів 	<ul style="list-style-type: none"> ● Висновок з оцінки впливу на довкілля (ст. 9 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», ст. 22 Водного кодексу України)
<ul style="list-style-type: none"> ● не визначено 	<ul style="list-style-type: none"> ● Земельний сервітут (ст. 98 Земельного кодексу України)

Бізнес-процес: КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> ● Запобігання негативним демографічним, соціальним та екологічним наслідкам інтенсивного видобутку корисних копалин	<ul style="list-style-type: none"> ● Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин родовищ (ст. 45 Кодексу України про надра, п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 22.12.1994 № 865) ● Квоти на видобуток корисних копалин (ст. 52 Кодексу України про надра, п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 862)
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян	<ul style="list-style-type: none"> ● Спеціальний дозвіл на користування надрами для видобування корисних копалин (ст. 16 Кодексу України про надра)
<ul style="list-style-type: none"> ● Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини	<ul style="list-style-type: none"> ● Пільги при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища (п. а ст. 48 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання») ● Позичка для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища (п. б ст. 48 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини	<ul style="list-style-type: none"> ● Екологічне страхування (абз. 2 ст. 49 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності	<ul style="list-style-type: none"> ● Екологічний аудит (ст. 19 Закону України «Про екологічний аудит», абз. 3 ст. 49 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)

Бізнес-процес: БУДІВНИЦТВО НОВИХ СИСТЕМ І РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ

Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> ● Недопущення порушення технологічної цілісності та функціонування меліоративних систем	<ul style="list-style-type: none"> ● Державна екологічна експертиза проектів державних цільових, міждержавних і місцевих програм меліорації земель (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель») ● Умови експлуатації меліоративних систем у разі приватизації майна сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму користуванні меліоровані землі (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів	<ul style="list-style-type: none"> ● Висновки щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель (ст. 18, 23 Закону України «Про меліорацію земель»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів	<ul style="list-style-type: none"> ● Дозвіл на будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель») ● Дозвіл на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду» від 12.07.2005 № 557) ● Технічні умови на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 18, 21 Закону України «Про меліорацію земель») ● Проект будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 13 Закону України «Про меліорацію земель») ● Передпроектна і проектно-кошторисна документація на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 21 Закону України «Про меліорацію земель») ● Висновок Державної комплексної експертизи передпроектної та проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем (ст. 33 Закону України «Про меліорацію земель») ● Державна екологічна експертиза передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель») ● Галузева експертиза проектно-кошторисної документації (ст. 16 Закону України «Про меліорацію земель») ● Державна землевпорядна експертиза (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель») ● Проект реконструкції, технічного переоснащення та вдосконалення окремих об'єктів інженерної інфраструктури загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, які використовуються для потреб, не пов'язаних з меліорацією земель (абз. 5 ст. 24 Закону України «Про меліорацію земель») ● Експертиза проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень (п. 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 8.04.2013 № 236 «Про затвердження Порядку проведення експертизи проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень»)
<ul style="list-style-type: none"> ● Охорона права власності	<ul style="list-style-type: none"> ● Державна реєстрація права власності на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці (ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»)

Бізнес-процес: ЕКСПЛУАТАЦІЯ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ В Т.Ч. КОНСЕРВАЦІЯ СИСТЕМ

Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> З метою збереження і підтримання у працездатному стані всіх елементів меліоративної системи на площах, яких на тривалий період виключають з плану поливу (не будуть використовувати як зрошувані землі), та регулювання водного режиму (осушувані землі) 	<ul style="list-style-type: none"> Пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів (п. 1 р. 2 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Акт про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (п. 2 р. 2 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Наказ Держводагентства (басейнового або обласного управління водних ресурсів) щодо проведення консервації державних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (абз. 3 п. 6 р. 2 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Акт демонтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при консервації (абз. 2 п. 1 р. 3 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Повідомлення щодо консервації зрошувальних та осушувальних систем (п. 6 р. 3 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Погодження Держводагентства, щодо передачі окремих конструктивних елементів меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації до іншої меліоративної системи (п. 7 р. 3 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276)
<ul style="list-style-type: none"> З метою відновлення працездатного стану всіх елементів меліоративної системи на площах, які будуть включені до плану поливу (будуть використовуватися як зрошувані землі), та регулювання водного режиму (осушувані землі) 	<ul style="list-style-type: none"> Звіт про консервацію (розконсервацію) державних меліоративних систем (зрошувальних, осушувальних) (п. 4 р. 7 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Пропозиції щодо необхідності проведення розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем (п. 3 р. 8 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Акт про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (п. 7 р. 8 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276) Акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації (п. 9 р. 8 Наказу Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276)
<ul style="list-style-type: none"> Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів 	<ul style="list-style-type: none"> Книга історії полів (абз. 7 ст. 25 Закону України «Про Меліорацію земель»)

Бізнес-процес: **МОНІТОРИНГ І ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗРОШУВАНИХ ТА ОСУШУВАНИХ ЗЕМЕЛЬ**

Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення єдиного порядку в організації та здійсненні моніторингу меліорованих і прилеглих до них земель	<ul style="list-style-type: none"> ● Моніторинг меліорованих земель (ст. 1 Закону України «Про Меліорацію земель», п. 1.3. Наказу Державного комітету України по водному господарству від 16.04.2008 № 108) ● Інвентаризація меліорованих земель та систем (ст. 13-14 Закону України «Про Меліорацію земель»)

Бізнес-процес: **РОБОТИ ПОВ'ЯЗАНІ З ВОДОГОСПОДАРСЬКИМИ СИСТЕМАМИ**

Ціль	Інструменти регулювання
<ul style="list-style-type: none"> ● не визначено	<ul style="list-style-type: none"> ● Наряд-допуск на роботу в насосній станції (п. 2.4.4 р. 2 Наказу Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду 12.03.2010 № 55) ● Розпорядження на роботу в насосній станції (п. 2.4.4 р. 2 Наказу Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду 12.03.2010 № 55) ● Порядок поточної експлуатації насосної станції (п. 2.4.4 р. 2 Наказу Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду 12.03.2010 № 55)

3 | АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ І ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СИСТЕМ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

3.1

ПЕРЕЛІК ТА АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ

Проблема 1. Порушення цілісності систем зрошення та дренажу

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи.

ПРИЧИНИ ПРОБЛЕМИ:

- 1 Розпаювання земельних ділянок.
- 2 Розкрадання частин систем зрошення та дренажу.
- 3 Занедбаність та окремих земельних ділянок.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Після розпаду Радянського Союзу, колишні землі колгоспів були розподілені між їхніми членами на десятки та сотні невеликих приватних фермерських паїв. Як наслідок, порушилася цілісність меліоративної системи.

Закон України «Про меліорацію земель» передбачає, що власники, користувачі, у тому числі орендарі, земельних ділянок, на яких розташовані меліоративні системи, об'єкти їх інженерної інфраструктури та окремо розташовані гідротехнічні споруди, зобов'язані не чинити перешкод в експлуатації меліоративних систем та об'єктів інженерної інфраструктури та забезпечувати доступ працівників обслуговуючої (експлуатуючої) установи, організації до таких систем та їх експлуатацію. Також, відповідно до пп. є п. 1 ст. 91 Земельного Кодексу України, Власники земельних ділянок зобов'язані зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, **мережі зрошувальних і осушувальних систем**.

Однак через брак контролю за належною експлуатацією систем, численними розкраданнями її елементів, невиконання положень закону **гарантування** використання цілісності використання масиву земель сільськогосподарського призначення **залишається неможливим**.

Крім того, через відсутність чітко визначених законодавством функцій і повноважень щодо управління та контролю за функціонуванням меліоративних систем, невизначеність форми власності та відсутності достатньої кількості технічної документації розташування систем розкрадання її елементів є гострою проблемою для ринку.

На прикладі Одеської, Миколаївської та Херсонської областей протяжність меліоративної системи у період 2015–2017 років скоротилася на **460 метрів** і **68 од.** насосно-силового обладнання, окрім цього було пошкоджено **896 метрів** електромереж. Сума нанесених державі збитків через численні випадки крадіжок

майна становила **5,4 млн гривень**. За фактами крадіжок майна відкрито **81** кримінальне провадження, лише за **12** з яких встановлені винні особи.¹

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Дотримання вимог забезпечення гідравлічної зв'язаності та технологічної цілісності меліоративних систем.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Відсутні.

Доцільні для використання:

- 1 > Державна підтримка для суб'єктів господарювання для першочергового відновлення цілісності систем.
- 2 > Страхування систем.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Виявлення під час інвентаризації порушень технічної цілісності меліоративних систем, що перебувають на розпайованих землях. Забезпечення усунення виявлених порушень, максимальна оптимізація та модернізація інфраструктурних елементів. Створення умов для подальшого уникнення схожих ситуацій.

Альтернатива 2.

Консервація нефункціонуючих систем.

Альтернатива 3.

Поєднання Альтернатив 1 та 2.

РИЗИКИ:

За відсутності законодавчо закріплених чітких правил користування меліоративними системами як цілісним комплексом та гарантій власників земельних ділянок можливі випадки рейдерських захоплень, маніпуляцій стосовно власників землі.

ДОДАТКОВО:

Для вирішення проблеми прокладання нової меліоративної системи або підключення до вже наявної через чужі земельні ділянки можна застосувати приклад Франції, де фермери та місцеві ради мають право вимагати, щоб власники майна (земельних ділянок) надали їм дозвіл на встановлення підземних каналів під землею, яка їм належить, якщо це потрібно для подачі води до зрошувальних полів або для запобігання затоплення на полі.

Це право відоме як «Servitude d'aqueduc» і застосовується незалежно від того, чи земельні ділянки суміжні або між ними знаходяться і інші земельні ділянки. Для проведення підземних каналів фермеру потрібно отримати згоду власника земельної ділянки. Якщо фермер не може отримати згоду власника, то для отримання пропуску необхідно звернутися до суду. Якщо фермер отримав дозвіл власника або рішення суду, він зобов'язаний виплатити компенсацію власнику у вигляді одноразового платежу.

¹ Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

Проблема 2. Невизначеність правового статусу систем зрошення та дренажу, в тому числі права власності на внутрішньогосподарські мережі

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Водокористувачі, балансоутримувачі систем зрошення та дренажу.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Відсутність регулюючого законодавства та невиконання вже чинних положень.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Внутрішньогосподарська меліоративна система — меліоративна система, що знаходиться в межах земель одного власника (користувача) і забезпечує подачу, розподіл та відведення води на цих землях.

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 № 1253 встановлена безоплатна передача у комунальну власність внутрішньогосподарської меліоративної мережі. Однак це стосується лише мережі з об'єктами інженерної інфраструктури, що **не підлягали паюванню** в процесі реформування колективних сільськогосподарських підприємств. Правовий статус тих, що підлягали паюванню, по цей день не визначений, тобто вони залишаються нічийними. Також де-юре всі внутрішньогосподарські мережі залишилися у власності держави, а отже, положення Постанови не були виконані.

Додатково: Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань »Актуальні проблеми зрошення, підтоплення та повеней в Україні»: рішення Уряду України про порядок безоплатної передачі до комунальної власності об'єктів соціальної сфери, житлового фонду, внутрішньогосподарських меліоративних систем колективних сільськогосподарських підприємств, що не підлягали паюванню у процесі реорганізації цих підприємств та передачі їх на баланс підприємств- правонаступників, виконується не повною мірою. Через неврегульованість питань оподаткування операцій щодо передачі до комунальної власності внутрішньогосподарських меліоративних систем на сьогоднішній день передано районним, сільським та селищним радам лише 69 відсотків цих систем. Залишаються також невизначеними їхнє правове і фінансове забезпечення, утримання та використання.

Через невизначеність правового статусу, прав та обов'язків, контролю за їх використанням, а також наявності значної кількості безхазяйних об'єктів фактично заходи по утриманню та забезпеченню працездатності внутрішньогосподарської інженерної інфраструктури не здійснюються.

Відповідальність осіб, винних в недотриманні правил або установленого режиму експлуатації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, що призвела до підтоплення, заболочення, засолення, забруднення ґрунтів, вітрової і водної ерозії меліорованих земель, їх деградації, а також погіршення стану водних об'єктів, закріплена в ст. 33 Закону України «Про меліорацію земель». Однак, покарання фактично не застосовується на практиці.

Судова практика лише підтверджує той факт, що через невизначеність правового статусу та форми власності окремих елементів меліоративних систем постійні користувачі землею (орендарі) можуть отримувати право власності на такі системи за набувальною давністю. Одночасно це свідчить і про те, що землі, які орендуються такими користувачами, орендуються як звичайні сільськогосподарські, а умови

оренди не включають обслуговування меліоративних внутрішньогосподарських систем, оскільки вони не перебувають на балансах орендодавців.

Тобто, відсутня належна реєстрація та оформлення права, наприклад, комунальної власності на меліоративні системи призводить не лише до деградації та функціональної непридатності елементів систем, а і заниженої орендної плати за такі землі фактичними користувачами (за документами користування відбувається просто землею, фактично — трубопроводами, насосними станціями тощо).

Зокрема, судова практика свідчить, що у більшості випадків сільські, селищні, міські ради рішення та/або розпорядження про надання згоди на безоплатну передачу спірного майна не приймали, комісія зпередачі спірного майна у спільну власність територіальної громади не утворювалася. Тому меліоративні системи або залишалися безхазяйними, або експлуатувалися без права власності. Це дало змогу приватизувати меліоративну інфраструктуру за набувальною давністю.

[Номер судового провадження: 33/117/19]

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Забезпечення встановлення єдиного підходу до визначення правового статусу систем зрошення та дренажу.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Відсутні.

Доцільні для використання:

Нормативно-правове забезпечення вирішення проблеми.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Нормативно-правове врегулювання питань щодо прав власності на внутрішньогосподарські мережі. Закріплення на законодавчому рівні правового статусу, прав та обов'язків, контролю за використанням внутрішньогосподарських систем.

Альтернатива 2.

Посилення відповідальності та контролю за нею за недотримання умов використання та експлуатації меліоративних систем.

Альтернатива 3.

Поєднання альтернатив 1 та 2.

РИЗИКИ:

- 1 >> Супротив з боку власників земельних ділянок, на яких розташовані внутрішньогосподарські системи;
- 2 >> Виявлення значного відсотка нефункціонуючих водогосподарських систем, відновлення яких потребує значних коштів.

Проблема 3. Неможливість реєстрації права власності на нерухоме майно

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що будують або використовують системи та зацікавлені в реєстрації права власності на нерухоме майно (системи зрошення та дренажу), балансоутримувачі систем.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Відсутність положень в законодавстві.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Суб'єкти господарювання, які використовують внутрішньогосподарські меліоративні системи, навіть якщо побудували їх за власні кошти і не використовують державну меліоративну інфраструктуру, не можуть зареєструвати речові права на них, а відтак відсутня можливість реалізації прав власника.

Міністерство юстиції України у своєму листі від 15 серпня 2016 року № 28361/997-0-2-16/8.4 відзначило, що меліоративні системи не виключені з цивільно-правового обороту і, отже, можуть бути предметом угод, і відсутність державної реєстрації речового права не є цьому перешкодою. У той же час аграрії, які будують нові і відновлюють пошкоджені гідротехнічні споруди, інші об'єкти меліоративних систем, стикаються з проблемами реалізації прав власника на ці об'єкти через відмову в державній реєстрації прав на них.¹

Відповідно до ст. 181 Цивільного Кодексу України до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Режим нерухокої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

Також в п. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» зазначається, що у Державному реєстрі прав реєструються речові права та їх обтяження на земельні ділянки, а також на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення, а саме: житлові будинки, будівлі, споруди, а також їх окремі частини, квартири, житлові та нежитлові приміщення.

Однак, не підлягають державній реєстрації речові права та їх обтяження на споруди, що є приналежністю головної речі або складовою частиною речі, зокрема на **магістральні та промислові** трубопроводи.

Меліоративні системи належать до промислових трубопроводів відповідно до ст. 1 Закону України «Про трубопровідний транспорт», проте, виходячи з визначення та ознак, вони більше належать до **магістральних трубопроводів**. Оскільки.<> Закон України «Про меліорацію земель» дає таке визначення: **меліоративна система** — технологічно цілісна інженерна інфраструктура, що включає в себе такі окремі об'єкти, як меліоративна мережа каналів, трубопроводів (зрошувальних, осушувальних, осушувально-зволожувальних, колекторно-дренажних) з гідротехнічними спорудами і насосними станціями, захисні дамби, спостережна

¹ Джерело: Пояснювальна записка Проекту Закону № 5500 від 07.12.2016

мережа, дороги і споруди на них, взаємодію яких забезпечує управління водним, тепловим, повітряним і поживним режимом ґрунтів на меліорованих землях.

Крім того, відсутність механізму реєстрації права власності унеможлиблює використання суб'єктами господарювання таких інструментів, як страхування та застава, що є суттєвими мотиваційними важелями для розвитку системи зрошення та дренажу.

Довідково:

Магістральний трубопровід — технологічний комплекс, що функціонує як єдина система і до якого входить окремий трубопровід з усіма об'єктами і спорудами, зв'язаними з ним єдиним технологічним процесом, або кілька трубопроводів, якими здійснюються транзитні, міждержавні, міжрегіональні поставки продуктів транспортування споживачам, або інші трубопроводи, спроектовані та збудовані згідно з державними будівельними вимогами щодо магістральних трубопроводів.

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Нормативно-правове врегулювання питань щодо прав власності на внутрішньогосподарські мережі та механізмів її передачі в довготривалі безоплатне користування організаціям водокористувачів.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Відсутні.

Доцільні для використання:

Державна реєстрація права власності.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Внести зміни в Закон України «Про трубопровідний транспорт» та віднести меліоративні системи до магістральних трубопроводів. Внести зміни в ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та віднести внутрішньогосподарську меліоративну систему до нерухомого майна, щодо якого проводиться державна реєстрація прав.

Альтернатива 2.

Залишення статусу quo.

РИЗИКИ:

- 1) Незахищеність права власності суб'єктів господарювання.
- 2) Зменшення інвестиційної привабливості.

Проблема 4. Невизначеність порядку будівництва систем зрошення та дренажу

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що планують будівництво системи та зацікавлені в наявності прозорого механізму їх будівництва.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Недосконале регулювання.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Середній.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Середня.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Позитивна.

Аналіз регуляторного поля засвідчив, що Закон України «Про меліорацію земель» не передбачає прозорого механізму будівництва та підготовки всієї необхідної для даного процесу документації.

Так, процес отримання дозволів, розробки та погодження передпроектної та проектно-кошторисної документації, що передбачені Законом України «Про меліорацію земель», не відповідають вимогам будівельного законодавства.

Не встановлено чітких вимог щодо конкретного виду дозволу, необхідного суб'єктам господарювання для виконання будівельних робіт, а кількість погоджень та експертиз, передбачених основним законом, не відповідає іншим нормативно-правовим актам у сфері будівництва.

Беручи до уваги, що реєстрація права власності на системи зрошення та дренажу на сьогодні фактично неможлива, в сукупності з заплутаними правилами поведінки у сфері будівництва систем все це не створює сприятливих умов для будівництва нових систем зрошення та дренажу в Україні.

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Відсутня.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

- 1 >> Дозвіл на будівництво.
- 2 >> Дозвіл на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.
- 3 >> Державні експертизи.

Доцільні для використання:

Дозвіл на будівництво.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Приведення нормативно-правового поля, що регулює сферу будівництва нових систем зрошення та дренажу, у відповідність до вимог загального будівельного законодавства, встановлення єдиного механізму узгодження передпроектної та проектно-кошторисної документації.

Альтернатива 2.

Залишення ситуації без змін.

РИЗИКИ:

Затягування процесу прийняття рішень.

Проблема 5. Нераціональне використання наявних систем зрошення та дренажу

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи під час здійснення господарської діяльності.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Відсутність інвентаризації всіх систем України.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Наявні потужності інфраструктури зрошення та дренажу на сьогодні характеризуються незадовільно та як такі, що постійно погіршуються. Відсутня повна інвентаризація систем зрошення та дренажу та неможливість перевірити їх наявність/відсутність/функціонування на загальнодержавній карті загострюють проблему ще більше.

За даними Рахункової палати, із наявних на балансі водогосподарських організацій Одеської, Миколаївської та Херсонської областей **2260** насосно-силових агрегатів та **792 од.** трансформаторного обладнання впродовж останніх **трьох** років не використовується **1401 од. (62 відс.)** та **412 од. (52 відс.)** відповідно, при цьому протягом 2015-2017 років на утримання **266** насосних станцій, які понад **10** років не функціонують та не задіяні в меліорації областей, спрямовано **30,7 млн грн** бюджетних коштів. Водночас встановлено, що з **266** насосних станцій, що не використовуються, консервацію проведено лише **131** (витрати на консервацію становили **156,6 тис. гривень**).¹

¹ Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Задоволення потреб у зрошенні та дренажі максимальної кількості суб'єктів господарювання з мінімальними втратами для держави.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Моніторинг меліорованих земель.

Доцільні для використання:

Національна інвентаризація меліорованих земель та систем.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Проведення інвентаризації меліорованих земель та меліоративної інфраструктури. Прийняття та затвердження карти таких земель та систем з метою оптимізації та забезпечення оптимального використання: балансу екологічної та економічної складової.

Альтернатива 2.

Консервація всіх систем, що не використовуються.

Альтернатива 3.

Поєднання Альтернатив 1-2.

РИЗИКИ:

- 1 Відсутність плану заходів і фінансування на проведення заходів інвентаризації.
- 2 Значна кількість безхазяйних елементів систем.

Проблема 6. Неефективне управління бюджетними коштами

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Державне агентство водних ресурсів України як розпорядник бюджетних коштів, суб'єкти господарювання, що використовують немодернізовані, застарілі системи через брак бюджетних коштів.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

- 1 Відсутність порядку використання коштів.
- 2 Неможливість залучення інвестицій та грантів.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

На сьогодні державна система зрошення та дренажу фінансується виключно за рахунок коштів Державного бюджету України. Щороку на ці цілі виділяється близько **4 млрд гривень**.

- 1 Загальна зношеність елементів інженерної інфраструктури меліоративних систем внаслідок їхньої довготривалої експлуатації складає **60%**, з них на міжгосподарській мережі **55%**, на внутрішньогосподарській — **65%**.¹

Однак, видатки бюджетних коштів на утримання, ремонт та розвиток меліоративних систем спрямовуються лише в межах **3%** від потреби. Всі інші кошти виділяються на фінансування заробітної плати та комунальні послуги.

- 2 Крім того, всі виділені кошти з державного бюджету фінансуються без відповідного Порядку використання коштів, який би чітко передбачав процедуру їхнього розподілу та механізми використання, а також контролю за їх цільовим призначенням.

- 3 За інформацією Рахункової палати, при використанні коштів Держводагентство не дотримується принципів раціонального використання бюджетних коштів.

Адже будівництво та реконструкція об'єктів меліорації, які плануються в межах одного бюджетного періоду, своєчасно не здійснюються. У наступному році консервуються старі та починається будівництво нових об'єктів, які також не завершуються.

- 4 Водогосподарські організації, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, не проводять державну реєстрацію об'єктів нерухомості та земельних ділянок.

Зокрема, по Одеській, Миколаївській, Херсонській областях, в яких найбільше в наявності меліоративних систем, станом на 01.01.2018 не зареєстровано **10227** будівель та близько **7 тис. га** землі, на яких знаходяться об'єкти меліоративних систем. Все це створює ризики для неефективного управління державним майном та його незаконного відчуження.²

¹ Джерело: Міністерство екології та природних ресурсів України, Звіт про стратегічну екологічну оцінку Проекту стратегії зрошення та дренажу в Україні до 2030 року. Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32835.html>

² Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

- 5» Для України на сьогодні характерним є недостатній рівень фінансування через відсутність коштів у державному бюджеті за одночасної неможливості залучення інвестицій на здійснення заходів з модернізації, реконструкції наявної інфраструктури та розширення площ поливу і площ водорегулювання.¹

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Достатній рівень фінансування з Державного бюджету, можливість залучення інвестицій.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Податкові пільги, державна підтримка.

Доцільні для використання:

Компенсація частини відсоткової ставки при залученні капіталу для оновлення основних фондів.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Ефективне планування та розподіл необхідних видатків з державного бюджету шляхом переходу від принципу утримання меліоративних систем через фінансування заробітної плати (охоронців, та іншого персоналу, що слідує за збереженням майна систем, які не використовуються) до видатків розвитку, що спрямовуватиметься на фінансування сучасних технологій.

Альтернатива 2.

Спрямування коштів державного бюджету до водогосподарських організацій, що потребують таких видатків в першу чергу, в користуванні/управлінні/власності яких знаходяться ключові об'єкти меліоративних систем.

Альтернатива 3.

Поєднання Альтернатив 1 та 2.

РИЗИКИ:

- 1» Використання бюджетних коштів не на розвиток та утримання меліоративних систем.
- 2» Закупівля обладнання та елементів, що в подальшому не використовуватимуться за їх цільовим призначенням.

¹ Джерело: Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року

Проблема 7. Незабезпеченість необхідності в поливі

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

- 1) Суб'єкти господарювання, що використовують системи та зацікавлені в повноцінному забезпеченні в поливі.
- 2) Агровиробники.

ПРИЧИНИ ПРОБЛЕМИ:

- 1) Відсутня інвентаризація земель та систем, як наслідок: їхня нераціональна експлуатація.
- 2) Застарілість внутрішньогосподарських мереж та насосно-силового обладнання.
- 3) Відсутність джерел та обсягів фінансування.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Середній.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Середня.

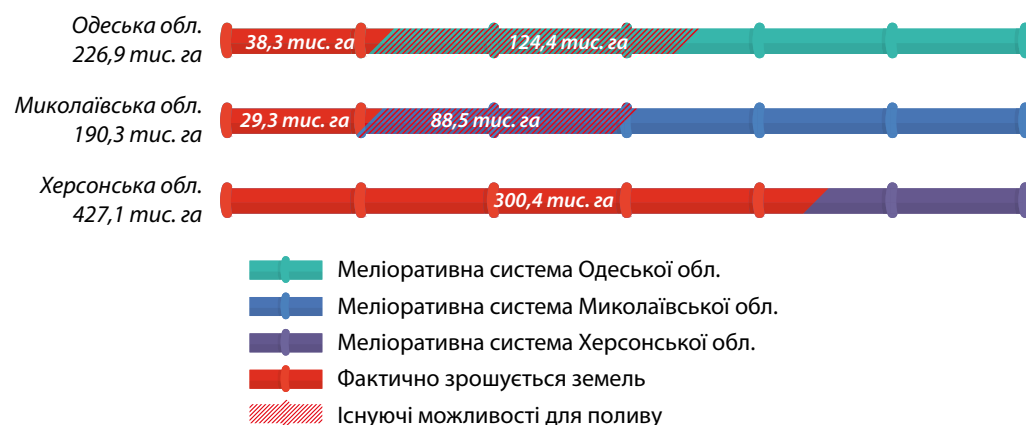
ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Зношеність елементів водогосподарської системи та недостатність дощувальної техніки не дають змоги зрошувати майже **500 тис. га** сільськогосподарських земель та призводять до значних втрат води під час її транспортування.

Меліоративні системи Одеської, Миколаївської та Херсонської областей розраховані на зрошення **844,3 тис. га** (в Одеській – **226,9 тис. га**, Миколаївській — **190,3 тис. га**, Херсонській — **427,1 тис. га**). Реально існує можливість поливати **513,3 тис. га** (в Одеській — **124,4 тис. га**, Миколаївській — **88,5 тис. га**, Херсонській — **300,4 тис. га**), або **60,8 відс.** наявних зрошуваних земель. Фактично на сьогодні зрошується лише **368,0 тис. га** (в Одеській — **38,3 тис. га**, Миколаївській — **29,3 тис. га**, Херсонській — **300,4 тис. га**), або **43,6 відс.** наявних зрошуваних земель.¹

Графік 2

Основними причинами такого стану є застарілість внутрішньогосподарських мереж та насосно-силового обладнання і відсутність джерел та обсягів фінансування їх капітального і поточного ремонтів, значний рівень зношеності автотранспортної техніки та механізмів, низький рівень забезпечення дощувальними машинами, розкрадання елементів меліоративних систем, зокрема тих, які не експлуатуються.

¹ Джерело: Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Відновлення та збільшення площ зрошуваних земель, дренажних систем як основи досягнення максимального рівня ефективності та екологічної безпеки сільськогосподарського виробництва.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Моніторинг меліорованих земель та меліоративних систем.

Доцільні для використання:

Національна інвентаризація.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Інвентаризація та визначення меліоративних систем, що потребують виконання ремонтних робіт першочергово. Залучення коштів в тому числі і з державного бюджету для здійснення максимально ефективного ремонту.

Альтернатива 2.

Визначення пріоритетних площ для збільшення територій поливу, будівництво нових систем.

Альтернатива 3.

Поєднання Альтернатив 1 та 2.

РИЗИКИ:

- 1 Відсутність достатнього фінансування з державного бюджету, неможливість залучення інвестицій.
- 2 Наявність безхазяйних земель.
- 3 Супротив з боку водокористувачів.

Проблема 8. Невизначеність системи формування тарифів

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи та зацікавлені у встановленні чітких та обґрунтованих тарифів.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Відсутність закріпленої системи обрахунку, що включала б всі необхідні компоненти та унеможлиблювала збитковість використання води для держави.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Висока.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Вирішення проблем інвентаризації та функціонування системи, визначення форм власності на меліоративні системи, реалізація всіх ремонтних заходів і подальше створення водогосподарських об'єднань тягне за собою вирішення питання формування тарифів користування елементами системи.

Загальна формула має бути визначена на законодавчому рівні, з метою максимального уникнення маніпуляційних ризиків зі сторони власників або користувачів меліоративних систем. Тарифи на використання мають ґрунтуватися на обсягах використаної води та площі, що планується поливатись.

Також додатково потребує вирішення питання контролю та спостереження за загальним водокористуванням з метою попередження утворення заборгованості.

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

- 1 Поліпшення якості надання послуг зі зрошення та дренажу і прозорості формування тарифів.
- 2 Визначення економічних, екологічних та соціальних критеріїв для обґрунтування прийнятних рівнів тарифів під час надання послуг зі зрошення та дренажу.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

- 1 Дозвіл на спеціальне водокористування.
- 2 Дозвіл на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами.

Доцільні для використання:

Відсутні.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Визначення всіх складових, що впливають на формування вартості води, які мають бути враховані під час формування тарифів. Контроль за дотриманням умов встановлення тарифів для водокористувачів.

Альтернатива 2.

Залишення статусу quo.

РИЗИКИ:

Супротив з боку водокористувачів.

Проблема 9. Відсутність карти меліоративних систем з прив'язкою їх до земельних ділянок та кадастрів

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи та зацікавлені в зручному доступі до інформації про меліоративну інфраструктуру з використанням сучасні технології.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Невиконання законодавства та відсутність законодавчо закріпленої вимоги.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Значний.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Середня.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

Дані проведених інвентаризацій меліоративної системи України ніколи не вносилися в Публічну кадастрову карту України, оскільки цього не вимагає ані закон, ані концепція розвитку меліоративних систем України. Це спричинило численні зловживання як з боку держави, так і з боку приватних осіб.

В Порядку ведення державного водного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.1996 № 413, вказано, що до державного водного кадастру вносяться відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод, а саме: **споруди для забору та транспортування води**. Однак на інтерактивній карті водного кадастру відсутні дані у відкритому доступі щодо відповідних споруд.

Через відсутність чіткого уявлення про місцезнаходження та протяжність меліоративної системи, органам державної влади складно виконувати контролюючу та охоронну функції. Як наслідок, кошти на підтримку систем та споруд спрямовуються не за призначенням, використовуються неефективно та розкрадаються. Також відбуваються численні крадіжки елементів водогосподарських систем, які перебувають на балансі водогосподарських організацій. Через брак цифрових даних факт вчинення крадіжки виявляють із запізненням або взагалі не виявляють.

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Створення єдиної бази даних меліоративних систем України.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Інвентаризація.

Доцільні для використання:

Ведення Державного земельного кадастру.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Відцифрувати дані попередньої інвентаризації меліоративної системи України (або провести нову у разі потреби) та внести їх до Публічної кадастрової карти України та Державного водного кадастру. Внести зміни в Порядок ведення Державного земельного кадастру, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051, в частині закріплення на законодавчому рівні обов'язку вносити відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод, а саме споруди для забору та транспортування. Забезпечити можливість моделювання та прогнозування будівництва нових міжгосподарських та внутрішньогосподарських систем.

Альтернатива 2.

Продовжити ведення неуніфікованої бази даних меліоративних систем, використання паперових результатів інвентаризацій.

РИЗИКИ:

- 1 Відсутність коштів на проведення інвентаризації наявних меліоративних систем.
- 2 Технічна складність внесення інформації до Публічної кадастрової карти України та Державного водного кадастру.

Проблема 10. Недостатня кількість багатотарифних лічильників для обліку електроенергії та ультразвукових витратомірів

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи та зацікавлені в наявності засобів контролю за водопостачанням.

ПРИЧИНИ ПРОБЛЕМИ:

- 1» Неєфективне управління та відсутність коштів.
- 2» Відсутня політика модернізації.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Середній.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Середня.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Позитивна.

Аудит Рахункової палати засвідчив, що у період 2015-2017 років заходи енергозбереження дали можливість знизити платежі за електроенергію майже на **224,1 млн грн**, тоді як робота решти насосних станцій без таких лічильників не дала змоги об'єктам аудиту зекономити понад **70,0 млн грн** за цей же період.

В Одеській області зі **103** робочих насосних станцій багатотарифні лічильники не встановлено на **36 (35%)**, Миколаївській із **35** — на **18 (48,7%)**, Херсонській — **15%** робочих насосних станцій не мають лічильників.

Також потребує вирішення питання встановлення на насосних станціях ультразвукових витратомірів. Так, в Одеській області лише **51** з **103** робочих насосних станцій обладнані ультразвуковими витратомірами, в Миколаївській — **23** із **35** та Херсонській — **178** із **195**.¹

¹ Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Модернізація мереж.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Відсутні.

Доцільні для використання:

Податкові пільги, державна підтримка.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

Встановлення багатотарифних лічильників для обліку електроенергії та ультразвукових витратомірів на всіх робочих насосних станціях. Лічильники та витратоміри повинні дистанційно в режимі онлайн передавати інформацію на сервер суб'єктів, які надають послуги водо- та електропостачання.

Альтернатива 2.

Залишення ситуації без змін.

РИЗИКИ:

Розкрадання та неможливість оперативного реагування у разі зупинення процесу передачі інформації з лічильників через віддаленість.

Проблема 11. Неконтрольовані втрати води

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА КАРТКА ПРОБЛЕМИ

НОСІЙ ПРОБЛЕМИ:

Суб'єкти господарювання, що використовують системи під час здійснення господарської діяльності.

ПРИЧИНА ПРОБЛЕМИ:

Відсутній засобів та заходів контролю за водопостачанням.

МАСШТАБ ПРОБЛЕМИ:

Середній.

ГОСТРОТА ПРОБЛЕМИ:

Середня.

ДИНАМІКА ПРОБЛЕМИ:

Негативна.

На сьогоднішній день неконтрольовано перекачуються великі об'єми води, які списують на «втрати води», спричинені численними аваріями на об'єктах водогосподарського меліоративного комплексу. Відслідкувати кількість та об'єми неможливо через відсутність контролю на об'єктах водокористування.

Крім того, реальні неконтрольовані втрати води відбуваються під час транспортування води від насосних станцій по зношених трубопроводах.

Приклад: водогосподарськими організаціями Одеської, Миколаївської та Херсонської областей на ліквідацію **849** аварій на міжгосподарських трубопроводах у 2015-2017 роках витрачено коштів державного бюджету за КПКВК 2407050 в сумі **668,5 тис. грн**, при цьому втрати води в результаті аварій склали **605,9 млн м³** розрахунковою вартістю **727,1 млн гривень**.¹

---

¹ Джерело: Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15 травня 2018 року № 12-4

РЕЗЮМЕ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ

ЦІЛЬ ПОЛІТИКИ:

Відсутня.

ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ:

Поточні:

Державна підтримка.

Доцільні для використання:

Податкові пільги, державна підтримка.

МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОТОЧНОГО КУРСУ ПОЛІТИКИ:

Альтернатива 1.

На всіх об'єктах водогосподарського меліоративного комплексу необхідно встановити відеоспостереження за обладнанням, яке відповідає за перекачування води. Контролюючі органи повинні проводити планові та позапланові перевірки.

Альтернатива 2.

Забезпечити відповідальність власників систем за значні об'єми втрат води під час транспортування її в межах внутрішньогосподарських мереж. Контроль за втратами покласти на Держводагентство та водогосподарські організації.

РИЗИКИ:

- 1 >> Надання необлікованих послуг з водопостачання.
- 2 >> Держава недоотримує мільйонні прибутки.
- 3 >> Завдається шкода екології.

АНАЛІЗ ЧИННОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ ТА КОНЦЕПЦІЯ ЗМІН ДО НЕЇ

**Таблиця 8. ВИДИ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ,
ЩО ІСНУЮТЬ В УКРАЇНІ НА СЬОГОДНІ**

Назва	Визначення
Меліоративна система загальнодержавного значення	Меліоративна система, що знаходиться на території більше ніж однієї області, забезпечує міжобласну подачу, розподіл і відведення води та об'єкти інженерної інфраструктури якої перебувають на балансі підприємств, установ і організацій, що входять до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства
Міжгосподарська меліоративна система	Меліоративна система, що знаходиться в межах Автономної Республіки Крим, однієї області або одного району і забезпечує міжрайонну та міжгосподарську подачу, розподіл та відведення води
Внутрішньогосподарська меліоративна система	Меліоративна система, що знаходиться в межах земель одного власника (користувача) і забезпечує подачу, розподіл та відведення води на цих землях

Відповідно до Закону України «Про меліорацію земель», право власності на інженерну інфраструктуру меліоративних систем та її окремі об'єкти може належати державі, територіальним громадам сіл, селищ і міст, юридичним особам та громадянам з урахуванням обмежень, передбачених законами України.

Після розпаду СРСР українська система зрошення та дренажу фактично не оновлювалася та не модернізувалася. За останньою інформацією, в Україні обліковується **5 485,3 тис. га** меліорованих, у тому числі **2 178,3 тис. га** зрошуваних і **3 307,0 тис. га** осушуваних, земель. Вартість реконструкції та модернізації систем на таких землях зрошення та дренажу України може сягати **3 млрд дол. США**¹. Комплексних заходів, щодо масштабних робіт з оновлення всіх систем за часи незалежності фактично не здійснювалося.

Де-юре всі системи наразі перебувають в державній та комунальній власності. Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 № 1253² встановлена безоплатна передача у комунальну власність внутрішньогосподарських меліоративних мереж, проте вона не була виконана. Фактично на сьогодні велика кількість внутрішньогосподарських меліоративних систем нічийна або приватизована через рішення суду за набувальною давністю.

Також існують випадки, коли суб'єкти господарювання самостійно проводять комунікації для зрошення і встановлюють власний водозабір, при цьому не отримуючи ніяких дозволів. Їхня діяльність та об'єми використання водних ресурсів ніким не контролюються. Як наслідок, маємо негативний вплив на навколишнє середовище, неконтрольоване використання ресурсів та недоотримання коштів з боку держави.

¹ Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року.

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>

² Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1253-2003-%D0%BF#Text>

Акти, щодо напрямків державної політики у сфері:

- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 1993 № 537 «Про розвиток меліорації та поліпшення екологічного стану меліорованих земель у 1994-2000 роках»;
- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 № 1704 «Про Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь на період до 2010 року»;
- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006 № 863 «Питання розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь».

На сьогодні основним політичним документом у цій сфері є **Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року**, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688¹. Метою Стратегії є визначення стратегічних напрямів державної політики щодо зрошення та дренажу, забезпечення сталого екозбалансованого розвитку землеробства в Україні. Однак, плани заходів щодо її реалізації центральними органами виконавчої влади на сьогодні не затверджено.

Таблиця 9

ЦІЛІ					
Визначення стратегічних напрямів державної політики щодо зрошення та дренажу, забезпечення сталого екозбалансованого розвитку землеробства в Україні					
НАПРЯМИ					
<ul style="list-style-type: none"> ● реформування системи державного управління щодо зрошення та дренажу на засадах інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та з урахуванням необхідності відокремлення функції управління водними ресурсами (зокрема реалізації державної політики, планування водокористування та розподілу води між користувачами) від функції управління інфраструктурою водного господарства; 	<ul style="list-style-type: none"> ● стимулювання механізму державно-приватного партнерства; ● участі заінтересованих сторін у процесі прийняття рішень у відповідній сфері державної політики; ● відновлення та збільшення площ зрошуваних земель, дренажних систем; 	<ul style="list-style-type: none"> ● збереження та відтворення родючості ґрунтів, захисту територій та населених пунктів від шкідливої дії води, досягнення та підтримання доброго стану районів річкових басейнів; 	<ul style="list-style-type: none"> ● створення передумов для підвищення конкурентоспроможності національного сільськогосподарського виробництва на світовому ринку; 	<ul style="list-style-type: none"> ● поліпшення якості надання послуг із зрошення та дренажу і прозорості формування тарифів; 	<ul style="list-style-type: none"> ● підтримки наукових досліджень, підготовки кваліфікованих кадрів
ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ (ПЕРЕДБАЧЕНІ, АЛЕ НЕ РЕАЛІЗОВАНИ)					
<ul style="list-style-type: none"> ● Державне фінансування (забезпечує 3% на потреби модернізації) спрямовується переважно на оплату праці та комунальні послуги; ● Податкові пільги та позички при реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища (фактично не застосовуються); ● Моніторинг (відсутній у відкритому доступі); ● Нормативно-правове регулювання питань формування тарифів на послуги з подачі та відведення води та права власності на системи (не реалізується). 					

Продовження цієї політики потребуватиме подальших витрат державного бюджету, який по суті спрямовується на заробітні плати та комунальні послуги (97%). При цьому не забезпечується достатній розвиток, ремонт і модернізація зрошувальної та дренажної інфраструктури.

Загальний напрям реформування системи зрошення та дренажу **потребує деталізації та першочергового закріплення в планах заходів центральних органів виконавчої влади покрокових інструкцій, що включатимуть:**

¹ Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>

Крок 1:

Інвентаризація всієї меліоративної системи України та першочергове усунення недоліків, виявлених під час інвентаризації.

Крок 2:

Внесення змін до відповідних нормативно-правових актів з метою подальшого внесення даних інвентаризації в Публічну кадастрову карту України та Державний водний кадастр, забезпечення швидкого онлайн доступу до інформації щодо місцезнаходження всіх видів меліоративних систем.

Крок 3:

Внесення змін до Закону України «Про меліорацію земель» в частині створення єдиної бази моніторингу зрошуваних та осушуваних земель з метою забезпечення ефективного планування діяльності суб'єктами господарювання на відповідних землях.

Крок 4:

Визначення права власності на землю, меліоративну інфраструктуру (державна, комунальна, приватна власність). Оформлення права власності на наявні меліоративні системи. Передача міжгосподарської меліоративної системи як об'єкта інфраструктури в управління територіальним громадам.

Крок 5:

Нормативно-правове забезпечення функціонування меліоративної системи в Україні:

- ◆ Внесення змін до Водного кодексу України, Закону України «Про меліорацію земель» в частині закріплення на законодавчому рівні правового статусу, прав та обов'язків, контролю за використанням внутрішньогосподарських систем, посилення відповідальності та контролю за нею за недотримання умов використання та експлуатації меліоративних систем;
- ◆ Внесення зміни в Порядок ведення Державного земельного кадастру, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051, в частині закріплення на законодавчому рівні обов'язку вносити відомості про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод, а саме споруди для забору та транспортування;
- ◆ Внесення змін до нормативно-правових актів в частині реалізації суб'єктами господарювання права на державну реєстрацію прав власності щодо систем зрошення та дренажу;
- ◆ Внесення змін в Закон України «Про трубопровідний транспорт» та віднесення меліоративних систем до магістральних трубопроводів;
- ◆ Приведення у відповідність Закону України «Про меліорацію земель» в частині будівництва систем зрошення та дренажу, встановлення чітких, єдиних механізмів щодо проходження процедур погодження та затвердження будівельної документації;
- ◆ Внесення змін до ст. 7 Закону України «Про страхування» та закріплення «екологічного страхування» як обов'язкового виду страхування. Постановою Кабінету Міністрів України затвердити Порядок і правила обов'язкового екологічного страхування;
- ◆ Закріплення на нормативному рівні можливості для систем зрошення та дренажу бути об'єктом страхування та застави.

Крок 6:

Створення об'єднань водокористувачів. Законодавче врегулювання відносин між об'єднаннями водокористувачів, місцевими органами та державою.

Крок 7:

Визначення внутрішньогосподарських меліоративних систем, що можуть бути передані в користування або у власність об'єднанням водокористувачів.

Крок 8:

Внесення змін до законодавчих актів з метою оптимізації повноважень центральних органів виконавчої влади, територіальних громад та басейнових управлінь з питань утримання зрошувальними та дренажними систем.

Крок 9:

Встановлення багатотарифних лічильників для обліку електроенергії та ультразвукових витратомірів на всіх робочих насосних станціях.

Крок 10:

Залучення інвестицій в модернізацію, реконструкцію та розширення меліоративної системи. Визначення пріоритетних площ для збільшення територій поливу.

Крок 11:

Залучення державної підтримки для будівництва, реконструкції чи модернізації меліоративної інфраструктури при реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Реформування системи зрошення та дренажу може відбуватися за такими напрямками:

Напрямок 1. «Меліоративна система загальнодержавного значення»

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про меліорацію земель» право власності на інженерну інфраструктуру загальнодержавних меліоративних систем та її окремі об'єкти належить виключно державі. Також, до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері меліорації земель належить затвердження переліку загальнодержавних меліоративних систем. Однак у відкритому доступі такий Перелік відсутній.

ПРОПОЗИЦІЇ:

Основою розвитку меліоративної системи (системи зрошення та дренажу) України залишається **меліоративна система загальнодержавного значення**, яка і в подальшому повинна залишатись у власності держави як ключовий та стратегічно важливий елемент водокористування в Україні. Враховуючи її важливість, масштаби та потреби у фінансовому забезпеченні, виключається можливість її передачі у концесію, приватну власність тощо.

Також потрібно далі запроваджувати інтегровані підходи в управлінні зрошувальними та дренажними системами на засадах басейнового принципу управління водними ресурсами.

Напрямок 2. «Міжгосподарська меліоративна система»

Наразі об'єкти інженерної інфраструктури міжгосподарських меліоративних систем можуть перебувати у державній або комунальній власності відповідно до ст. 11 Закону України «Про меліорацію земель».

Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 № 1253 встановлена безоплатна передача у комунальну власність внутрішньогосподарських меліоративних мереж, проте вона не була виконана через недосконалість механізму передачі майна. Неможливо було провести облік міжгосподарських меліоративних систем, оскільки результати попередніх інвентаризацій не відцифровані, не мають прив'язки до кадастрів, і фактично не дають змогу візуалізувати чітко місце розташування, протяжність, цілісність та інші характеристики системи.

ПРОПОЗИЦІЇ:

На сьогодні першочерговим етапом передачі таких систем має виступати інвентаризація меліоративних земель та систем з метою проведення повного обліку останніх, встановлення власників і кількості безхазяйних об'єктів інфраструктури.

Альтернатива 1.

Залишення системи в комунальній та державній власності. У такому випадку на державу покладається повна відповідальність за функціонування системи. Для її повноцінного функціонування та подальшого розвитку держава повинна буде залучити великі видатки, чого наразі зробити не в змозі (*державне фінансування (забезпечує 3% на потреби модернізації) спрямовується переважно на оплату праці та комунальні послуги*);

Альтернатива 2.

Передача міжгосподарських меліоративних систем на баланс територіальних громад. Для ефективної передачі відповідних систем необхідною умовою є проведення інвентаризації з прив'язкою до кадастрів та подальшим відцифруванням.

Альтернатива 3.

Передача частини міжгосподарських меліоративних систем в концесію. Це дозволить залучити інвестиції в модернізацію старих та побудову нових систем. При цьому держава зберігає право власності на міжгосподарську меліоративну систему.

Оскільки концесіонер в такому випадку отримує право стягувати дохід безпосередньо від споживачів та встановлювати тарифи, держава повинна гарантувати, що підхід до встановлення тарифів для споживачів буде справедливим і прозорим і відповідиме цілям державної політики. Гарантією прав обох сторін виступає концесійний договір, що має враховувати найкращі міжнародні практики, наприклад, такі, як стандарти ISO. У них встановлені міжнародні показники ефективності управління активами, в тому числі і водною інфраструктурою. Наприклад, вимога безперебійного водопостачання, якість, тиск, втрати води тощо. Такі показники ефективності можна перевірити і застосувати санкції за їх недотримання.

Напрямок 3. «Внутрішньогосподарська меліоративна система»

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про меліорацію земель» об'єкти інженерної інфраструктури внутрішньогосподарських меліоративних систем можуть перебувати у спільній власності територіальних громад сіл, селищ і міст або у власності юридичних осіб та громадян з урахуванням обмежень і обтяжень у використанні ділянок меліорованих земель, установлених Земельним кодексом України.

На сьогоднішній день існує **3** види використання внутрішньогосподарської меліоративної системи суб'єктами господарювання:

- 1) Суб'єкт господарювання використовує вже наявну систему, яка функціонує з часів Радянського Союзу та перебуває в державній, комунальній, приватній власності або є безхазяйною.
- 2) Суб'єкт господарювання самостійно провів всю необхідну зрошувальну інфраструктуру та підключився до вже наявної внутрішньогосподарської або міжгосподарської меліоративної системи, яка перебуває в державній або комунальній власності, та сплачує плату за водокористування.
- 3) Суб'єкт господарювання самостійно провів усю необхідну зрошувальну інфраструктуру та безпосередню підключився до джерела забору води та сплачує плату за водокористування.

Для залучення інвестицій та зменшення видатків в меліоративну інфраструктуру необхідно передати частину внутрішньогосподарських меліоративних систем у приватну власність. У такому разі виникає необхідність у врегулюванні відносин між суб'єктами господарювання та державою.

Таблиця 10

Суб'єкти	Переваги	Недоліки
Держава	Зменшення видатків на підтримку та розвиток системи	Втрата безпосереднього контролю над внутрішньогосподарською системою
	Залучення приватних інвестицій у розвиток системи	Ризик створення монополій
Суб'єкти господарювання	Отримання контролю над внутрішньогосподарською системою	Ризик створення монополій. Невеликі землевласники ризикують не отримати доступ до системи зрошення
	Можливість впливати та власними зусиллями розвивати внутрішньогосподарську систему	Ризик рейдерських захоплень земельних ділянок через контроль великих землевласників над системою зрошення

Альтернатива 1. Створення об'єднань та асоціацій водокористувачів.

На кожну або декілька (залежно від розташування) внутрішньогосподарську мережу буде створено своє об'єднання. У такому разі необхідно закріпити регулювання щодо створення, реєстрації, діяльності, реорганізації і ліквідації об'єднань. Також для забезпечення рівного доступу до вступу в об'єднання та недопущення створення монополій та рейдерства потребує встановлення механізму набуття та припинення членства, а також вичерпний та зрозумілий перелік підстав для відмови. Зокрема, об'єднання водокористувачів будуть неприбутковими організаціями, а кошти від їхньої діяльності спрямовуватимуться виключно на потреби самого об'єднання (оплату праці бухгалтера, інженерів, інших співробітників, обладнання, ремонт, модернізацію тощо).

Важливим питанням в організації діяльності об'єднань водокористувачів є право голосу, що може залежати від розміру та кількості земельних ділянок та протяжності систем. Однак, з метою уникнення ризиків монополізації процесу прийняття рішень, механізм розподілу голосів має забезпечувати інтереси кожного члена та гарантувати їхнє право на участь в управлінні об'єднанням.

Кожен член об'єднання повинен мати право голосу або мати делегованого представника для реалізації повноважень та обов'язок сплачувати внески.

Для держави доцільним буде створити модельний статут об'єднання водокористувачів. Такий статут має включати обов'язкову формулу розрахунку внесків, з метою уникнення конфліктних та спірних ситуацій всередині об'єднань.

Участь в об'єднанні водокористувачів повинна бути закріплена за земельною ділянкою. У такому випадку власник земельної ділянки або меліоративної інфраструктури автоматично стає членом об'єднання водокористувачів.

Однак, створення інституту об'єднань водокористувачів може бути доволі тривалим процесом, а в деяких випадках не є доцільним, тому пропонується забезпечити обмежений перехідний період. Перед тим як на внутрішньогосподарський меліоративній системі буде створено об'єднання, роль регулятора відносин між водокористувачами можуть виконувати, наприклад, територіальні управління Держводагентства. Далі, після створення об'єднання, повноваження регулятора будуть делеговані внутрішнім органам самого об'єднання.

Враховуючи специфіку права власності на меліоративну систему, яка за такою концепцією частково належить державі (меліоративна система загальнодержавного значення та міжгосподарська меліоративна система) та приватним особам (внутрішньогосподарська меліоративна система), необхідно створити інституцію, яка б забезпечувала взаємозв'язок між державою, операторами та водокористувачами. Таким чином, доцільно було б створити Асоціацію водокористувачів. У неї мають увійти представники Водагентства, інших профільних органів, оператори та водокористувачі. Асоціація буде виконувати функцію «майданчика» для діалогу та співпраці, за допомогою якого будуть вирішуватися всі ключові питання щодо водокористування (тарифи, підключення, право власності тощо), пропозиції щодо внесення змін до законодавства тощо.

Альтернатива 2. Не створювати нові організаційні форми.

Суб'єкти господарювання самостійно визначають, як вести їхню господарську діяльність щодо користування внутрішньогосподарською системою та реалізацією права власності на неї. При цьому вони будуть використовувати чинні норми Господарського Кодексу та інших законних і підзаконних актів України. Така модель передбачає мінімальне втручання держави у відносини між бізнесом. Роль держави полягатиме у видачі спеціальних дозволів на водокористування, встановлення лімітів на використання води та надання підключення до первинних та вторинних каналів у разі потреби.

З цією метою нормативно-правове регулювання питання встановлення та реєстрації прав власності на об'єкти інфраструктури має бути чітко визначено державою. Це стане гарантією прав власників та убезпечить від можливих маніпуляцій з боку недобросовісних користувачів систем.

4 | МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

4.1

МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ

Таблиця 11. АНАЛІЗ АКТИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ПРОЦЕС ЗРОШЕННЯ ТА ДРЕНАЖУ

Директива № 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС»	Директиви № 91/676/ЄС «Про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003»	Директива № 2006/118/ЄС «Про захист ґрунтових вод від забруднення і виснаження»	Регламент (ЄС) № 1305/2013 «Про підтримку розвитку сільських регіонів з Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів (EAFRD) і про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1698/2005»	Регламент № 1306/2013 «Про фінансування, управління і системі контролю спільної сільськогосподарської політики»
<p>Імплементация передбачена Додатком XXX до Угоди про асоціацію.</p> <p>Строк імплементации — 3-10 років з дати набуття чинності Угодою.</p> <p>Згідно з системою моніторингу реалізації Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію («Пульс Угоди») Директива 2000/60 імплементована.</p>	<p>Імплементация передбачена Додатком XXX до Угоди про асоціацію.</p> <p>Строк імплементации — 3-4 роки з дати набуття чинності Угодою.</p> <p>Згідно з системою моніторингу реалізації Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію («Пульс Угоди») Директива 91/676/ЄС не імплементована у національне законодавство України.</p>	<p>Імплементация не передбачена Угодою про асоціацію.</p>	<p>Імплементация не передбачена Угодою про асоціацію.</p>	<p>Імплементация не передбачена Угодою про асоціацію.</p>

Директива № 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС»	Директиви № 91/676/ЄС «Про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003»	Директива № 2006/118/ЄС «Про захист ґрунтових вод від забруднення і виснаження»	Регламент (ЄС) № 1305/2013 «Про підтримку розвитку сільських регіонів з Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів (EAFRD) і про скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1698/2005»	Регламент № 1306/2013 «Про фінансування, управління і системи контролю спільної сільськогосподарської політики»
<p>Директивою передбачено заходи зі створення системи охорони вод (поверхневих, ґрунтових), вдосконалення їхньої якості, а також заходи з подальшої інтеграції охорони та сталого використання водних ресурсів з іншими сферами політики, зокрема зі сферою сільського господарства¹.</p> <p>Серед іншого, метою таких заходів є²:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● запобігання погіршенню та покращення стану водних екосистем, наземних екосистем і водно-болотних угідь, що мають безпосередню залежність від водних екосистем; ● сприяння стабільному використанню води, що базується на довготривалому захисті наявних водних ресурсів; ● забезпечення зменшення забруднення ґрунтових вод. <p>Директива встановлює якісні цілі щодо захисту поверхневих вод, передбачає необхідність захисту від забруднення та надмірного видобутку підземних вод.</p> <p>Відповідно до Директиви з метою запобігання погіршенню стану поверхневих та підземних вод передбачено необхідність розроблення та виконання планів з управління басейнами річок, а також забезпечення відшкодування витрат на послуги з водопостачання з метою ефективного використання ресурсів та дотримання принципу «забруднювач платить». Держави повинні, зокрема, забезпечити належний та ефективний розподіл різних способів використання води, щонайменше, між промисловістю, домашнім господарством та сільським господарством³.</p> <p>Довідково:</p> <p>У п'ятому звіті про виконання Рамкової директиви щодо водних ресурсів та планів управління⁴, підготовлених державами-членами ЄС на період 2015-2021 років, зазначається, що в більшості випадків держави-члени визначають вплив сільського господарства як найбільший потенційний ризик надмірного видобування та забруднення води.</p>	<p>Одним із важливих аспектів регулювання в ЄС є захист води від забруднення нітратами з сільськогосподарських джерел. Азот допомагає рослинам зростати і тому часто використовується фермерами. Однак, високі концентрації азоту шкідливі для людей та довкілля. Сільське господарство призводить до більш ніж 50% від загальної кількості викидів азоту у поверхневі води.</p> <p>З метою контролю рівня забруднення води нітратами в ЄС була прийнята Директива 91/676/ЄС про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел. Її імплементація у національне законодавство України передбачена Додатком ХХХ до Угоди про асоціацію. Відповідно до вимог Директиви 91/676/ЄС держави повинні визначити зони, вразливі до накопичення нітратів та запровадити плани заходів для таких зон і програми моніторингу.</p> <p>Плани заходів для таких зон повинні включати, зокрема, вимоги щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● встановлення періодів, коли заборонене використання певних типів добрив; ● різні обмеження щодо застосування добрив, які повинні серед іншого враховувати: тип ґрунту, кількість опадів та необхідність зрошення тощо. <p>Також держави на виконання Директиви 91/676/ЄС повинні розробити кодекс належної сільськогосподарської практики для застосування фермерами на добровільній основі.</p> <p>Такі кодекси повинні, зокрема, охоплювати питання попередження забруднення води внаслідок використання систем зрошення.</p>	<p>Положеннями Директиви, метою якої є запобігання виснаженню ґрунтових вод, передбачено заходи щодо попередження та контролю забруднення ґрунтових вод, зокрема визначаються:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● критерії та процедури оцінки хімічного стану ґрунтових вод; ● критерії визначення суттєвих та постійних тенденцій до збільшення забруднюючих речовин для визначення відправних точок для зворотних процесів; ● порогові значення та індикатори забруднюючих речовин у ґрунтових водах. 	<p>У рамках спільної сільськогосподарської політики Регламент (ЄС) 1305/2013 встановлює регулювання щодо того, яким чином Європейській сільськогосподарський фонд для розвитку сільських районів (EAFRD) сприяє становленню конкурентоспроможного, інноваційного, екологічно збалансованого сектору сільського господарства. Регламент 1305/2013 також встановлює правила надання фінансової підтримки ЄС для розвитку сільських районів.</p> <p>Однією з цілей підтримки розвитку сільськогосподарських районів (встановлених статтею 5 Регламенту) є покращення управління водними ресурсами та підвищення ефективності водовикористання у сільському господарстві.</p> <p>Досягненню цієї цілі сприяють такі заходи, як:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● інвестування в інфраструктуру для зрошування, яка дозволяє зменшити споживання води. Умови отримання фінансової підтримки для зрошувальних систем передбачені статтею 46 Регламенту 1305/2013; ● встановлення фінансової підтримки для фермерів, які запроваджують такі зміни до своїх сільськогосподарських практик, які мають позитивний вплив на довкілля. Держави-члени відповідно до своїх національних або регіональних потреб визначають перелік сприятливих для довкілля заходів або зобов'язань (agri-environment-climate commitments), виконання яких дозволить фермерам отримати фінансову підтримку (стаття 28 Регламенту 1305/2013). 	<p>Цим Регламентом встановлюються правила фінансування програм спільної сільськогосподарської політики, в тому числі розвитку сільських районів.</p> <p>Зокрема, Регламентом 1306/2013 закріплена залежність фінансової підтримки фермерів від дотримання ними екологічних вимог під час здійснення сільськогосподарської діяльності.</p> <p>До обов'язкових вимог щодо водокористування, які необхідно виконувати для отримання фінансової підтримки, відносяться такі вимоги (Додаток II до Регламенту 1306/2013):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● державою відповідно до Директиви 91/676/ЄС повинні бути визначені зони, вразливі до накопичення нітратів, а також запроваджені плани заходів для таких зон і програми моніторингу; ● мають бути встановлені буферні полоси вздовж водостоків; ● якщо використання води для зрошення вимагає отримання дозволу, то необхідно дотримуватися усіх дозвільних процедур; ● захист підземних вод від забруднення: заборона прямого зливу у підземні води та вжиття заходів для попередження непрямого забруднення підземних вод шляхом просочування через ґрунт небезпечних речовин. <p>Також відповідно до статті 12 Регламенту 1306/2013 держави-члени повинні запровадити консультаційну систему для бенефіціарів фінансової підтримки зі сторони ЄС. Така консультаційна система повинна управлятися призначеним державним органом або обраною приватною установою.</p> <p>Серед іншого, така консультаційна система повинна містити інформацію щодо захисту води, зокрема інформацію про ефективні зрошувальні системи малої об'єму, інформацію щодо оптимізації систем дощового збору для оптимального водокористування, а також інформацію щодо покращення гумусу з метою ефективнішого утримання води та зменшення потреби у зрошуванні.</p>

1 Пункт 16 Преамбули до Директиви 2000/60
2 Стаття 1 Директиви 2000/60

3 Стаття 9 Директиви 2000/60

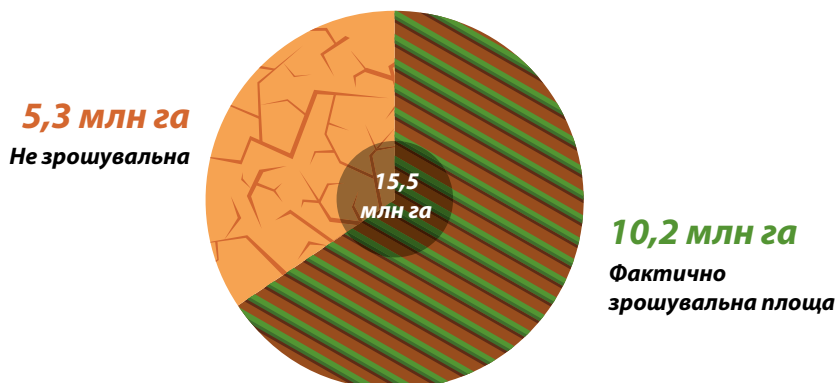
4 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bee2c9d9-39d2-11e9-8d04-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF

АНАЛІЗ СИСТЕМ ЗРОШЕННЯ НА РІВНІ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

За останніми даними Eurostat, у 2016 році одна третина сільськогосподарських угідь ЄС, обладнаних для зрошування, фактично не зрошувалася.

У 2016 році загальна сільськогосподарська площа, обладнана для зрошування в ЄС, становила **15,5 млн га** (табл. 12). Однак фактично зрошувальна площа була нижчою і сягала **10,2 млн га**.

Малюнок 9

Показники обладнаних для зрошування та фактично зрошувальних сільськогосподарських територій сильно відрізняються між країнами, головним чином через регіональний клімат та тип виробництва. Так, Іспанія та Італія мали найбільші площі, обладнані для зрошування, в абсолютних показниках (**3,6 млн га** та **4,1 млн га** відповідно) у 2016 році. Частка площ, обладнаних для зрошування і фактично зрошувальних у загальній використовуваній сільськогосподарській площі (UAA), була найбільшою в середземноморських країнах (табл. 12 та малюнок 4). Кіпр (**34,1%**), Мальта (**32,9%**), Італія (**32,6%**) та Греція (**29,7%**) мали найбільші частки площ, обладнаних для зрошування в UAA у 2016 році. Ці ж країни повідомили про найбільші площі UAA, які фактично зрошувалися у 2016 році; з **31,4%** на Мальті, **23,6%** в Греції, **21%** на Кіпрі та **20,2%** в Італії.

У Нідерландах площа, обладнана для зрошування, також була значною і становила **29,1%**. У центральній та західній Європі зрошення додатково використовують для покращення врожайності під час сухого літа.

Таблиця 12. ТЕРИТОРІЇ, ОБЛАДНАНІ ДЛЯ ЗРОШУВАННЯ, ТА ФАКТИЧНО ЗРОШУВАЛЬНІ ТЕРИТОРІЇ, ЄС-28 ТА НОРВЕГІЯ, 2005 ТА 2016 РОКИ

	УАА всього		Територія обладнана для зрошування				Фактично зрошувальна територія ¹			
	2005	2016	2005	2016	2005	2016	2005	2016	2005	2016
	га		га		% від УАА		га		% від УАА	
ЄС-28²	154 002 920³	173 207 880⁴	15 581 510³	15 478 160⁴	10,1³	8,9⁴	10 484 800³	10 212 820⁴	6,8³	5,9⁴
Бельгія	1 385 580	1 354 240	21 710	24 110	1,6	1,8	3 380	10 280	0,2	0,8
Болгарія	2 729 390	4 468 500	111 600	135 870	4,1	3,0	53 650	92 780	2,0	2,1
Чехія	3 557 790	3 455 410	47 030	45 850	1,3	1,3	17 320	24 990	0,5	0,7
Данія	2 707 690	2 614 600	448 950	217 770	16,6	8,3	261 720	145 470	9,7	5,6
Німеччина	:	16 715 320	:	676 400	:	4,0	:	451 730	:	2,7
Естонія	:	995 100	:	2 730	:	0,3	:	1 930	:	0,2
Ірландія	4 219 380	4 883 640	0	0	0,0	0,0	0	0	0,0	0,0
Греція	3 983 790	4 553 840	1 593 780	1 352 280	40,0	29,7	1 312 650	1 074 930	32,9	23,6
Іспанія	24 855 130	23 229 720	3 765 130	3 637 650	15,1	15,7	3 364 530	3 076 670	13,5	13,2
Франція	27 590 940	27 814 180	2 706 480	2 690 700	9,8	9,7	1 696 370	1 366 510	6,1	4,9
Хорватія	:	1 562 980	:	29 670	:	1,9	:	16 070	:	1,0
Італія	12 707 850	12 598 150	3 972 670	4 113 150	31,3	32,6	2 613 420	2 549 830	20,6	20,2
Кіпр	151 500	111 930	45 850	38 140	30,3	34,1	33 310	23 490	22,0	21,0
Латвія	1 701 680	1 930 880	790	670	0,0	0,0	0	590	0,0	0,0
Литва	2 792 040	2 924 600	4 420	4 490	0,2	0,2	230	2 060	0,0	0,1
Люксембург	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Угорщина	4 266 550	4 670 560	152 750	230 050	3,6	4,9	75 140	121 380	1,8	2,6
Мальта	10 250	11 120	3 020	3 660	29,5	32,9	2 460	3 490	24,0	31,4
Нідерланди	1 958 060	1 796 260	407 920	522 590	20,8	29,1	93 020	201 360	4,8	11,2
Австрія	3 266 240	2 669 740	119 420	99 750	3,7	3,7	40 020	38 200	1,2	1,4
Польща	14 754 880	14 405 650	124 200	271 020	0,8	1,9	70 450	132 670	0,5	0,9
Португалія	3 679 590	3 641 680	616 970	548 320	16,8	15,1	453 540	474 180	12,3	13,0
Румунія	13 906 700	12 502 550	808 370	334 670	5,8	2,7	89 330	240 010	0,6	1,9
Словенія	485 430	488 400	4 430	5 460	0,9	1,1	2 240	3 500	0,5	0,7
Словаччина	1 879 490	1 889 810	180 140	73 550	9,6	3,9	44 790	28 260	2,4	1,5
Фінляндія	2 263 560	2 233 080	70 500	53 970	3,1	2,4	0	7 890	0,0	0,4
Швеція	3 192 450	3 012 650	167 000	156 660	5,2	5,2	48 850	52 410	1,5	1,7
Велика Британія	15 956 960	16 673 290	208 380	473 680	1,3	2,8	208 380	171 040	1,3	1,0
Норвегія	1 035 400	:	117 140	:	11,3	:	43 390	:	4,2	:

1 Зрошувані щонайменше один раз на рік; за виключенням кухонних садів та теплиць

2 Показники ЄС 2016 за виключенням Люксембургу; 2005 за виключенням Німеччини, Естонії, Хорватії та Люксембургу. Хорватія не була членом ЄС в 2005 році

3 За виключенням Німеччини, Естонії, Хорватії та Люксембургу, через недоступність інформації. Хорватія не була членом ЄС в 2005 році

4 За виключенням Люксембургу, через недоступність інформації

Спеціальні показники:

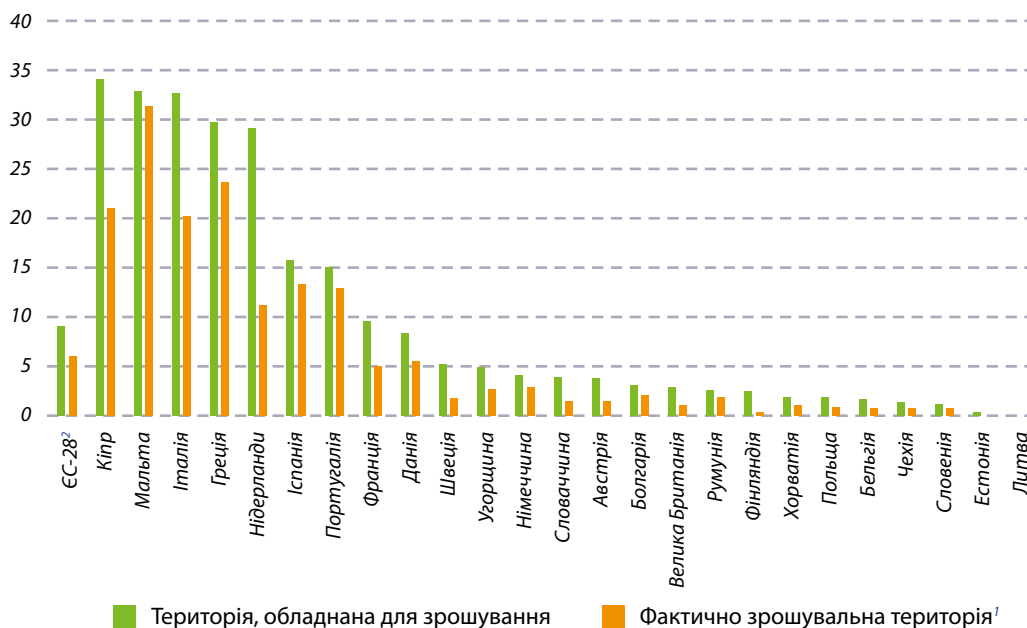
: інформація недоступна

0 інформація відсутня або не суттєва

Джерело: Євростат

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

Графік 3. ТЕРИТОРІЇ, ОБЛАДНАНІ ДЛЯ ЗРОШУВАННЯ ТА ФАКТИЧНО ЗРОШУВАЛЬНІ, В УАА, ЄС-28, 2016 (% ВІД ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ УАА)

Довідково:

Ірландія — інформація відсутня, Латвія — інформація не суттєва, Люксембург — інформація недоступна.

Джерело: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

У Європі як території, обладнані для зрошування, так і фактично зрошувальні території зменшилися між 2005 та 2016 роками.

Порівняно з 2005 роком території, обладнані для зрошування, зменшилися на **3,5%**, а фактично зрошувальні — на **6,1%**. На малюнку 5 показано зміну частки територій, обладнаних для зрошування, та фактично зрошувальних у загальній кількості УАА в ЄС між 2005 та 2016 роками у відсоткових пунктах. Частка площ, обладнаних для зрошування, найбільше виросла у Нідерландах (**8,3 відсоткових пункти** (далі — в.п.), за ними йдуть Кіпр (**3,8 в.п.**) та Мальта (**3,5 в.п.**). Однак, значне збільшення частки фактично зрошувальних площ відбулося лише на Мальті (**7,4 в.п.**) та в Нідерландах (**6,5 в.п.**).

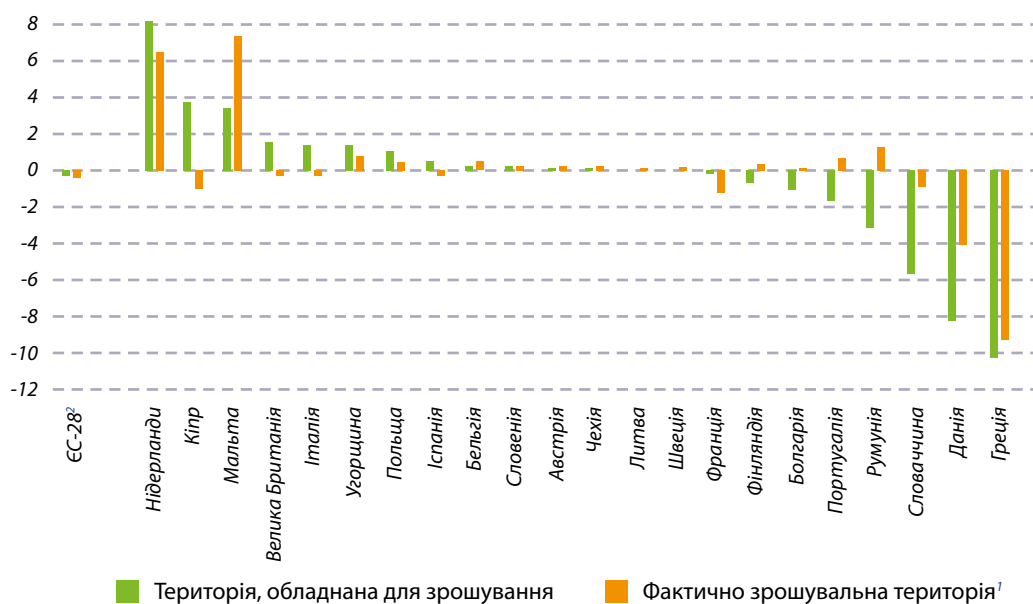
Греція та Данія повідомили про найбільше зменшення частки площ як обладнаних для зрошування, так і фактично зрошувальних (мал. 5), а за ними — Словаччина.

Франція була єдиною країною, яка повідомила про зменшення частки територій, обладнаних для зрошування, та фактично зрошувальних.

¹ Зрошувати щонайменше один раз на рік; за виключенням кухонних садів та теплиць

² За виключенням Люксембургу, через недоступність інформації

Графік 4. ЗМІНА ЧАСТКИ ТЕРИТОРІЙ, ОБЛАДНАНИХ ДЛЯ ЗРОШУВАННЯ ТА ФАКТИЧНО ЗРОШУВАЛЬНИХ, У ЗАГАЛЬНІЙ КІЛЬКОСТІ УАА В ЄС МІЖ 2005 ТА 2016 РОКАМИ (У ВІДСОТКОВИХ ПУНКТАХ)

Довідково:

Ірландія — інформація відсутня, Латвія — інформація не суттєва, Люксембург — інформація недоступна в 2005 та 2016; В Німеччині, Естонії і Хорватії інформація недоступна станом на 2005 рік.

Джерело: Євростат

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

¹ Зрошені щонайменше один раз на рік; за виключенням кухонних садів та теплиць

² Показники ЄС, щонайменше один раз на рік, за виключенням Німеччини, Естонії, Хорватії та Люксембургу через недоступність інформації

Аналіз зрошення в ЄС на регіональному рівні

Зрошення в основному застосовується в південноєвропейських регіонах.

На карті 1 показана частка площ, обладнаних для зрошування, а на карті 2 — частка фактично зрошувальних площ в УАА на регіональному рівні NUTS 2 у 2016 році. (Додаток № 4 та Додаток № 5)

Дані свідчать, що в 2016 році найбільша частка площ, обладнаних для зрошування (**83,6%**), та фактично зрошувальних (**75,3%**) була на 🇵🇹 португальському острові Мадейра. Мадейра забезпечує широко розгалужену гідравлічну систему зрошувальних каналів, так званих Левадас (Levadas), які використовуються для зрошування в сільському господарстві.

Крім того, велика частка територій, обладнаних для зрошування та фактично зрошувальних, пролягає у регіонах південноєвропейських країн, особливо у 🇬🇷 Греції, 🇪🇸 Іспанії, 🇮🇹 Італії та на 🇮🇹 Мальті, а також у 🇫🇷 Франції, на 🇨🇾 Кіпрі та у 🇵🇹 Португалії, де зрошення є важливим елементом в багатьох видах сільськогосподарського виробництва.

У країнах Центральної та Північної Європи додаткове зрошування зазвичай використовується для поліпшення виробництва в посушливе літо, особливо коли посуха припадає на чутливу стадію росту сільськогосподарських культур.

Наприклад, у 🇳🇱 Нідерландах порівняно велика частка зрошувальних районів знаходиться в регіонах Північного Брабанту та Лімбургу (ці регіони переважно чутливі до посухи, мають піщані ґрунти та низьку доступність до поверхневих вод). Однак провінція Флеволанд має найбільшу частку зрошувальних районів у 🇳🇱 Нідерландах та другу за величиною у всіх державах-членах — **73,7%**. Тим не менш, у 2016 році у Флеволанді фактично зрошено було лише на **21,6%** від УАА.

Зменшення зрошування відбулося в 🇮🇪 Ірландії, 🇬🇧 Великобританії (крім Східної Англії), державах-членах Скандинавії та Балтії, на півночі 🇪🇸 Іспанії, на півночі та сході 🇫🇷 Франції (крім Ельзасу), 🇧🇪 Бельгії, у значній частині 🇩🇪 Німеччини та 🇦🇹 Австрії, а також в східних державах-членах.

Актуальність політики ЄС щодо зрошення

Необхідність більш стійкого та інтегрованого підходу до управління водними ресурсами у Європі відображається в політиці та законодавстві, пов'язаних з водою.

Рамкова водна директива (The Water Framework Directive — WFD) (Директива 2000/60 / EC) вимагає **«сприяння стійкому використанню води на основі довгострокової охорони доступних водних ресурсів»**, необхідно забезпечити баланс між збиранням та відновленням підземних вод з метою досягнення належного кількісного стану ґрунтових вод. WFD також вимагає запровадити політику цін на воду, яка забезпечує належні стимули для ефективного використання водних ресурсів.

Визнаючи гостроту проблем з дефіцитом води та посухою в Європі, Європейська Комісія провела у 2006 році та на початку 2007 року поглиблену оцінку ситуації на рівні ЄС. У липні 2007 року Комісія прийняла документ «повідомлення» про дефіцит води та посуху, в якому було визначено початковий набір заходів, які слід вжити на європейському, національному та регіональному рівнях для подолання дефіциту води в межах ЄС.

Цей набір запропонованих політик спрямований на те, щоб ЄС рухався до ефективного та економічного управління водою. Важливим фактором у цьому контексті є майбутнє землекористування, яке має вирішальне значення для зменшення дефіциту води в довгостроковій перспективі. Крім того, дані про водокористування мають важливе значення для органів державної влади в регіонах з дефіцитом води.

Основні цілі політики на рівні ЄС щодо використання води та водного дефіциту були викладені в 6-й та 7-й Програмах ЄС щодо навколишнього середовища та Рамковій водній директиві, а саме:

- ◆ гарантувати, що темпи видобутку водних ресурсів є стійкими в довгостроковій перспективі та сприяти сталому використанню води на основі довгострокової охорони доступних водних ресурсів;
- ◆ забезпечити баланс між збиранням та відновленням ґрунтових вод;
- ◆ національним, регіональним та місцевим органам влади, серед іншого, необхідно запровадити заходи для підвищення ефективності використання води та заохотити зміни в сільськогосподарській практиці, необхідні для охорони водних ресурсів (та їхньої якості);
- ◆ держави-члени ЄС забезпечують, щоб політика цін на воду забезпечувала адекватні стимули для користувачів задля ефективного використання водних ресурсів і тим самим сприяла екологічним цілям Рамкової водної директиви.

Крім того, інструменти спільної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy — CAP) спрямовані на стійке управління водними ресурсами шляхом сприяння таким заходам:

- ◆ окремі заходи розвитку сільського господарства повинні підтримувати інвестиції, які спрямовані на поліпшення стану зрошувальної інфраструктури або зрошувальної техніки, які забезпечують менше споживання обсягів води, а також заходи щодо поліпшення якості води;
- ◆ принцип «перехресного дотримання» (the cross-compliance framework) включає встановлені законодавством вимоги, пов'язані із захистом та управлінням водними ресурсами, що впливають із впровадження Директиви про ґрунтові води та Директиви про нітрати, а також стандартів *GAEC.

Джерело: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

ВИДИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВОДОГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА ДОСЛІДЖЕННЯМ FAO

Водогосподарські об'єднання є поширеною світовою практикою для організації функціонування систем зрошення та дренажу.

Спеціалізоване водогосподарське об'єднання можна визначити як соціальну організацію, яка спрямована на належне використання води для зрошення серед фермерів.

Функціями спеціалізованих водогосподарських організацій є: експлуатація зрошувальної та дренажної систем, обслуговування систем, а також оцінка та збір водних платежів.

Слід також зазначити той факт, що деякі водогосподарські організації мають право на використання води для інших цілей, крім сільського господарства. Це стосується зрошувальних районів США (USA Irrigation districts) та Угорщини. Цілі можуть включати: генерацію гідроенергетики, навігацію, водопостачання для міст, сіл та галузей промисловості.

Види спеціалізованих об'єднань з управління водними ресурсами:

- 1 **Об'єднання, в основному контрольовані фермерами:** зрошувальні райони США, Водні райони (США), Зрошувальні об'єднання (Іспанія), Субакське зрошувальне об'єднання (Індонезія), зрошувальне об'єднання (Афганістану), об'єднання користувачів каналами (Чилі) тощо. У цілому, їх називають об'єднаннями споживачів зрошувальних вод або зрошувальними об'єднаннями (IA — Irrigation Associations).
- 2 **Об'єднання, в основному підконтрольні державі:** Іспанія, Туреччина, Болівія, Ірак, більшість Еквадору та Кенії. Вони позначаються як суспільні системи зрошення (PIS — Public Irrigation Schemes).
- 3 **Об'єднання зі змішаним контролем фермерів та державою.** У даному випадку основна система зрошення управляється урядовими посадовими особами, а канали третього підйому контролюються асоціаціями фермерів. Це поширено в азіатських країнах, де вони називаються «Зрошувальними об'єднаннями зі змішаним керуванням».

Джерело: <http://www.fao.org/3/x5647e/x5647e06.htm>

Характеристика зрошувальних об'єднань за дослідженням FAO

Основною характеристикою зрошувальних об'єднань (IA) є те, що вони є організаціями народу на благо народу. Однак, незважаючи на те, що уряд здебільшого не бере у цьому участь, більшість цих об'єднань ніколи не існували б без просування та заохочення держави.

До основних ознак об'єднань належать: їхнє походження, основні типи (сучасні та традиційні), правовий характер, права користування водою об'єднання, функціонування їхніх основних органів та фінансові обов'язки.

До основних характеристик об'єднань належать:

- 1) Зрошувальні об'єднання забезпечують участь фермерів у прийнятті рішень щодо проведення та організації системи зрошення. Демократичний процес вибору представників фермерів гарантує таку участь.
- 2) Надзвичайно важливо забезпечити неполітичний характер зрошувальних об'єднань. Їхній розвиток іноді зазнавав негативних наслідків через те, що вони потенційно можуть стати потужним інструментом політичних лідерів. Хоча теоретично такий ризик існує, практика показала, що він трапляється рідко.
- 3) Об'єднання водокористувачів ефективніші в адміністративному відношенні, ніж державні системи зрошення. Фермери особисто зацікавлені у власній організації, і це іноді дозволяє їм робити ту ж роботу, але дешевше і швидше. Таким чином, об'єднання знижують потребу у великій державній бюрократії для управління системами зрошення.
- 4) Плата за воду ефективніше здійснюється через об'єднання водокористувачів, ніж через державні структури. Однак досвід показує, що плата за воду між фермерами в об'єднаннях водокористувачів більша, ніж у тих, якими керує держава.
- 5) Краще дотримуються правила водокористування, оскільки покарання за порушення в об'єднаннях водокористувачів ефективніше та швидше. Більшість об'єднань мають власні внутрішні підрозділи, які вирішують спори з питань зрошення. Члени об'єднань дуже поважають ці правила, тому будь-яке покарання є дієвим.
- 6) Відносини між водопостачальниками та фермерами, які її отримують, набагато привітніші та плідніші, ніж коли та ж робота проводиться з органами державної влади.
- 7) Об'єднання водокористувачів забезпечують чудову комунікацію між органами державної влади та фермерами. Коли їх не існує, спілкування має тенденцію бути однобічним зверху вниз.

Незважаючи на те, що об'єднання водокористувачів є дуже ефективним способом управління системою зрошення, вони також мають деякі складнощі:

- 1) Оскільки система розподілу води використовується досить часто, це призводить до значних експлуатаційних втрат води. Більшість об'єднань діють на основі системи «напівпопиту», тобто фермер просить воду, і протягом 3-7 днів його запит задовольняється. Хоча ця система чи не найзручніша з соціальної точки зору, вона менш ефективна, ніж ротаційна система. Це легко зрозуміти, якщо врахувати той факт, що для задоволення запиту лише кількох фермерів повинна працювати вся зрошувальна мережа каналу з відповідними втратами води.
- 2) Іноді застарілість правил користування водою перешкоджає ефективному розподілу води. Протягом своєї історії багато старих об'єднань

водокористувачів виробили конкретні права на воду, несумісні з ефективною експлуатацією мережі. Такі системи зазвичай надають власнику землі фіксовану кількість води, і таке право може бути продане чи куплене у інших. Це призводить до різного роду транзакцій - багато з яких приносять соціальні заворушення — а згодом і до необхідності побудови невеликих, але довгих каналів, щоб доставити воду на землю покупця. У такій системі розподілу води дуже високі оперативні втрати, а отже, втрати від інфільтрату будуть значними через складність розподілу.

3 Фермери не хочуть брати на себе відповідальність поза сферою експлуатації та обслуговування. Більшість людей, які входять до об'єднань водокористувачів, походять від фермерів, які нерідко не мають технічних та управлінських навичок, тим самим обмежуючи сферу своєї компетенції проблемами, з якими вони самі можуть легко впоратися. Таким чином, проблематично залучати об'єднання водокористувачів до навчальної діяльності фермерів. Однак, маючи кваліфікований персонал, об'єднання водокористувачів можуть активно брати участь в інших заходах, ніж тільки тих, що суто пов'язані з проблемами експлуатації та обслуговування. Зрошувальні та водні райони (Irrigation and water districts) США доводять, що під належним технічним керівництвом та з достатніми фінансовими ресурсами об'єднання водокористувачів можуть дуже динамічно розвиватися.

4 Для встановлення та належної роботи об'єднань водокористувачів потрібно досить багато часу та зусиль, навіть у таких країнах, як Іспанія, де такі установи мають багатовікову історію. Досвід зрошення у фермерів, рівень освіти, традиція подібних об'єднань у регіоні, відсутність або наявність лідерів фермерів - все це фактори, які можуть впливати на час, необхідний для належного функціонування таких організацій. У сприятливих умовах об'єднання водокористувачів може почати повноцінно та ефективно працювати після декількох років (5 або менше), тоді як у менш сприятливих умовах може знадобитись значно більше часу — **15-20** років.

Джерело: <http://www.fao.org/3/x5647e/x5647e06.htm>

5 | РЕГУЛЯТОРНІ КЕЙСИ

5.1

ВОДОКОРИСТУВАННЯ

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ВОДОКОРИСТУВАННЯ РЕГУЛЮЄТЬСЯ 9 ІНСТРУМЕНТАМИ:

**Інструменти регулювання,
що реалізуються органами
державної влади**

- ✂ Режим роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів

**Інструменти регулювання,
що необхідні суб'єктам
господарювання**

- ✂ Рентна плата за спеціальне використання води
- ✂ Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти
- ✂ Податкові, кредитні та інші пільги у разі впровадження маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води
- ✂ Дозвіл на спеціальне водокористування
- ✂ Висновки центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр
- ✂ Дозвіл на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами
- ✂ Висновок з оцінки впливу на довкілля
- ✂ Земельний сервітут

5.1.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Кейс 5.1.1.1.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Режим роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Рабезпечення раціонального та комплексного використання водних ресурсів, забезпечення водою населення і галузей економіки з урахуванням екологічних вимог та інтересів усіх водокористувачів, безпечних умов життєдіяльності населення, захисту від шкідливої дії вод, захисту водних ресурсів від забруднення та виснаження шляхом встановлення оптимальних режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів з урахуванням прогнозу водності.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Водний кодекс України (ст. 16, 76, 780).¹
- 2) Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 07.02.2012 № 46 «Про затвердження Порядку розроблення та встановлення режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів».²

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Регулює експлуатацію водогосподарських систем (водосховищ, каналів та інших зв'язаних між собою водних об'єктів).
- 2) Встановлюються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, на підставі правил експлуатації водних об'єктів з урахуванням екологічних вимог, **на підставі рекомендацій міжвідомчих комісій (консультативно-дорадчих органів)**, що здійснюють узгодження пропозицій водокористувачів щодо встановлення оптимальних режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Законодавством не встановлено, протягом якого строку Держводагентство має затвердити встановлені режими роботи на підставі рекомендацій міжвідомчих комісій (консультативно-дорадчих органів).

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання є важливим та необхідним і не має суттєвих процедурних недоліків, однак потрібно встановити строк затвердження Держводагентством режиму роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів на відповідний період.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-12#Text>

5.1.2

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО НЕОБХІДНІ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кейс 5.1.2.1.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- 1) Рентна плата за спеціальне використання води.
- 2) Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.
- 3) Податкові, кредитні та інші пільги у разі впровадження маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Податковий кодекс України (ст. 30, 240.1.2., 250).¹
- 2) Водний кодекс України (ст. 29, 30).²

Інструмент регулювання:

Рентна плата за спеціальне використання води

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Організаційно-економічний захід щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.
- 2) Платниками є первинні водокористувачі — суб'єкти господарювання незалежно від форми власності: юридичні особи, їх філії, відділення, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи, постійні представництва нерезидентів, а також фізичні особи-підприємці, які використовують та/або передають вторинним водокористувачам воду, отриману шляхом забору води з водних об'єктів, що мають обов'язок подавати податкові декларації.
- 3) Платники рентної плати подають одночасно з **податковими деклараціями** контролюючим органам **копії дозволу на спеціальне водокористування, договору на поставку води та статистичної звітності про використання води.**

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Інструмент регулювання:

Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Платниками **екологічного податку** є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються в тому числі і **скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти**.
- 2 Об'єктом та базою оподаткування екологічним податком, зокрема, є обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти.
- 3 Сплачується до бюджету **первинними водокористувачами**, оскільки ними на підставі дозволів на спеціальне водокористування здійснюються скиди у водні об'єкти стічних вод з умістом забруднюючих речовин. **Вторинний водокористувач** є платником екологічного податку у разі, якщо ним отримано дозвіл на спеціальне водокористування, на підставі якого здійснюється скидання стічних вод у водні об'єкти.¹

Довідково:

Згідно з ч. 2-5 ст. 42 Водного кодексу України:

Первинні водокористувачі — це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води.

Вторинні водокористувачі (абоненти) — це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їхні системи на підставі договору про водопостачання (поставку води) та/або про водовідведення без отримання дозволу на спеціальне водокористування.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

¹ Джерело: <http://km.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/375220.html>

Інструмент регулювання:

Податкові, кредитні та інші пільги у разі впровадження маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

1 Застосовується у разі впровадження суб'єктами господарювання маловідхідних, безвідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води, та **відшкодування у встановленому порядку збитків**, заподіяних водним об'єктам у разі порушення вимог законодавства.

2 Надається шляхом:

- ◆ податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;
- ◆ зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;
- ◆ встановлення зниженої ставки податку та збору;
- ◆ звільнення від сплати податку та збору.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Законодавством не встановлено чіткий порядок надання відповідних податкових та кредитних пільг, що робить інструменти регулювання недружніми для бізнесу. Більше того, Держводагентство не володіє інформацією щодо кількості суб'єктів господарювання, які вже отримали такі пільги.

ВИСНОВКИ:

Податкові та кредитні пільги є надзвичайно важливими інструментами для залучення інвестицій та заохочення ведення екологічної та енергозберігаючої господарської діяльності. Однак оцінити їхню ефективність на сьогодні не є можливим через брак інформації щодо суб'єктів господарювання, які змогли отримати такі пільги. Тому необхідно встановити чіткий порядок надання податкових та кредитних пільг.

Кейс 5.1.2.2.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Дозвіл на спеціальне водокористування.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 > Водний кодекс України (ст. 48, 49).¹
- 2 > Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» (п. 70).²
- 3 > Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови».³

Інструмент регулювання:

Дозвіл на спеціальне водокористування

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 > Є ДДХ і видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.
- 2 > Є обов'язковим для виконання, якщо обсяг забору та/або використання води перевищує **5 кубічних метрів на добу**, крім тієї, що використовується для виробництва (входить до складу) напоїв та фасованої питної води.
- 3 > Спеціальне водокористування **є платним** і здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських (у тому числі для цілей аквакультури) та інших державних і громадських потреб.
- 4 > Видача (переоформлення, видача дублікату, анулювання) дозволу на спеціальне водокористування здійснюється **безоплатно**. Видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.
- 5 > У дозволі на спеціальне водокористування встановлюються ліміт забору води, ліміт використання води та ліміт скидання забруднюючих речовин.
- 6 > Можна можна оформлювати та анулювати онлайн. Електронна послуга доступна на сайті e-services.davr.gov.ua, а також на Урядовому порталі kmu.gov.ua в розділі «Електронні послуги»/«Надрокористування»/«Дозвіл на спеціальне водокористування».⁴

Документи, необхідні для подачі:

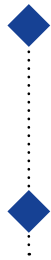
- ◆ обґрунтування потреби у воді з помісячним нормативним розрахунком водокористування і водовідведення;
- ◆ опис та схема місць забору води та скиду зворотних вод;
- ◆ нормативи гранично допустимого скидання (гдс) забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами (з розрахунком на кожний випуск (скид) окремо);

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17#Text>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-12#Text>

⁴ Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/service/dozvil-na-specialne-vodokoristuvannya>

затверджені індивідуальні технологічні нормативи використання питної води (для підприємств та організацій житлово-комунального господарства, суб'єктів господарювання, які надають послуги з централізованого водопостачання та/або водовідведення, житлово-експлуатаційних підприємств та організацій);

копія правостановлюючих документів на водні об'єкти (для орендарів водних об'єктів).

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Висновки центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Водний кодекс України (ст. 49).¹

Інструмент регулювання:

Висновки центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Держводагентство зобов'язане протягом **п'яти робочих днів** з дня надходження заяви на отримання дозволу на спеціальне водокористування надіслати копії відповідних документів у разі використання **підземних вод** — до Держгеонадр.
- 2 Держгеонадра протягом **15 календарних днів** з дня одержання копій документів зобов'язані надати безоплатно органу, що приймає рішення про видачу дозволу на спеціальне водокористування, **висновки** в електронній формі щодо можливості його видачі.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Порядок видачі висновків не встановлений, відсутні підстави для відмови у його видачі.

ВИСНОВКИ:

Необхідно встановити порядок видачі висновку Держгеонадр та передбачити підстави для видачі або відмови у його видачі, з метою створення максимально прозорих процедур реалізації інструментів регулювання.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Дозвіл на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Водний кодекс України (ст. 65).¹

Інструмент регулювання:

Дозвіл на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами, може бути дозволено обласними, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, і центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ветеринарної медицини.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Порядок отримання дозволу, встановлення типової форми та перелік документів, необхідних для його отримання, Водним кодексом України не передбачено, що створює корупційні ризики під час прийняття управлінських рішень відповідними органами влади.

ВИСНОВКИ:

Законодавство України містить доволі неоднозначні вимоги до видачі дозволу на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами. З метою уникнення можливих корупційних ризиків під час надання дозволу на зрошення сільськогосподарських угідь стічними водами необхідно встановити чіткий порядок його отримання. Одночасно потребують приведення у відповідність положення нормативно-правових актів щодо суб'єктів видачі дозволів.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Кейс 5.1.2.3.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Висновок з оцінки впливу на довкілля.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про оцінку впливу на довкілля».¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля».²
- 3) Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.05.2018 р. № 182 «Про затвердження Розміру плати за проведення громадського обговорення в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05 червня 2018 р. за № 676/32128.³

Інструмент регулювання:

Висновок з оцінки впливу на довкілля

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Сільськогосподарське та лісгосподарське освоєння, рекультивация та меліорація земель (управління водними ресурсами для ведення сільського господарства, у тому числі із зрошуванням і меліорацією) на територіях площею **20 гектарів** і більше або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах на площі **5 гектарів** і більше, будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем належить **до другої категорії видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля**.
- 2) Для проведення оцінки впливу на довкілля суб'єкту господарювання необхідно:
  - ◆ подати повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля;
  - ◆ підготувати звіт з оцінки впливу на довкілля;
  - ◆ пройти етап громадського обговорення у процесі оцінки впливу на довкілля у випадках, визначених ч. 3 та 4 статті 5 Закону;
  - ◆ отримати висновок з оцінки впливу на довкілля.
- 3) Міністерство енергетики та захисту довкілля України веде Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля.⁴

1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2017-%D0%BF#Text>

3 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0676-18#Text>

4 Режим доступу: <http://eia.menr.gov.ua/>

ВИСНОВКИ:

Оцінка впливу на довкілля є важливим інструментом регулювання та здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з урахуванням стану довкілля в місці, де планується проводити планову діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально-економічного розвитку регіону, потужності та видів сукупного впливу (прямого та опосередкованого) на довкілля, у тому числі з урахуванням впливу наявних об'єктів, планованої діяльності та об'єктів, щодо яких отримано рішення про провадження планованої діяльності або розглядається питання про прийняття таких рішень.

Кейс 5.1.2.4.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Земельний сервітут.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Земельний кодекс України (ст. 98-102).¹

Інструмент регулювання:

Земельний сервітут

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Право власника або землекористувача земельної ділянки чи іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками).
- 2) Власники або землекористувачі земельних ділянок чи інші заінтересовані особи можуть вимагати встановлення в тому числі і таких земельних сервітутів:
  - ◆ право прокладати на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку;
  - ◆ право розміщення (переміщення, пересування) об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем;
  - ◆ право відводу води зі своєї земельної ділянки на сусідню або через сусідню земельну ділянку;
  - ◆ право забору води з природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право проходу до природної водойми.
- 3) Сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (землекористувачем) земельної ділянки.
- 4) Земельний сервітут підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому для державної реєстрації прав на нерухоме майно.

ВИСНОВКИ:

Використання права земельного сервітуту є важливим інструментом, що дозволяє суб'єктам господарювання забезпечувати поливом земельні ділянки шляхом укладення домовленостей (договорів) із власниками або користувачами сусідніх ділянок. Судова практика також підтверджує необхідність існування такого інструменту (справа № 662/675/16-ц), адже у випадку незгоди власників/користувачів суміжних земельних ділянок надавати їх для проїзду зрошувальної техніки суд забезпечує таку можливість та встановлює земельний сервітут примусово.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ В ЧАСТИНІ МЕЛІОРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ РЕГУЛЮЄТЬСЯ 7 ІНСТРУМЕНТАМИ:

Інструменти регулювання, що реалізуються органами державної влади

- ✂ Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин родовищ
- ✂ Квоти на видобуток корисних копалин

Інструменти регулювання, що необхідні суб'єктам господарювання

- ✂ Спеціальний дозвіл на користування надрами для видобування корисних копалин
- ✂ Пільги при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища
- ✂ Позичка для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища
- ✂ Екологічне страхування
- ✂ Екологічний аудит

5.2.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Кейс 5.1.1.1.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Запобігання негативним демографічним, соціальним та екологічним наслідкам інтенсивного видобутку корисних копалин.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Кодекс України про надра (ст. 45).¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.1994 № 865 «Про затвердження Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин».²

Інструмент регулювання:

Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Проводиться ДКЗ щодо запасів корисних копалин усіх розвіданих родовищ.
- 2) Надання спеціального дозволу на користування надрами з метою видобування корисних копалин та акта про надання гірничого відводу здійснюється після **державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин**.
- 3) Проводиться на підставі **звітів**, які містять в собі: матеріали з геологічного вивчення родовищ корисних копалин, підрахунок їхніх запасів та техніко-економічне обґрунтування промислового значення.
- 4) Після одержання матеріалів геолого-економічної оцінки родовищ корисних копалин ДКЗ укладає **договори з користувачами надр** або з уповноваженими ними особами на проведення робіт з експертизи та оцінки запасів корисних копалин і виконує їх в обумовлений у договорі термін. Порядок визначення вартості робіт з проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин встановлюється ДКЗ за погодженням з Мінекономіки.
- 5) Після проведення робіт з оцінки запасів корисних копалин складається **експертний висновок**. Експертні висновки розглядаються на попередніх **засіданнях ДКЗ**, на яких опрацьовуються проекти її рішень, визначається перелік додаткових документів, відомостей, розрахунків, експертних висновків, необхідних для прийняття остаточного рішення.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-94-%D0%BF#Text>

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1 Відповідно до п. 26 Положення ДКЗ систематично проводить аналіз державного балансу запасів корисних копалин і дає рекомендації для користувачів надр щодо подання на повторну або первинну державну експертизу матеріалів геолого-економічної оцінки відповідних родовищ корисних копалин.
- 2 Постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 № 264 було встановлено, що повторна державна експертиза та оцінка запасів родовищ корисних копалин проводиться через кожні 5 років експлуатації ділянки надр. Однак вона втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 27.10.2010 №1236. Відтак, наразі відсутній обов'язок проводити експертизу кожні 5 років. Нового ж строку чинним законодавством не передбачено. Таким чином, підставою для проведення оцінки корисних копалин є рекомендації щодо подання на повторну або первинну державну експертизу матеріалів геолого-економічної оцінки відповідних родовищ корисних копалин ДКЗ. Невизначеність чітко встановленого строку робить інструмент регулювання недружнім для бізнесу та породжує корупційні ризики.

ВИСНОВКИ:

Необхідно внести зміни в Постанову Кабінету Міністрів України від 22.03.1994 № 865 та встановити строк для проведення повторної оцінки запасів корисних копалин.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Квоти на видобуток корисних копалин.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Запобігання негативним демографічним, соціальним та екологічним наслідкам інтенсивного видобутку корисних копалин.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Кодекс України про надра (ст. 52).¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 862 «Про затвердження Положення про порядок установа квот на видобуток окремих видів корисних копалин».²

Інструмент регулювання:

Квоти на видобуток корисних копалин

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Встановлюються на видобуток окремих видів корисних копалин у межах конкретних родовищ чи окремих їх ділянок (пооб'єктна квота) на обумовлений термін з визначенням граничного обсягу видобутку порівняно з передбаченим проектом розробки родовища корисних копалин або його фактичним обсягом.
- 2) Пропозиції щодо необхідності встановлення, перегляду чи скасування квот на видобуток корисних копалин загальнодержавного значення, терміну їх дії можуть подаватися міністерствами, відомствами, підприємствами, установами та організаціями до **Держгеонадр** з обґрунтованими **техніко-економічними розрахунками**. У разі потреби або за вимогою користувача надр Держгеонадрами може проводитися **експертиза** техніко-економічних розрахунків щодо встановлення квот.
- 3) Зазначені пооб'єктні квоти Держгеонадра доводить до Уряду Автономної Республіки Крим, облвиконкомів, Київського і Севастопольського міськвиконкомів, користувачів надр.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Порядок не містить підстав для відмови при встановленні, перегляді чи скасуванні квот. Не затверджена форма, за якою підприємства повинні подавати свої пропозиції. Також, Постановою не передбачена можливість оскарження дій органів державної влади в судовому порядку та строк надання послуг.

ВИСНОВКИ:

Необхідно внести зміни в Положення про порядок встановлення квот на видобуток окремих видів корисних копалин, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.1994 № 862 та встановити підстави для відмови, строк надання послуги, можливість оскарження дій органів державної влади в судовому порядку. Також потрібно затвердити форму подачі пропозицій щодо встановлення, перегляду чи скасування квот на видобуток корисних копалин та закріпити її в додатку до Положення.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-94-%D0%BF#Text>

5.2.2

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО НЕОБХІДНІ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кейс 5.2.2.1.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Спеціальний дозвіл на користування надрами для видобування корисних копалин.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Кодекс України про надра (ст. 16).¹
- 2) Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» (п. 133).²
- 3) Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 594 «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами».³

Інструмент регулювання:

Спеціальний дозвіл на користування надрами для видобування корисних копалин

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Спеціальний дозвіл на користування надрами — інструмент регулювання, який необхідно отримати суб'єктам господарювання для зрошення своїх угідь, оскільки підземні і надземні води, які використовуються для зрошення, належать до переліку корисних копалин загальнодержавного значення.
- 2) Можна отримати **через аукціон, без проведення аукціону або на умовах угоди про розподіл продукції**.
- 3) Спеціальний дозвіл на користування надрами на умовах розподілу продукції видається на підставі укладеної угоди про розподіл продукції і повинен містити усі види користування надрами та інші дані та відомості, передбачені цією угодою.
- 4) Землевласники і землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати підземні води (крім мінеральних) для всіх потреб, крім виробництва фасованої питної води, за умови, що обсяг видобування підземних вод із кожного з водозаборів не перевищує **300 кубічних метрів на добу**.
- 5) Землевласники і землекористувачі, які є сільськогосподарськими товаровиробниками, частка сільськогосподарського товаровиробництва яких за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує **75 відсотків**, у межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати підземні води (крім мінеральних) для сільськогосподарських, виробничих, а також власних господарсько-побутових потреб.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17#Text>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/594-2011-%D0%BF#Text>

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання є необхідним та регулює механізм забезпечення раціонального, комплексного використання надр, не має процедурних недоліків. Існує декілька шляхів отримання дозволу, в тому числі і через аукціон або угоду про розподіл продукції. Також є можливість перевірити видані дозволи в онлайн реєстрі.

Кейс 5.2.2.2.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- 1 Пільги при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.
- 2 Позичка для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (п. а, п. б ст. 48).¹
- 2 Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (ст. 4).²

Інструменти регулювання:

Пільги при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища

Позичка для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом:
  - ◆ надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;
  - ◆ надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.
- 2 Державна допомога може реалізовуватися, зокрема, у таких формах:
  - ◆ надання субсидій та грантів;
  - ◆ надання дотацій;
  - ◆ надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (п. 2 ст. 6) передбачено, що Кабінет Міністрів України визначає критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги. Однак, критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища станом на 01.07.2020 не встановлені. Тим самим, це створює високі корупційні ризики та робить інструмент регулювання недружнім для бізнесу. Ефективність інструменту регулювання визначити неможливо.

ВИСНОВКИ:

Необхідно розробити та затвердити Постанову Кабінету Міністрів України, в якій передбачити критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Кейс 5.2.2.3.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Екологічне страхування.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (абз. 2 ст. 49).¹

Інструмент регулювання:

Екологічне страхування

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 В Україні здійснюється добровільне й обов'язкове державне та інші види **страхування** громадян та їхнього майна, майна і доходів підприємств, установ і організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів.
- 2 Порядок екологічного страхування визначається законодавством України.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Порядок екологічного страхування повинен визначатися законодавством України. Однак, Законом України «Про страхування» не передбачений такий вид страхування, як «екологічне страхування».

ВИСНОВКИ:

З метою створення прозорих і зрозумілих норм необхідно привести у відповідність вимоги Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закону України «Про страхування» в частині вимог до екологічного страхування і розробити та затвердити Порядок екологічного страхування, що затверджується Постановою Кабінету Міністрів, або об'єднати даний вид страхування з іншими, передбаченими Законом України «Про страхування».

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Кейс 5.2.2.4.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Екологічний аудит.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (абз. 3 ст. 49).¹
- 2 Закон України «Про екологічний аудит» (ст. 19).²

Інструмент регулювання:

Екологічний аудит

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Порядок проведення екологічного аудиту та організації еколого-аудиторської діяльності встановлено в Розділі II Закону України «Про екологічний аудит».
- 2 Може бути добровільним чи обов'язковим:
  - ◆ Добровільний екологічний аудит здійснюється стосовно будь-яких об'єктів екологічного аудиту на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта екологічного аудиту.
  - ◆ Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у випадках, передбачених ст. 6 Закону України «Про екологічний аудит».
- 3 Поділяється на внутрішній та зовнішній:
  - ◆ Внутрішній екологічний аудит об'єкта проводиться на замовлення його власника чи органу, уповноваженого на управління ним, для власних потреб.
  - ◆ Зовнішній екологічний аудит проводиться на замовлення інших заінтересованих суб'єктів.

Довідково:

Екологічний аудит — це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту. (ст. 1 Закону України «Про екологічний аудит»)

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>

БУДІВНИЦТВО НОВИХ СИСТЕМ І РЕКОНСТРУКЦІЯ НАЯВНИХ СИСТЕМ

ТАБЛИЦЯ 13. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА (РЕКОНСТРУКЦІЇ) МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ ТА ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

<p>Державне агентство водних ресурсів України</p>	<ul style="list-style-type: none"> Участь у формуванні та розміщенні державного замовлення на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 16 Закону України «Про меліорацію земель») Виконання функцій замовника на проектування і будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету (ст. 16 Закону України «Про меліорацію земель») Проведення галузевої експертизи проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) окремих об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем (ст. 16 Закону України «Про меліорацію земель»)
<p>Міністерство енергетики та захисту довкілля України</p>	<ul style="list-style-type: none"> Проведення державної екологічної експертизи передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель»)
<p>Кабінет Міністрів України</p>	<ul style="list-style-type: none"> Затвердження проектів будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 1 Закону України «Про меліорацію земель») Проведення державної комплексної експертизи проектів будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 13 Закону України «Про меліорацію земель») Встановлення єдиного порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом (реконструкцією) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 13 Закону України «Про меліорацію земель») Затвердження проектів будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 13 Закону України «Про меліорацію земель») Прийняття рішень про зупинення або припинення будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури у разі здійснення будівництва (реконструкції) з порушенням вимог законодавства про меліорацію земель, а також у разі виникнення надзвичайних ситуацій (ст. 13 Закону України «Про меліорацію земель»)
<p>Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру</p>	<ul style="list-style-type: none"> Проведення державної землепорядної експертизи проектів будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури в частині раціонального використання та охорони земель (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель») Участь у розробленні разом з іншими центральними органами виконавчої влади програм будівництва та експлуатації меліоративних систем (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель»)
<p>Державна екологічна інспекція України</p>	<ul style="list-style-type: none"> Здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог екологічної безпеки у процесі будівництва (реконструкції), введення в дію і експлуатації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 14 Закону України «Про меліорацію земель»)
<p>Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад</p>	<ul style="list-style-type: none"> Організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах проектування, будівництва (реконструкції) і експлуатації меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель») Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом (реконструкцією) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель») Здійснення в установленому порядку державного контролю за дотриманням законодавства з питань меліорації земель, затверджених проектів на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, зупинення у випадках, передбачених законом, їх будівництва (реконструкції), яке проводиться з порушенням вимог проектів і може заподіяти шкоду навколишньому природному середовищу (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель») Видача технічних умов на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель») Підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель, яке проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель»)

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА НОВИХ СИСТЕМ І РЕКОНСТРУКЦІЇ НАЯВНИХ СИСТЕМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ 15 ІНСТРУМЕНТАМИ:

Інструменти регулювання, що реалізуються органами державної влади

- ✘ Державна екологічна експертиза проектів державних цільових, міждержавних і місцевих програм меліорації земель
- ✘ Умови експлуатації меліоративних систем у разі приватизації майна сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму користуванні меліоровані землі

Інструменти регулювання, що необхідні суб'єктам господарювання

- ✘ Висновки щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель
- ✘ Дозвіл на будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Дозвіл на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду
- ✘ Технічні умови на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Проект будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Передпроектна і проектно-кошторисна документація на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Висновок Державної комплексної експертизи передпроектної та проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем
- ✘ Державна екологічна експертиза передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Галузева експертиза проектно-кошторисної документації
- ✘ Державна землевпорядна експертиза
- ✘ Проект реконструкції, технічного переоснащення та вдосконалення окремих об'єктів інженерної інфраструктури загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, які використовуються для потреб, не пов'язаних з меліорацією земель
- ✘ Експертиза проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень
- ✘ Державна реєстрація права власності на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці

5.3.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Державна екологічна експертиза проектів державних цільових, міждержавних і місцевих програм меліорації земель.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Недопущення порушення технологічної цілісності та функціонування меліоративних систем.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель» (ст. 14).¹

Інструмент регулювання:

Державна екологічна експертиза проектів державних цільових, міждержавних і місцевих програм меліорації земель

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Проводить центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.
- 2 За інформацією Мінекоенерго, протягом останніх 5 років не здійснювало проведення державних екологічних експертиз проектів державних цільових, міждержавних і місцевих програм меліорації земель та передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, проектів нормативно-правових актів та методичних документів з питань меліорації земель.

ВИСНОВКИ:

Відсутність реалізації зазначеного інструмента регулювання не дозволяє оцінити його ефективність та доцільність існування.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Умови експлуатації меліоративних систем у разі приватизації майна сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму користуванні меліоровані землі, з метою недопущення порушення технологічної цілісності та функціонування меліоративних систем.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Недопущення порушення технологічної цілісності та функціонування меліоративних систем.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Умови експлуатації меліоративних систем у разі приватизації майна сільськогосподарських підприємств, які мають у своєму користуванні меліоровані землі, з метою недопущення порушення технологічної цілісності та функціонування меліоративних систем

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1** Розробляється та затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики, у сфері меліорації земель.
- 2** Погоджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання є важливим та необхідним, однак за відсутності перевірки дотримання Умов експлуатації меліоративних систем є неефективним.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

5.3.2

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО НЕОБХІДНІ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кейс 5.3.2.1.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Висновки щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 > Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2 > Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 33).²
- 3 > Земельний кодекс України (ст. 149).³

Інструмент регулювання:

Висновки щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері меліорації земель.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутній чіткий порядок/механізм надання висновків щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель.

ВИСНОВКИ:

Необхідно встановити чіткі строки та порядок надання необхідних документів з метою отримання висновків щодо надання або вилучення в установленому законодавством порядку ділянок меліорованих земель.

1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Кейс 5.3.2.2.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Дозвіл на будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 466 «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт».²

Інструмент регулювання:

Дозвіл на будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Є необхідним для будівництва меліоративних систем.
- 2) Належить до повноважень сільських, селищних, міських рад та їх виконавчих органів з регулювання відносин у сфері меліорації земель.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1) Окрім повноважень сільських, селищних, міських рад та їх виконавчих органів з регулювання відносин у сфері меліорації земель на видачу дозволу, інших повноважень щодо такого виду документу Законом України «Про меліорацію земель» не передбачено.
- 2) Порядок виконання підготовчих та будівельних робіт, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 466 «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» передбачає **загальний дозвіл на будівництво, який видається на безоплатній основі відповідним органом державного архітектурно-будівельного контролю.**

ВИСНОВКИ:

Наявність невизначених інструментів регулювання створює непрозорі правила поведінки для бізнесу. Положення Закону України «Про меліорацію земель» потребують перегляду та встановленню чітких вимог для суб'єктів регулювання щодо здійснення будівельної діяльності у сфері меліорації.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Дозвіл на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 № 557 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду».¹

Інструмент регулювання:

Дозвіл на днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Надається протягом **30** календарних днів і в разі відсутності зауважень:

- ◆ Мінекоенерго — у разі проведення робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах і територіальному морі;
- ◆ Держводагентством за погодженням з Мінекоенерго — у разі проведення на землях водного фонду днопоглиблювальних робіт, робіт з прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій (крім робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах і територіальному морі);
- ◆ Видача дозволу погоджується з органами місцевого самоврядування, Держгеокадастром (у разі проведення робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах і територіальному морі) або його територіальними органами (у разі проведення робіт на інших землях водного фонду), Держрибагентством (у разі проведення робіт на рибогосподарських водних об'єктах), територіальними органами Держлісагентства (у разі проведення робіт у лісах на землях водного фонду), Мінінфраструктури (у разі проведення робіт в межах судноплавних шляхів загального користування, судноплавних шлюзів та портових гідротехнічних споруд);
- ◆ Перший примірник дозволу видається суб'єкту господарювання, другий — разом з відповідними документами зберігається органом, який його видав.
- ◆ Строк дії дозволу залежить від строків, необхідних для проведення відповідних робіт та визначених проектною документацією.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має процедурних недоліків.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/557-2005-%D0%BF#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Технічні умови на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1101 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів».²

Інструмент регулювання:

Технічні умови на проектування, будівництво (реконструкцію) меліоративних систем місцевого значення та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) погоджується з органами виконавчої влади з регулювання відносин у сфері меліорації земель до початку розроблення проекту, що передбачає водокористування для потреб меліорації земель.
- 2) Видають виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у сфері меліорації земель (ст. 18 Закону України «Про меліорацію земель»).

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1) Невідповідність вимог закону та підзаконних нормативно-правових актів щодо суб'єкта, який виконує функції держави в частині погодження/видачі технічних умов: Закон України «Про меліорацію земель» передбачає видачу технічних умов повноваженням виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері меліорації земель. Одночасно додатком до постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1101 затверджено перелік платних послуг, які надаються бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів. Зазначений перелік включає в себе підготовку та видачу юридичним і фізичним особам в установленому порядку технічних умов на проведення інженерних робіт на землях водного фонду та об'єктах меліоративних систем.
- 2) Відповідно до постанови № 1101 підготовка та видача технічних умов здійснюється в установленому порядку, однак ані Закон України «Про меліорацію земель», ані сам перелік послуг не містять жодних посилань щодо суб'єкта встановлення такого порядку.

ВИСНОВКИ:

Фактично перший крок організації будь-яких інженерних робіт на землях водного фонду та об'єктах меліоративних систем є законодавчо не визначеним та не містить чітких вимог з його реалізації. Чіткого визначення потребують суб'єкти надання послуги, сама назва, адже підготовка і видача не є тотожними поняттям видача, а також порядок реалізації.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2011-%D0%BF#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Проект будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Проект будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Проекти будівництва (реконструкції) загальнодержавних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури затверджує Кабінет Міністрів України.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Крім вищевказаної норми, норми, що регулюють питання загальнодержавних меліоративних систем, відсутні, відповідного порядку на законодавчому рівні не затверджено.

ВИСНОВКИ:

З метою забезпечення якісного функціонування меліоративних систем України нормативно-правове регулювання має охоплювати всі структурні елементи, порядки щодо розробки, погодження, видачі необхідних документів мають бути передбачені Законом України «Про меліорацію земель» або ж містити прямі відсилочні норми до регулювання, що має відповідні норми.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Передпроектна і проектно-кошторисна документація на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2) Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45 «Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 01.06.2011 за № 651/19389.²

Інструмент регулювання:

Передпроектна і проектно-кошторисна документація на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Замовниками робіт з проектування, будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури є органи місцевого самоврядування, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад, а також утворювані цими органами підприємства, установи і організації — щодо робіт, які здійснюються відповідно до місцевих програм меліорації земель.
- 2) Проектування будівництва нових і реконструкції наявних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури здійснюється на конкурсних засадах на підставі проектно-кошторисної документації, розробленої, погодженої та затвердженої у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутній порядок проектування будівництва нових і реконструкції наявних меліоративних систем, затверджений Кабінетом Міністрів України. Порядок розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, який є загальним нормативно-правовим актом, затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45.

ВИСНОВКИ:

Регулювання, яке забезпечує підготовку передпроектної та проектно-кошторисної документації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури на сьогодні відсутнє. Загальне регулювання, яке діє в цій частині, не відповідає вимогам Закону України «Про меліорацію земель», адже встановлюється ЦОБВ, а не Кабінетом Міністрів України.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Висновок державної комплексної експертизи передпроектної та проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Висновок державної комплексної експертизи передпроектної та проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Передпроектна та проектно-кошторисна документація на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем підлягає державній комплексній експертизі у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.
- 2) Виконання робіт з будівництва чи реконструкції меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури без позитивного висновку комплексної державної експертизи, порядок проведення якої встановлюється Кабінетом Міністрів України, тягне за собою накладення санкцій на суб'єкта господарювання.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 11 травня 2011 № 560 державна комплексна експертиза як інструмент регулювання не передбачена. Це свідчить про невідповідність загальних норм, що регулюють будівельну сферу, та спеціальних, що регулюють меліоративні системи України.

ВИСНОВКИ:

Закон України «Про меліорацію земель» потребує приведення у відповідність до загальних вимог будівельного законодавства та встановлення чітких і прозорих процедур для інструментів регулювання.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Державна екологічна експертиза передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Державна екологічна експертиза передпроектної і проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Проводить Мінекоенерго.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутні повноваження щодо реалізації інструменту у Міністерства енергетики та захисту довкілля України. До прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» питання проведення державної екологічної експертизи проектної документації регулювалось Інструкцією про здійснення державної екологічної експертизи, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 7.06.1995 року № 55 та Законом України «Про екологічну експертизу». На сьогодні діюче законодавство, крім Закону України «Про меліорацію земель» не передбачає такого інструменту регулювання.

ВИСНОВКИ:

Закон України «Про меліорацію земель» потребує приведення у відповідність в частині визначення доцільності проведення всіх встановлених законодавством експертиз, а також встановлення однакових вимог в законодавстві що регулює будівельну діяльність загалом та меліоративних систем зокрема.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Галузева експертиза проектно-кошторисної документації.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Галузева експертиза проектно-кошторисної документації

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Проведення галузевої експертизи проектно-кошторисної документації на будівництво (реконструкцію) окремих об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем як інструмент регулювання закріплено за Держводагентством в ст. 16 Закону України «Про меліорацію земель».

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Крім цього положення, питання галузевої експертизи проектно-кошторисної документації не регулюється жодним нормативно-правовим актом. Це свідчить про невизначеність процедури її проведення, адже для суб'єктів господарювання немає чітких правил поведінки.

ВИСНОВКИ:

З метою забезпечення прозорості під час проведення галузевої експертизи проектно-кошторисної документації, уникнення штучних бар'єрів для суб'єктів господарювання, вимоги до експертизи мають бути чітко встановлені та закріплені на законодавчому рівні.

---

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Державна землевпорядна експертиза.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 > Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2 > Земельний кодекс України.²
- 3 > Закон України «Про землеустрій».³
- 4 > Закон України «Про державну експертизу землевпорядної документації».⁴
- 5 > Методика проведення державної експертизи землевпорядної документації.⁵

Інструмент регулювання:

Державна землевпорядна експертиза

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 > Проведення державної експертизи передбачає експертне дослідження, перевірку, аналіз і оцінку об'єкта державної експертизи та підготовку обґрунтованого та об'єктивного експертного висновку.
- 2 > Для проведення державної експертизи замовником подаються оригінали відповідної документації та матеріалів.
- 3 > Процедура проведення державної експертизи включає:
  - ◆ перевірку наявності та повноти необхідних документів і матеріалів щодо об'єктів державної експертизи та їх реєстрацію (підготовча стадія);
  - ◆ аналітичне опрацювання документів чи матеріалів щодо об'єктів державної експертизи, а в разі необхідності - проведення обстежень у натурі (на місцевості) та проведення на їх основі аналізу їх відповідності вимогам законодавства, встановленим стандартам, нормам і правилам (основна стадія);
  - ◆ узагальнення окремих експертних досліджень, одержаної інформації, підготовку висновку державної експертизи та видачу його замовникам об'єктів державної експертизи (заклучна стадія).

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання є важливим та необхідним, не має процедурних недоліків.

1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

3 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

4 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1808-15#Text>

5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1618-04#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Проект реконструкції, технічного переоснащення та вдосконалення окремих об'єктів інженерної інфраструктури загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, які використовуються для потреб, не пов'язаних з меліорацією земель.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про меліорацію земель».¹

Інструмент регулювання:

Проект реконструкції, технічного переоснащення та вдосконалення окремих об'єктів інженерної інфраструктури загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, які використовуються для потреб, не пов'язаних з меліорацією земель

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Окремі об'єкти інженерної інфраструктури загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем можуть використовуватися для потреб, не пов'язаних з меліорацією земель, виключно на підставі проектів реконструкції, технічного переоснащення та вдосконалення цих об'єктів, розроблених і затверджених у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

На сьогодні відповідного порядку Кабінетом Міністрів України не розроблялося і не затверджувалося.

ВИСНОВКИ:

Ефективне регулювання неможливе за відсутності відповідних нормативно-правових актів.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Експертиза проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про меліорацію земель».¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2013 № 236 «Про затвердження Порядку проведення експертизи проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень».²

Інструмент регулювання:

Експертиза проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень.

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Для проведення експертизи проектно-кошторисної документації заявник подає до Держсільгоспінспекції заяву на її проведення, до якої додаються:
  - ◆ проектно-кошторисна документація;
  - ◆ копія документа, оформленого відповідно до законодавства, що підтверджує право власності, користування чи оренди земельної ділянки.
- 2) Після реєстрації у відповідному журналі заяви на проведення експертизи проектно-кошторисної документації між заявником і Держсільгоспінспекцією укладається договір про проведення експертизи проектно-кошторисної документації.
- 3) Строк проведення експертизи проектно-кошторисної документації не повинен перевищувати **30** календарних днів з дати реєстрації заяви на її проведення.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутні законодавчі підстави для відмови у прийнятті рішення, застаріле нормативно-правове регулювання. Постанова Кабінету Міністрів України є неактуальною, оскільки передбачає проведення експертизи як повноваження Держсільгоспінспекції, яка на сьогодні є ліквідованою. Окрім цього, порядок проведення експертизи не містить вичерпних підстав для відмови у прийнятті рішень щодо її затвердження, порядок надання та отримання документів. Фактично, реалізація повноважень органами державної влади відповідно до зазначеного порядку несе значні корупційні ризики для суб'єктів господарювання. Відсутність прозорих правил для бізнесу створює додаткові бар'єри під час здійснення суб'єктами господарювання своєї діяльності.

ВИСНОВКИ:

Порядок проведення експертизи проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень потребує перегляду та приведення у відповідність до чинних нормативно-правових актів. Процедура проведення експертизи має передбачати вичерпні повноваження органів державної влади з метою уникнення можливості маніпулювати ними.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2013-%D0%BF#Text>

Кейс 5.3.2.3.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Державна реєстрація права власності на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці (меліоративну систему).

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Охорона права власності.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».¹
- 2) Постанова Кабінету Міністрів від 25.12.2015 № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».²

Інструмент регулювання:

Державна реєстрація права власності на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці (меліоративну систему)

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Державна реєстрація права власності підтверджується витягом з Державного реєстру прав речових прав на нерухоме майно та обтяжень.
- 2) Строк прийняття рішення **5** робочих днів. У разі додаткової оплати можливе скорочення строку до **2** годин.
- 3) Проводить Мін'юст.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1) На сьогодні суб'єкти господарювання, які використовують внутрішньогосподарські меліоративні системи, навіть якщо меліоративні системи були побудовані за власні кошти такого суб'єкта, не можуть зареєструвати речові права на них.
- 2) Міністерство юстиції України у своєму листі від 15 серпня 2016 року №28361/997-0-2-16/8.4 відзначило, що меліоративні системи не виключені з цивільно-правового обороту і, отже, можуть бути предметом угод, і відсутність державної реєстрації речового права не є цьому перешкодою. У той же час аграрії, які будують нові і відновлюють пошкоджені гідротехнічні споруди, інші об'єкти меліоративних систем, стикаються з проблемами реалізації прав власника на ці об'єкти через відмову в державній реєстрації прав на них.³

ВИСНОВКИ:

Власники систем зрошення та дренажу потребують забезпечення охорони їх права власності, тому для вирішення проблеми доцільно розглянути можливість внесення змін в Закон України «Про трубопровідний транспорт» та віднести меліоративні системи до магістральних трубопроводів. Також необхідно розглянути можливість внесення змін в ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та віднести внутрішньогосподарську меліоративну систему до нерухомого майна, щодо якого проводиться державна реєстрація прав.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>

³ Джерело: Пояснювальна записка Проекту Закону № 5500 від 07.12.2016

ЕКСПЛУАТАЦІЯ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ, В Т.Ч. КОНСЕРВАЦІЯ СИСТЕМ

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ,
В Т.Ч. КОНСЕРВАЦІЯ СИСТЕМ, РЕГУЛЮЄТЬСЯ 11 ІНСТРУМЕНТАМИ:

Інструменти регулювання,
що реалізуються органами
державної влади

- ✘ Пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів
- ✘ Акт про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Наказ Держводагентства (басейнового або обласного управління водних ресурсів) щодо проведення консервації державних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Акт демонтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при консервації
- ✘ Повідомлення щодо консервації зрошувальних та осушувальних систем
- ✘ Погодження Держводагентства щодо передачі окремих конструктивних елементів меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації до іншої меліоративної системи
- ✘ Звіт про консервацію (розконсервацію) державних меліоративних систем (зрошувальних, осушувальних)
- ✘ Пропозиції щодо необхідності проведення розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем
- ✘ Акт про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури
- ✘ Акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації

Інструменти регулювання,
що необхідні суб'єктам
господарювання

- ✘ Книга історії полів

Положення про консервацію та розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури затверджено Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276. Положення встановлює порядок підготовки до консервації, проведення консервації та розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем і є **обов'язковим** для управлінь магістральних каналів, басейнових та обласних управлінь водних ресурсів, управлінь водного господарства, міжрайонних управлінь водного господарства, регіональних управлінь водних ресурсів згідно з Організаційною структурою водогосподарських організацій Державного агентства водних ресурсів України, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, які здійснюють експлуатацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, **що перебувають у державній власності**.

Отже, дане положення поширюється лише на меліоративну інфраструктуру, що перебуває в державній власності. Його дія **не поширюється** на суб'єктів господарювання, які мають меліоративну систему в приватній власності. Нижчеказані інструменти регулювання координують виключно **внутрішньодержавні відносини**.

5.4.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- 1) Пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів.
- 2) Акт про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.
- 3) Наказ Держводагентства (басейнового або обласного управління водних ресурсів) щодо проведення консервації (розконсервації) державних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.
- 4) Акт демонтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при консервації.
- 5) Погодження Держводагентства щодо передачі окремих конструктивних елементів меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації до іншої меліоративної системи.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

З метою збереження і підтримання у працездатному стані всіх елементів меліоративної системи на площах, які на тривалий період виключають з плану поливу (не будуть використовувати як зрошувані землі), та регулювання водного режиму (осушувані землі).

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Наказ Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276 «Про затвердження Положення про консервацію та розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури» (далі — Наказ).¹

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1002-17#Text>

Інструмент регулювання:

Пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Управління водного господарства, міжрайонні управління водного господарства, регіональні управління водних ресурсів, що здійснюють експлуатацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем, готують і подають **до обласного або басейнового управління водних ресурсів пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів**, визначення строків і конкретного джерела фінансування цих робіт з відповідним техніко-економічним обґрунтуванням.
- 2) Управління магістральних каналів, обласні та басейнові управління водних ресурсів, що здійснюють експлуатацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем, готують і подають **пропозиції щодо необхідності проведення консервації меліоративних фондів**, визначення строків і конкретного джерела фінансування цих робіт з відповідним техніко-економічним обґрунтуванням **до Держводагентства**.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Акт про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) На підставі акта здійснюється:
  - ◆ переведення меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем, які перебувають на балансі управлінь водного господарства, міжрайонних управлінь водного господарства, регіональних управлінь водних ресурсів, на консервацію (повну, часткову, короткострокову або довгострокову) або продовження строку консервації (комісією з консервації, яка створюється відповідно до наказу обласного або басейнового управління водних ресурсів);
  - ◆ переведення на консервацію або продовження строку консервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем, які перебувають на балансі управлінь магістральних каналів, басейнових та обласних управлінь водних ресурсів (комісією з консервації, яка створюється відповідно до наказу Держводагентства).
- 2) Здійснюється комісією з консервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем.
- 3) Форма акта затверджена в додатку 2 до Наказу.
- 4) Затверджує голова комісії з консервації та подає до водогосподарської організації, що створила комісію з консервації.

Необхідні додаткові документи:

- ◆ Акт енергопостачальної організації щодо відключення від електропостачання;
- ◆ Довідка про балансову вартість меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, що підлягають консервації;
- ◆ Протокол технічної ради органу, уповноваженого управляти об'єктами державної власності, у зоні діяльності якого розташовані ці об'єкти, про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Наказ Держводагентства (басейнового або обласного управління водних ресурсів) щодо проведення консервації (розконсервації) державних меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

Видається на підставі поданого акта про консервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури і відповідних документів.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Акт демонтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при консервації

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 >> В акті зазначається порядок проведення демонтажу та перелік окремих об'єктів інженерної інфраструктури та окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування).
- 2 >> Форма акта затверджена в додатку 3 до Наказу.
- 3 >> Затверджує голова комісії з консервації.

Необхідні додаткові документи:

- ◆ Відомості про обсяги робіт із консервації;
- ◆ Кошториси на виконання робіт.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Повідомлення щодо консервації зрошувальних та осушувальних систем

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

З метою недопущення негативного впливу на природні ресурси та стан навколишнього природного середовища через консервацію зрошувальних та осушувальних систем водогосподарські організації у межах повноважень здійснюють моніторинг зрошуваних та осушуваних земель та **повідомляють орган місцевого самоврядування**, на території якого розташована меліоративна система, для прийняття у разі потреби спільних відповідних рішень

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Погодження Держводагентства щодо передачі окремих конструктивних елементів меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації, до іншої меліоративної системи

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

У зв'язку з виробничою або технічною необхідністю окремі конструктивні елементи меліоративної системи (у тому числі устаткування), яка знаходиться на довгостроковій консервації, можуть бути тимчасово передані до іншої меліоративної системи (до розконсервації меліоративної системи) за попереднім **погодженням з Держводагентством.**

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Кейс 5.4.1.2.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- 1 Звіт про консервацію (розконсервацію) державних меліоративних систем (зрошувальних, осушувальних).
- 2 Пропозиції щодо необхідності проведення розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем.
- 3 Акт про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.
- 4 Акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

З метою відновлення працездатного стану всіх елементів меліоративної системи на площах, які будуть включені до плану поливу (будуть використовуватися як зрошувані землі), та регулювання водного режиму (осушувані землі).

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Наказ Міністерства Екології та Природних ресурсів України від 24.07.2017 № 276 «Про затвердження Положення про консервацію та розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури» (далі — Наказ).¹

Інструмент регулювання:

Звіт про консервацію (розконсервацію) державних меліоративних систем (зрошувальних, осушувальних)

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 Складається управліннями водного господарства, міжрайонним управліннями водного господарства, регіональними управліннями водних ресурсів (управліннями магістральних каналів, обласними або басейновими управліннями водних ресурсів).
- 2 Форма звіту затверджена в додатку 4 до Наказу.
- 3 Складається на підставі матеріалів про консервацію або розконсервацію меліоративних систем і даних бухгалтерського обліку управління водного господарства, міжрайонні управління водного господарства, регіональні управління водних ресурсів.
- 4 Станом на 1 січня року, наступного за звітним, подають до обласного або басейнового управління водних ресурсів (до Держводагентства) в складі річного технічного звіту бухгалтерської служби як додаток.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1002-17#Text>

Інструмент регулювання:

Пропозиції щодо необхідності проведення розконсервації меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Готують і подають управління водного господарства, міжрайонні управління водного господарства, регіональні управління водних ресурсів (управління магістральних каналів, обласні та басейнові управління водних ресурсів) для підготовки до проведення розконсервації.
- 2) Подають до обласного або басейнового управління водних ресурсів (до Держводагентства) з визначення строків і конкретного джерела фінансування цих робіт з відповідним техніко-економічним обґрунтуванням.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Акт про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) На підставі акта здійснюється розконсервація меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, які перебувають на балансі управлінь водного господарства, міжрайонних управлінь водного господарства, регіональних управлінь водних ресурсів (розконсервація меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури управлінь магістральних каналів, басейнових та обласних управлінь водних ресурсів).
- 2) Складається комісією з розконсервації, яка створюється відповідно до наказу обласного або басейнового управління водних ресурсів (Відповідно до наказу Держводагентства).
- 3) Форма акта затверджена в додатку 5 до Наказу.
- 4) Затверджує голова комісії з розконсервації та подає до водогосподарської організації, що створювала комісію з розконсервації.

Необхідні додаткові документи:

- ◆ Акт енергопостачальної організації щодо погодження відновлення електропостачання;
- ◆ Довідка про балансову вартість меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури цих систем, що підлягають розконсервації;
- ◆ Протокол технічної ради органів, уповноважених управляти об'єктами державної власності, у зоні діяльності якої розташовані ці об'єкти, про розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

Інструмент регулювання:

Акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) При розконсервації основних фондів насосних станцій, меліоративної мережі і гідротехнічних споруд меліоративних систем перед монтажем устаткування обов'язково визначається технічний стан устаткування і складається **акт монтажу окремих конструктивних елементів меліоративних систем (у тому числі устаткування) при розконсервації**.
- 2) Форма акта затверджена в додатку б до Наказу.
- 3) Затверджує голова комісії з розконсервації.

ВИСНОВКИ:

Інструмент регулювання не має законодавчих чи процедурних недоліків та є необхідним для ринку.

5.4.2

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО НЕОБХІДНІ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кейс 5.4.2.1.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Книга історії полів.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про Меліорацію земель» (абз. 7 ст. 25).¹

Інструмент регулювання:

Книга історії полів

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1 >> Ведуть: власники, користувачі, у тому числі орендарі меліорованих земель.
- 2 >> Включають інформацію **щороку**.
- 3 >> Дані, які мають міститися в книзі історії полів: про призначення, розміри та основні характеристики меліорованих ділянок, якісні показники ґрунту, а також відомості про ефективність використання цих ділянок - урожайність сільськогосподарських культур, способи обробітку ґрунту, періодичність і кількість внесення добрив, **здійснені меліоративні** та природоохоронні заходи.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1 >> На законодавчому рівні не визначено порядок ведення книги історії полів, що робить інструмент регулювання незрозумілим та недружнім для бізнесу. Також за неведення книги історії полів, не передбачена відповідальність, що породжує невиконання положень закону.
- 2 >> Метод ведення інструменту регулювання у вигляді паперових книг застарілий. На сьогоднішній день існують всі умови для розробки електронної карти історії полів, куди суб'єкти господарювання можуть вносити всю необхідну інформацію. Частково це реалізовано в Публічній кадастровій карті України. У ній можна переглянути шари класифікації посівів. Так само як і класифікацію посівів, можна розробити можливість внесення й іншої інформації, в тому числі і про здійснення меліоративних заходів.

ВИСНОВКИ:

Порядок ведення книги історії полів має бути закріплено та чітко визначено, яку інформацію мають містити відповідні книги, також можливо передбачити відповідальність за неведення інструменту регулювання. Також необхідно розробити електронну карту полів, куди суб'єкти господарювання зможуть вносити всю необхідну інформацію в електронному вигляді.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

5.5

МОНІТОРИНГ Й ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗРОШУВАНИХ ТА ОСУШУВАНИХ ЗЕМЕЛЬ

5.5.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ДІЯЛЬНІСТЬ В ЧАСТИНІ МОНІТОРИНГУ Й ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ РЕГУЛЮЄТЬСЯ ДВОМА ІНСТРУМЕНТАМИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- ✂ Моніторинг меліорованих земель
- ✂ Інвентаризація меліорованих земель і систем

Кейс 5.5.1.1.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

Моніторинг меліорованих земель.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення єдиного порядку в організації та здійсненні моніторингу меліорованих і прилеглих до них земель.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Закон України «Про Меліорацію земель» (абз. 7 ст. 25).¹
- 2) Наказ Державного комітету України по водному господарству від 16.04.2008 № 108 «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення моніторингу зрошуваних та осушуваних земель».²

Інструмент регулювання:

Моніторинг меліорованих земель

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Моніторинг зрошуваних та осушуваних земель — комплекс спеціальних робіт, які включають збирання, обробку, зберігання та передачу інформації про стан меліорованих земель і меліоративних систем, їх водний баланс, а також аналіз, оцінку та прогнозування можливого впливу меліоративних заходів на навколишнє природне середовище.
- 2) Здійснення моніторингу за меліоративним станом зрошуваних та осушуваних земель, технічним станом меліоративних систем належить до повноважень **центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.**
- 3) Моніторинг меліорованих земель виконує функції інформаційно-аналітичної підтримки здійснення державного контролю за меліоративним станом зрошуваних і осушуваних земель, технічним станом меліоративних систем.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0656-08#Text>

- 4 >> Роботи з моніторингу меліорованих земель включають в себе:
- ◆ перевірку якості вимірювань лабораторіями;
  - ◆ спостереження з метою оцінки еколого-меліоративного стану зрошуваних і осушуваних земель;
  - ◆ прогноз еколого-меліоративного стану осушуваних земель;
  - ◆ облік та оцінку стану меліорованих земель і меліоративних систем.
- 5 >> Програма робіт з моніторингу меліорованих земель є основним документом на виконання робіт, у якому передбачаються види, обсяги та строки виконання гідрогеолого-меліоративних робіт, методика їх виконання, а також очікувані результати.
- 6 >> За підсумками року басейновими управліннями та регіональними офісами водних ресурсів за встановленими формами надається до Агентства звіт щодо проведеного моніторингу зрошуваних та осушуваних земель. Результати моніторингу використовуються водогосподарськими організаціями для запобігання процесам підтоплення сільськогосподарських територій у зоні дії меліоративних систем та сільськогосподарських підприємств, які у своїй діяльності застосовують гідротехнічну меліорацію.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутня єдина зведена база результатів моніторингу меліорованих земель України.

ВИСНОВКИ:

Створення єдиної бази результатів моніторингу не передбачено чинними нормативно-правовими актами. Однак наявність такої зведеної інформації є необхідною для забезпечення ефективного управління водними ресурсами та меліорованими землями України. Відкриті дані дозволяють відстежувати ситуацію зміни стану меліорованих земель всім зацікавленим сторонам без зайвих контактів з органами державної влади та водогосподарськими організаціями. Звіти за результатами моніторингу мають мати публічний характер.

Кейс 5.5.1.2.

ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ:

Інвентаризація меліорованих земель і систем.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Забезпечення єдиного порядку в організації та здійсненні моніторингу меліорованих і прилеглих до них земель.

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Закон України «Про Меліорацію земель» (ст. 13-14).¹

Інструмент регулювання:

Інвентаризація меліорованих земель і систем

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТУ:

- 1) Визначення порядку проведення інвентаризації та паспортизації загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем віднесено до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері меліорації земель.
- 2) Проведення разом з іншими центральними органами виконавчої влади інвентаризації меліорованих земель покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин з питань меліорації земель.
- 3) Організація проведення агролісотехнічної меліорації земель та інвентаризації водоохоронних захисних лісових насаджень віднесена до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства з питань меліорації земель.
- 4) Проведення інвентаризації та паспортизації загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем віднесено до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.
- 5) Фінансування витрат на інвентаризацію меліорованих земель, інвентаризацію та паспортизацію меліоративних систем здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.
- 6) За рахунок коштів державного бюджету фінансуються витрати на інвентаризацію меліорованих земель, капітальний ремонт, інвентаризацію та паспортизацію загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, включаючи наукове, організаційне і виробничо-технічне забезпечення цих робіт.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

Відсутні зведені результати попередніх інвентаризацій земель та систем у загальному доступі.

ВИСНОВКИ:

Дані результатів інвентаризації меліорованих земель та систем зрошення та дренажу є основою для створення ефективної державної політики. Інформація щодо проведених інвентаризацій має відображати реальну ситуацію в державі та має бути у відкритому доступі.

Інвентаризація та моніторинг, у випадку якісної реалізації, є ключовими показниками для планування діяльності у сфері зрошення та дренажу не тільки зі сторони держави, а і суб'єктів господарювання.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

5.6

РОБОТИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВОДОГОСПОДАРСЬКИМИ СИСТЕМАМИ

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ РОБІТ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВОДОГОСПОДАРСЬКИМИ СИСТЕМАМИ, РЕГУЛЮЄТЬСЯ 3 ІНСТРУМЕНТАМИ:

Інструменти регулювання, що необхідні суб'єктам господарювання

- ✂ Наряд-допуск на роботу в насосній станції
- ✂ Розпорядження на роботу в насосній станції
- ✂ Порядок поточної експлуатації насосної станції

Правила безпечної експлуатації насосних станцій водогосподарських систем (далі — Правила), затверджені Наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 12.03.2010 № 55.

Вимоги Правил поширюються на суб'єктів господарювання **незалежно від форм власності**, які організують або здійснюють роботи з технічної експлуатації насосних станцій на водогосподарських системах меліорації і захисних спорудах (далі — суб'єкти господарювання), та на працівників, які виконують роботи, пов'язані з технічною експлуатацією, обслуговуванням, ремонтом, налагоджуванням і випробуванням електротехнічних установок, гідротехнічного та гідромеханічного обладнання насосних станцій. (п. 1.1. Правил).

5.6.1

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ, ЩО НЕОБХІДНІ СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кейс 5.6.1.1.

ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ:

- 1) Наряд-допуск на роботу в насосній станції.
- 2) Розпорядження на роботу в насосній станції.
- 3) Порядок поточної експлуатації насосної станції.

ЦІЛЬ РЕГУЛЮВАННЯ:

Не визначено

АКТИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТУ:

Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 12.03.2010 № 55 «Про затвердження Правил безпечної експлуатації насосних станцій водогосподарських систем» (далі — Наказ).¹

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0271-10#Text>

Інструменти регулювання:

Наряд-допуск на роботу в насосній станції

Розпорядження на роботу в насосній станції

Порядок поточної експлуатації насосної станції

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТІВ:

- 1 Інструменти регулюють виконання робіт в насосних станціях.
- 2 Перелік робіт, які виконуються в **порядку поточної експлуатації**, затверджує керівник підприємства або власник насосної станції.
- 3 За **нарядом-допуском** на насосних станціях мають виконуватися всі роботи, які не увійшли до переліку робіт, що виконуються у **порядку поточної експлуатації і за розпорядженням**.
- 4 Порядок видачі та оформлення **нарядів-допусків**, склад бригади, що працює за нарядом-допуском, підготовка робочого місця і допуск до виконання робіт, нагляд під час виконання робіт за нарядом-допуском, оформлення перерв у роботі, переведення бригади на нове робоче місце, закінчення робіт, закриття нарядів-допусків здійснюються відповідно до вимог, викладених у розділі 3 НПАОП 40.1-1.21-98.
- 5 Закінчення робіт оформляється в **журналі обліку робіт за нарядами-допусками і розпорядженнями**.

ОПИС ПРОБЛЕМИ:

- 1 В Наказі відсутній чітко визначений вичерпний перелік документів, необхідних для роботи на насосній станції. Це у свою чергу робить інструменти регулювання недружнім для бізнесу.
- 2 Відсутні форми інструментів регулювання в додатках до Наказу.

Довідково:

Наряд-допуск — складене на спеціальному бланку розпорядження на безпечне проведення роботи, що визначає її зміст, місце, початок і закінчення, необхідні заходи безпеки, склад бригади і осіб, відповідальних за безпечне виконання роботи (п. 1.3. Наказу).

Роботи, що виконуються в порядку поточної експлуатації, — виконання оперативними або оперативноремонтними працівниками самостійно таких робіт на закріпленій за ними дільниці протягом робочої зміни, які не потребують оформлення наряду-допуску або розпорядження (п. 1.3. Наказу).

Розпорядження — завдання на безпечне виконання роботи, яке реєструється в журналі, визначає її зміст, місце, час, заходи безпеки (якщо вони вимагаються) і осіб, яким доручено її виконання (п. 1.3. Наказу).

ВИСНОВКИ:

Регулювання містить деякі недоліки, що можливо усунути, передбачивши в Наказі Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 12.03.2010 №55 вичерпний перелік документів, необхідних для роботи на насосній станції, та закріпити форми відповідних інструментів в Додатках до Наказу.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

№	Назва	Номер	Дата
1	Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»	1127	25-12-2015
2	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування»	78	16-03-2015
3	Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»	1555-VII	01-07-2014
4	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення експертизи проектно-кошторисної документації на створення та зрошення багаторічних насаджень»	236	08-04-2013
5	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру»	1051	17-10-2012
6	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Порядку розроблення та встановлення режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів»	46	07-02-2012
7	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів»	1101	26-10-2011
8	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами»	615	30-05-2011
9	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами»	594	30-05-2011
10	Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності»	3392-VI	19-05-2011
11	Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Порядку розроблення проектно-кошторисної документації на будівництво об'єктів»	45	16-05-2011
12	Податковий кодекс України	2755-VI	02-12-2010
13	Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду «Про затвердження Правил безпечної експлуатації насосних станцій водогосподарських систем»	55	12-03-2010
14	Наказ Державного комітету України по водному господарству «Про затвердження Інструкції з організації та здійснення моніторингу зрошуваних та осушуваних земель»	108	16-04-2008
15	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реєстрації об'єктів державної експертизи земельпорядної документації та типової форми її висновку»	974	12-07-2006
16	Постанова Кабінету Міністрів України «Питання розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь»	863	24-06-2006
17	Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань »Актуальні проблеми «зрошення, підтоплення та повеней в Україні»	3506-IV	23-02-2006
18	Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»	2806-IV	06-09-2005
19	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду»	557	12-07-2005
20	Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах «Про затвердження Методики проведення державної експертизи земельпорядної документації»	391	03-12-2004
21	Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»	1952-IV	01-07-2004
22	Закон України «Про екологічний аудит»	1862-IV	24-06-2004
23	Закон України «Про державну експертизу земельпорядної документації»	1808-IV	17-06-2004
24	Закон України «Про землеустрій»	858-IV	22-05-2003

№	Назва	Номер	Дата
25	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру»	1788	16-11-2002
26	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. N 459»	321	13-03-2002
27	Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»	2918-III	10-01-2002
28	Земельний кодекс України	2768-III	25-10-2001
29	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України Міністерства фінансів України Міністерства економіки України «Порядок фінансування з державного бюджету витрат на меліорацію земель у 2001 році»	137/154/69	02-04-2001
30	Постанова Кабінету Міністрів України «Про Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь на період до 2010 року»	1704	16-11-2000
31	Закон України «Про меліорацію земель»	1389-XIV	14-01-2000
32	Закон України «Про угоди про розподіл продукції»	1039-XIV	14-09-1999
33	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами»	465	25-03-1999
34	Указ Президента України «Про заходи щодо державної підтримки водогосподарсько-меліоративного комплексу»	670/98	23-06-1998
35	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля»	391	30-03-1998
36	Закон України «Про відходи»	187/98-ВР	05-03-1998
37	Закон України «Про страхування»	85/96-ВР	07-03-1996
38	Водний кодекс України	213/95-ВР	06-06-1995
39	Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»	116	15-12-1994
40	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»	827	12-12-1994
41	Про надра	132/94-ВР	27-07-1994
42	Постанова Кабінету Міністрів України «Про розвиток меліорації та поліпшення екологічного стану меліорованих земель у 1994-2000 роках»	537	14-07-1993
43	Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення»	459	10-08-1992
44	Закон України «Про природно-заповідний фонд України»	2456-XII	16-06-1992
45	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	1264-XII	25-06-1991
46	Кодекс України про адміністративні правопорушення	8073-X	07-12-1984
47	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення мінімального строку оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, на яких проводиться гідротехнічна меліорація»	1532-VIII	20-09-2016
48	Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»	2059-VIII	23-05-2017
49	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження форми дозволу на спеціальне водокористування та форми нормативного розрахунку водокористування і водовідведення»	234	23-06-2017
50	Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Положення про консервацію та розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури»	276	24-07-2017

№	Назва	Номер	Дата
51	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні»	2498-VIII	10-07-2018
52	Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Порядку повторного використання очищених стічних вод та осаду за умови дотримання нормативів гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин»	341	12-12-2018
53	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року»	688-р	14-08-2019

ДОДАТОК 2

З метою належної реалізації чинної державної політики у сфері меліорації, на органи влади покладено функції з прийняття окремих нормативно-правових актів, що спрямовані на забезпечення ефективного функціонування меліоративних систем в Україні.

Назва документа, положення акта, яким передбачено прийняття	Коментар (прийнято/не прийнято)
Порядок розробки та затвердження екологічних нормативів, лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також порядок надання дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, п. д) ст. 17 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»	прийнято
Екологічні нормативи, ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»	прийнято
Ліміти використання природних ресурсів загальнодержавного значення, ст. 43 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»	відсутні
Умови скидання дренажних вод у водні об'єкти, ст. 73 Водного кодексу України	прийняті
Перелік загальнодержавних меліоративних систем, ст. 10 Закону України «Про меліорацію»	відсутній
Єдиний порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом (реконструкцією) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, ст. 13 Закону України «Про меліорацію»	відсутній
Порядок розроблення та погодження загальнодержавних, міждержавних і місцевих програм меліорації земель, проведення інвентаризації та паспортизації загальнодержавних і міжгосподарських меліоративних систем, затвердження проектів будівництва (реконструкції) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, проведення державної комплексної експертизи цих проектів, ст. 13 Закону України «Про меліорацію»	відсутній
Єдиний порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом (реконструкцією) меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури, ст. 13 Закону України «Про меліорацію»	відсутній

ДОДАТОК 3

Для зображення практичної ситуації беремо за приклад будівництво систем зрошення на **100 га** угідь (картопля, морква) і рахуємо приблизну затратну частину:

ОБИРАЄМО СИСТЕМУ ЗРОШЕННЯ:

- 1) Спринклерна система зрошення — 3-5 тис. дол. США/га x 100 га = **300-500 тис. дол. США; 2.5-4**
- 2) Крапельна система зрошення — 1.5-2 тис. дол. США/га x 100 га = **150-200 тис. дол. США**
- 3) Дощувальна система зрошення — 2-3 тис. дол. США x 100 га = **200-300 тис. дол. США**
1 Дощувальна машина в середньому поливає 60 гектар — 110 тис. (в т.ч. розводящий трубопровід (не магістральний), діаметром 300 мм оцинкований — 30-50 дол. США/м)

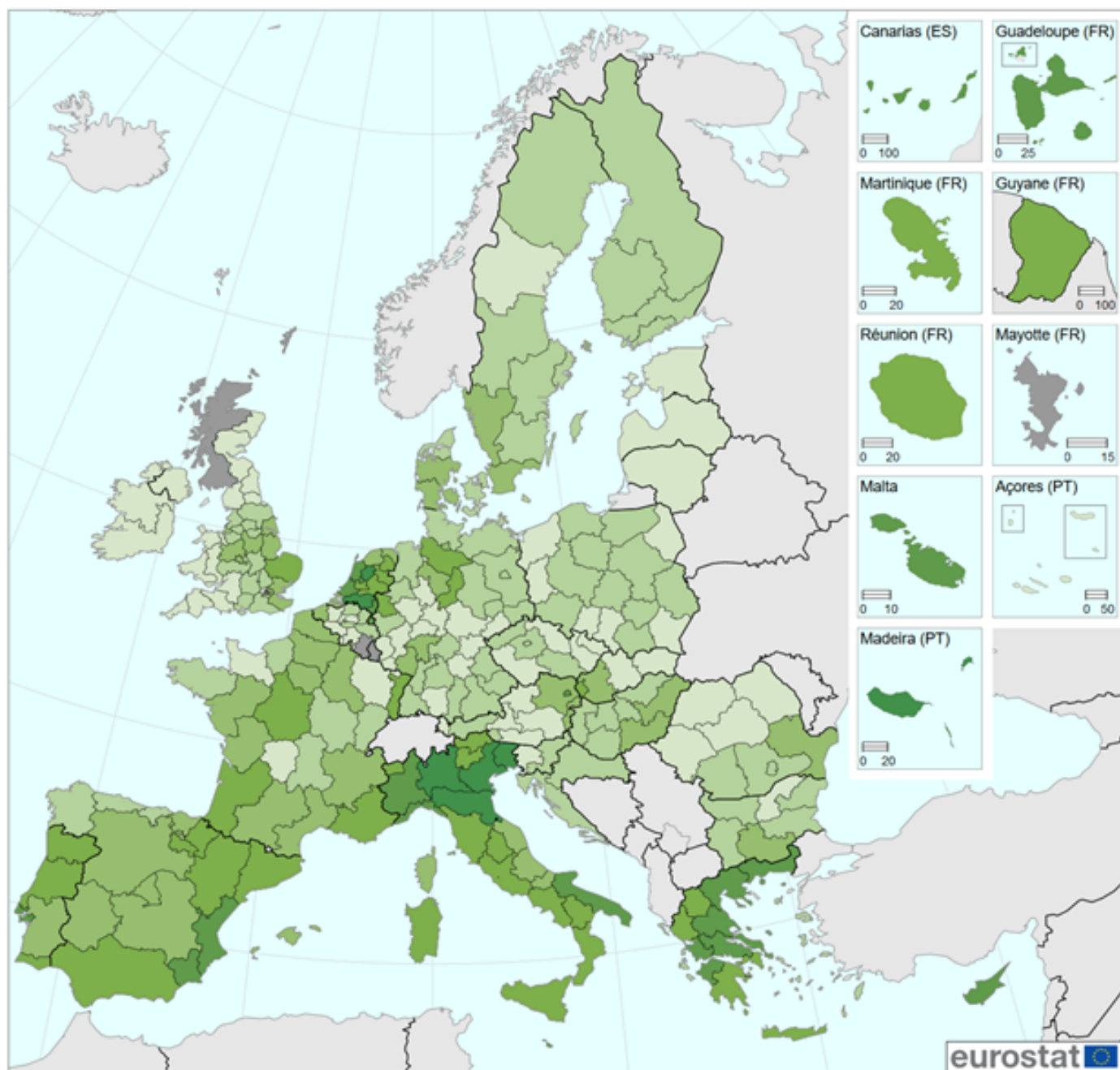
ОКРЕМІ ВИТРАТИ:

- 4) 1 Метеостанція — **2.5 тис. дол. США** (обслуговує радіус 1.5-2 км)
- 5) Передатчик до метеостанції — 250-300 доларів x 10 штук = **2.5-3 тис. дол. США**
- 6) Магістральні трубопроводи діаметром 300 мм 30-50 дол/м x 1.5 км = **45-75 тис. дол. США**
- 7) Насосна станція 320 кубометрів/годину — **5.5 тис. дол. США**
- 8) Електроенергія (дизельний генератор на 100 кВт (15 л/год дизельного палива) — **60 тис. дол. США**
- 9) 1 поливна x 100 га = 12 людей

В результаті, для побудови зрошувальної інфраструктури на 100 га для вирощування картоплі, моркви потрібно: **315-650 тис. дол. США**

Джерело: дані компанії "Green guild group", президента компанії Завгороднюка Сергія.

ДОДАТОК 4. КАРТА 1. ЧАСТКА ТЕРИТОРІЙ, ОБЛАДНАНИХ ДЛЯ ЗРОШУВАННЯ, В УАА ЗА РЕГІОНАМИ NUTS 2, ЄС-28, 2016 (% ВІД ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ УАА)

Частка територій,
обладнаних для зрошування

Адміністративні межі: © Єврогеографікс © UN-FAO © Туркстат
Картографія: Євростат - зображення, 03.2019

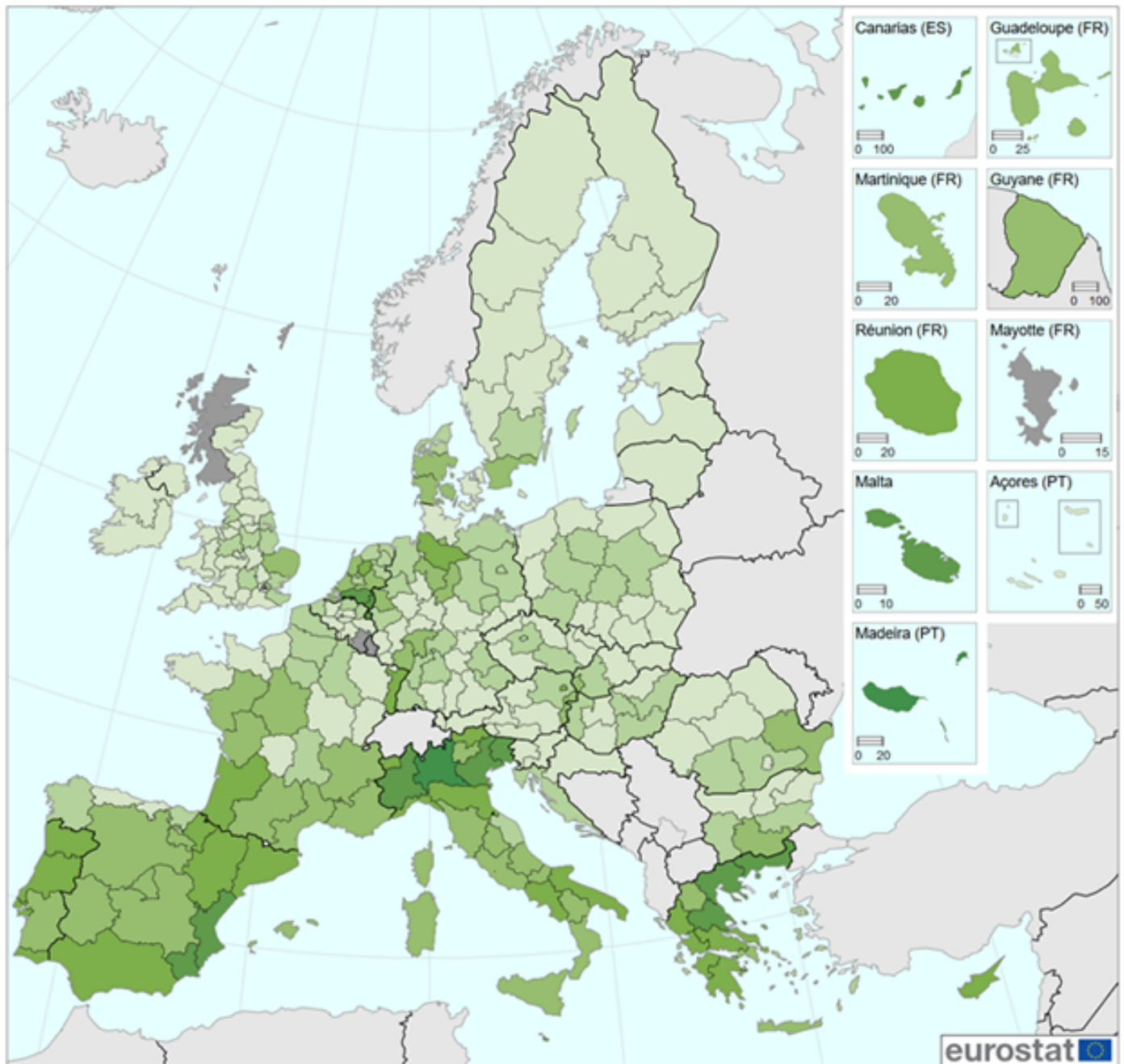

Довідково: Зазначені території обладнанні для зрошування, які зрошувались щонайменше один раз на рік. За виключенням кухонних садів та теплиць

Джерело: Євростат

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

ДОДАТОК 5. КАРТА2. ЧАСТКА ФАКТИЧНО ЗРОШУВАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ В УАА ЗА РЕГІОНАМИ NUTS 2, ЄС-28, 2016 (% ВІД ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ УАА)

Частка територій, обладнаних для зрошування

Адміністративні межі: © Єврогеографікс © UN-FAO © Туркстат
Картографія: Євростат - зображення, 03.2019

Джерело: Євростат

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation#Analysis_at_EU_and_country_level

